

***Leerdoelendocument
Permanente
Verkeerseducatie***

rapportnr TT04-056

Jan Vissers, Annita van Betuw, Reinoud Nägele, Alinda Kooistra en Marieke Harteveld
Veenendaal, Traffic Test bv

Documentbeschrijving

Titel:	Leerdoelendocument Permanente Verkeerseducatie
Rapportnummer:	TT04-056
Status:	Eindrapport
Trefwoorden:	Leerdoelen, Permanente Verkeerseducatie
Projectnummer:	E2004-019
Auteurs:	Jan Vissers, Annita van Betuw, Reinoud Nägele, Alinda Kooistra en Marieke Hartevelt
Datum:	18 april 2005
Opdrachtgever:	Adviesdienst Verkeer en Vervoer (AVV), Willem Vermeulen
Korte inhoud:	Ten aanzien van Permanente Verkeerseducatie worden in Nederland zes doelgroepen onderscheiden: 1) 0 – 4 jarigen (voorschoolse educatie), 2) 4 – 12 jarigen (basis onderwijs), 3) 12 – 16 jarigen (voortgezet onderwijs), 4) beginnende bestuurders (16 – 25 jaar), 5) rijbewijsbezitters (25 – 60 jaar) en 6) oudere verkeersdeelnemers (60 jaar en ouder). In dit Doelendocument Permanente Verkeerseducatie zijn voor elk van de zes doelgroepen specifieke leerdoelen geformuleerd. Deze leerdoelen beschrijven voor elke doelgroep de kennis, de vaardigheid en de motivatie die nodig zijn om op een veilige en verantwoorde wijze aan het verkeer te kunnen deelnemen.

Traffic Test is een onderzoeks- en adviesbureau, dat wil bijdragen aan effectief verkeers- en vervoersbeleid van overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Vanuit de invalshoeken 'gedrag', 'beleid' en 'verkeerskunde' staat de mens in het verkeer daarbij steeds centraal. Veel voorkomende werkzaamheden zijn enquête-onderzoek, beleidsevaluaties, praktijkexperimenten, literatuur-studies, methodiekontwikkeling, projectmanagement, detacheringen, panel-discussies en workshops.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	1
1.1	Achtergrond.....	1
1.2	Van kerndoelen naar leerdoelen.....	2
1.3	Status van het leerdoelendocument	4
1.4	Leeswijzer	5
2.	Methodiek voor formulering van leerdoelen	6
2.1	Eisen ontwikkelstructuur	6
2.1.1	Verkeersgedrag contextafhankelijk.....	7
2.1.2	Overzicht relevante onderwerpen en bekwaamheden	8
2.1.3	Bewaking doorgaande lijn in verkeerseducatie.....	9
2.1.4	Toetsingskader.....	9
2.1.5	Signalering van hiaten.....	9
2.1.6	Flexibiliteit.....	9
2.2	Keuze van de ontwikkelstructuur	9
3.	Leerdoelen doelgroep 0 – 4 jaar	12
3.1	Context van het verkeersgedrag van 0 – 4 jarigen	12
3.2	Overzicht leerdoelen doelgroep 0 – 4 jaar	15
3.2.1	Schematisch overzicht	15
3.2.2	Leerdoelen niveau IV	17
3.2.3	Leerdoelen niveau III.....	17
3.2.4	Leerdoelen niveau II.....	18
3.2.5	Leerdoelen niveau I.....	18
3.3	Specifieke uitwerking leerdoelen doelgroep 0 – 4 jaar	19
3.3.1	Leerdoelen ouders/verzorgers	19
3.3.2	Leerdoelen kind 0 – 4 jaar.....	26
4.	Leerdoelen doelgroep 4 - 12 jaar.....	27
4.1	Context van het verkeersgedrag van 4 - 12 jarigen	27
4.2	Overzicht van leerdoelen doelgroep 4 - 12 jaar	31
4.2.1	Schematisch overzicht	32
4.2.2	Leerdoelen niveau IV	36
4.2.3	Leerdoelen niveau III.....	37
4.2.4	Leerdoelen niveau II.....	38
4.2.5	Leerdoelen niveau I.....	39
4.3	Specifieke uitwerking leerdoelen 4 - 12 jaar	40
4.3.1	Leerdoelen kinderen 4 - 12 jaar	40
4.3.2	Leerdoelen ouders	45
5.	Leerdoelen doelgroep 12 - 16 jaar.....	54
5.1	Context van het verkeersgedrag van 12 - 16 jarigen	54
5.2	Overzicht leerdoelen doelgroep 12 - 16 jaar.....	57
5.2.1	Schematisch overzicht	57
5.2.2	Leerdoelen niveau IV	59
5.2.3	Leerdoelen niveau III.....	59
5.2.4	Leerdoelen niveau II.....	59
5.2.5	Leerdoelen niveau I.....	60
5.3	Specifieke uitwerking van leerdoelen.....	60

6.	Leerdoelen doelgroep beginnende bestuurders (16 - 25 jaar)	69
6.1	Context van het verkeersgedrag van beginnende bestuurders	69
6.2	Overzicht leerdoelen doelgroep beginnende bestuurders	72
6.2.1	Schematisch overzicht	72
6.2.2	Leerdoelen niveau IV	74
6.2.3	Leerdoelen niveau III.....	74
6.2.4	Leerdoelen niveau II.....	74
6.2.5	Leerdoelen niveau I.....	75
6.3	Specifieke uitwerking leerdoelen doelgroep beginnende bestuurders (16 – 25 jaar).....	76
7.	Leerdoelen doelgroep rijbewijsbezitters (25 – 60 jaar)	85
7.1	Context van het verkeersgedrag van rijbewijsbezitters	85
7.2	Overzicht leerdoelen doelgroep rijbewijsbezitters.....	89
7.2.1	Schematisch overzicht	89
7.2.2	Leerdoelen niveau IV	90
7.2.3	Leerdoelen niveau III.....	91
7.2.4	Leerdoelen niveau II.....	91
7.2.5	Leerdoelen niveau I.....	91
7.3	Specifieke uitwerking leerdoelen doelgroep rijbewijsbezitters.....	92
8.	Leerdoelen doelgroep oudere verkeersdeelnemers (> 60 jaar) 100	
8.1	Context van het verkeersgedrag van oudere verkeersdeelnemers .	100
8.2	Overzicht leerdoelen doelgroep oudere verkeersdeelnemers	103
8.2.1	Schematisch overzicht	103
8.2.2	Leerdoelen niveau IV	105
8.2.3	Leerdoelen niveau III.....	105
8.2.4	Leerdoelen niveau II.....	105
8.2.5	Leerdoelen niveau I.....	106
8.3	Specifieke uitwerking leerdoelen doelgroep oudere verkeersdeelnemers.....	107

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

In het kader van het Landelijk Overleg VerkeersEducatie (LOVE) wordt in Nederland door de gezamenlijke Regionale en Provinciale Organen voor de Verkeersveiligheid (ROV's/ POV's) sinds circa 1998 geprobeerd om meer structuur aan te brengen in de verkeerseducatieve activiteiten die worden ontplooid. Onder de term Permanente Verkeerseducatie (PVE) wordt getracht de verkeerseducatie door de gehele levensloop, van kind tot senior, vorm te geven.

PVE betekent dat verkeerseducatie plaatsvindt op elk moment waarop verwacht kan worden of geconstateerd wordt dat de bestaande voorwaarden van kennen, kunnen en willen niet meer toereikend zijn voor veilig gedrag en niet door 'zelfinstructie' alleen (tijdig) toereikend zullen worden.

Het permanente karakter zit hem behalve in het feit dat de educatie anticipeert op ontoereikende gedragsvoorwaarden ook in het feit dat permanente educatie telkens voortbouwt op eerdere verkeerseducatie en een fundament legt voor latere verkeerseducatie.

Bij de momenten waar verwacht kan worden dat de 'oude' gedragsvoorwaarden niet meer voldoen, wordt gedacht aan situaties waarin:

- De verkeersomgeving verandert.
- De verkeerstaak verandert.
- De verkeersregels veranderen.
- Personen met nieuwe soorten belangen te maken krijgen (denk aan iemand die opeens zijn geld gaat verdienen met verkeersdeelname, bijvoorbeeld als taxichauffeur).
- Mensen in andere ontwikkelingspsychologische fasen komen.
- Kennis, vaardigheden en/of motivaties zijn weggezaakt.

Binnen PVE worden zes doelgroepen onderscheiden. De indeling in doelgroepen is gebaseerd op een combinatie van leeftijd en vervoersmodaliteit. Het gaat om de volgende zes groepen:

- 0 tot 4 jaar;
- 4 tot 12 jaar;
- 12 tot 16 jaar;
- beginnende bestuurders (16 tot circa 25 jaar);
- rijbewijsbezitters (circa 25 tot circa 60 jaar);
- ouderen vanaf circa 60 jaar.

In een in 2002 gepubliceerde beleidsnota (Van Betuw en Vissers, 2002) zijn de uitgangspunten voor het beleid ten aanzien van PVE verder uitgewerkt. Voor de zes PVE doelgroepen zijn in deze beleidsnota kerndoelen geformuleerd: voor de doelgroep 0 – 4 jarigen (5 kerndoelen), voor de binnenschoolse en buitenschoolse verkeerseducatie van 4 – 12 jarigen (9 respectievelijk 6 kerndoelen), de doelgroep 12 – 16 jarigen (5 kerndoelen), de bromfietzers en beginnende automobilisten (3 respectievelijk 4 kerndoelen), de rijbewijsbezitters (5 kerndoelen) en de oudere verkeersdeelnemers (5 kerndoelen).

1.2 Van kerndoelen naar leerdoelen

De kerndoelen beschrijven op hoofdlijnen wat de verkeerseducatieve aanpak per PVE doelgroep zou moeten zijn. Zij zijn echter te algemeen geformuleerd om goed sturing te kunnen geven aan de ontwikkeling en de uitvoering van verkeerseducatieve activiteiten voor de diverse doelgroepen. Om die sturing en die structuur wel te kunnen geven zijn meer concreet geformuleerde leer- en onderwijsdoelen noodzakelijk.

Inmiddels zijn voor een aantal doelgroepen en segmenten van PVE doelspecificaties beschreven. Tevens is recent een aantal initiatieven genomen om voor diverse doelgroepen en segmenten te komen tot een meer specifieke beschrijving van leer- en onderwijsdoelen (Vissers en Nägele, 2004, Vissers en Kooistra, 2003). Op een verschillend niveau van detaillering en vanuit verschillende gezichtspunten wordt de problematiek van de doelenkeuze en de doelenformulering bekeken. Er is dan ook geen eenheid in de manier waarop de leerdoelen worden vastgesteld en geformuleerd. Tevens is onduidelijk hoe de continue lijn in het proces van permanente verkeerseducatie wordt vormgegeven c.q. bewaakt. De gehanteerde aanpakken variëren van een zeer systematische en analytische aanpak waarbij een gedetailleerde taakanalyse centraal staat (bijvoorbeeld de leerdoelen voor het Rijbewijs B; Vlakveld, 2000) tot een meer holistische en cognitieve c.q. constructivistische benadering waarbij de mens als actief informatie verwerkend systeem centraal staat (bijvoorbeeld verkeersonderwijs met behulp van scenariobeschrijvingen).

In dit document worden voor alle 'PVE-doelgroepen' kerndoelen vertaald in meer concrete leerdoelen. Door voor elke doelgroep de leerdoelen te formuleren wordt:

- Per doelgroep inzicht verkregen in de voor die doelgroep relevante onderwerpen, mede als het gaat om kennis, vaardigheden, motivatie en gedrag.
- De doorgaande lijn in verkeerseducatieve doelen over alle doelgroepen bewaakt.
- Een inhoudelijk toetsingskader geboden voor verkeerseducatieve pakketten, waardoor inhoudelijke hiaten en beperkingen in bestaande pakketten kunnen worden gesignaleerd.

Belangrijk is om voorafgaand op te merken dat de geformuleerde leerdoelen nooit door één institutionele partij te realiseren zijn. De leerdoelen zijn niet alleen bedoeld voor schoolse educatie, maar zullen ook binnen andere contexten verwezenlijkt kunnen en moeten worden. Afhankelijk van de aard en het niveau van de leerdoelen kunnen sommige doelen mogelijk het beste binnen de schoolcontext (waar expertise op didactisch niveau hoog is) gerealiseerd worden en andere doelen weer beter binnen de sociale omgeving (gezin / clubs e.d.).

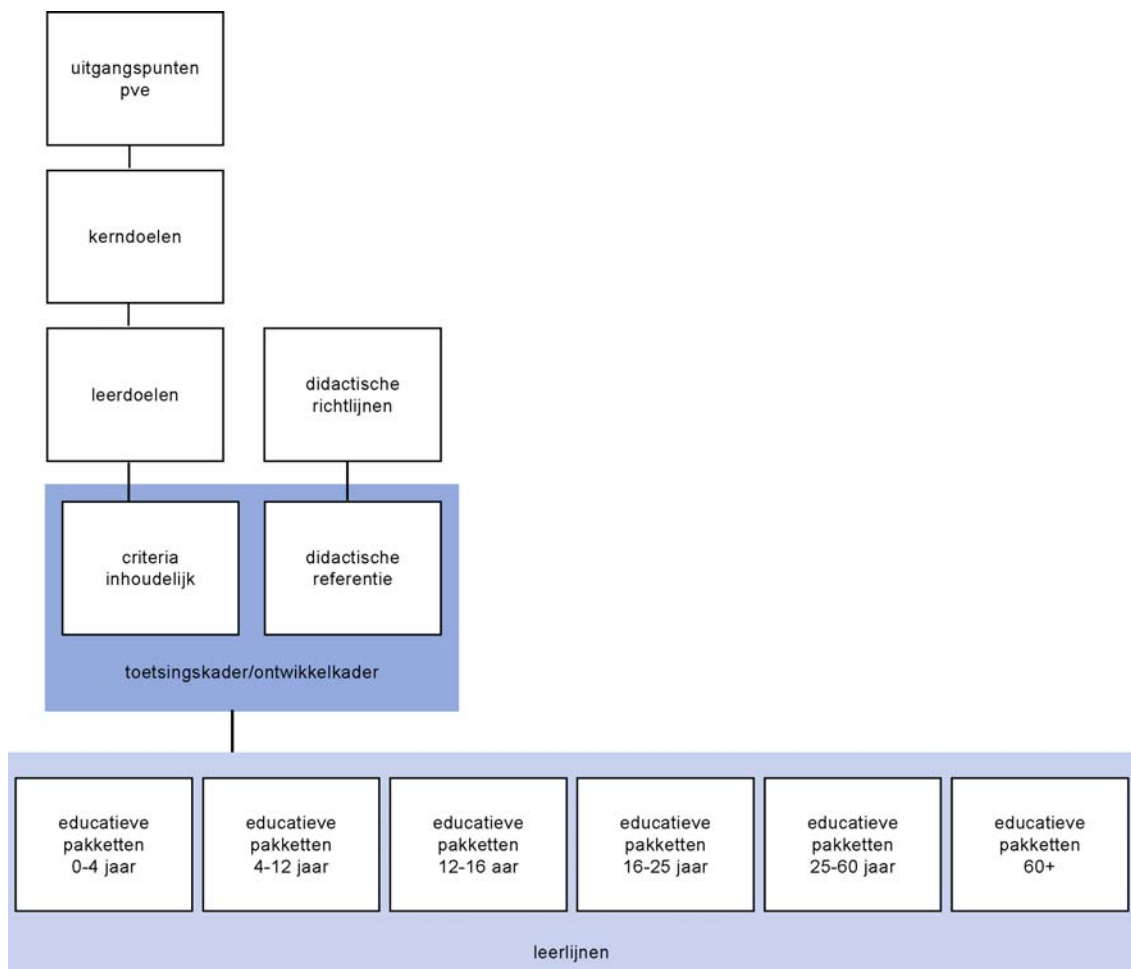
Toetsings- en ontwikkelkader

Leerdoelen bieden met name leerinhoudelijke criteria om te kunnen beoordelen op welke thema's (kennen/kunnen/willen) en op welke niveaus (operationeel/tactisch/strategisch) de pakketten betrekking hebben. Door bestaande pakketten te toetsen aan deze criteria, kunnen per pakket inhoudelijke accenten en/of hiaten worden geconstateerd. Wanneer op deze wijze het totale productaanbod per doelgroep wordt bekeken, kan worden vastgesteld of er over de 'hele linie' aan educatieve pakketten voor de betreffende doelgroep hiaten blijken, of dat producten elkaar inhoudelijk zouden kunnen aanvullen, er nieuwe pakketten dienen te worden ontwikkeld, etc.

Om educatieve pakketten op hun *kwaliteit* te kunnen beoordelen is echter meer nodig dan alleen leerdoelen. Een andere belangrijke indicator voor de kwaliteit van educatieve pakketten is immers de wijze waarop de didactische uitwerking aansluit op de beoogde leerdoelen. Er zijn diverse manieren op de gestelde leerdoelen te bereiken, het hangt mede af van de invalshoek van de didactische benadering hoe het pakket zal worden beoordeeld.

Leerlijnen

Om permanente verkeerseducatie op zinvolle wijze invulling te geven, is het niet alleen noodzakelijk om te kijken naar 'geschiktheid' van de afzonderlijke educatieve pakketten in het huidige totaalaanbod. Verkeerseducatieve pakketten winnen aan meerwaarde wanneer deze onderling, voor de verschillende doelgroepen, op elkaar zijn afgestemd. Oftewel: wanneer er sprake is van doorgaande leerlijnen. Leerdoelen vormen de inhoudelijke grondslag voor - en dienen zo als hulpmiddel bij - het ontwikkelen van deze leerlijnen. Educatieve pakketten vormen daarbij de bouwstenen. Bij 'toetsing' op geschiktheid dienen deze bouwstenen dan ook niet alleen afzonderlijk te worden bekeken, maar ook op hun onderlinge samenhang te worden beoordeeld. In figuur 1 wordt e.e.a. schematisch weergegeven.



Figuur 1

1.3 Status van het leerdoelendocument

Dit leerdoelendocument beperkt zich tot het formuleren en beschrijven van leerinhouden, zonder daarbij sturing te geven en voorstellen te doen voor didactische aanpakken of leerlijnen. Dit document voorziet dus niet in concrete aanknopingspunten voor toetsing (en ontwikkeling) van pakketten op didactische geschiktheid.

Bij de vraag of het leerdoelendocument voldoende handvatten biedt om bestaande PVE-pakketten te beoordelen op hun kwaliteit, moet dan ook worden vastgesteld dat een aanvullend instrumentarium vereist is, om educatieve producten op zichzelf en in samenhang met andere pakketten te kunnen beoordelen op de gekozen didactische werkvormen.

Het document is zowel bedoeld voor regionale beleidsmakers en –uitvoerders als voor ontwikkelaars van verkeerseducatieve pakketten, en beoogt onder meer:

- doorzichtig te maken wat met onderwijs (of andere interventies) zou moeten worden nagestreefd;
- te stimuleren dat verschillende bij het leren betrokken personen, partijen en instituten tot gelijkwaardige en vergelijkbare resultaten komen;
- een kader te bieden waarin verantwoording kan worden afgelegd over gedane investeringen, gevolgde aanpakken en inzet van middelen, bijvoorbeeld door middel van een evaluatie-onderzoek;
- richting te geven aan zinvolle activiteiten die moeten worden verricht om de doelen te bereiken (zoals curriculumontwerp, het formuleren van leerlijnen, het ontwerpen van onderwijsleeractiviteiten, de keuze van leermiddelen, toetsing en evaluatie);
- te inspireren tot goed (effectief, efficiënt en correct) onderwijs.

Met dit 'leerdoelendocument' kunnen ontwikkelaars van leermiddelen, het verkeersonderwijs en de rijopleiding:

- goed worden aangestuurd als het gaat om de gewenste inhoud van permanente verkeerseducatie voor elke doelgroep;
- geïnspireerd en geprikkeld worden om met enthousiasme op de gewenste gestructureerde wijze met permanente verkeerseducatie aan de slag te gaan;
- worden gestimuleerd om de continue lijn in permanente verkeerseducatie (de rode draad) vorm te geven;
- beoordelen of de door hen ontwikkelde en toegepaste producten en projecten voor permanente verkeerseducatie zinvol zijn.

Het leerdoelendocument is geen statische beschrijving van de gewenste eindsituatie als het gaat om de leerinhouden van verkeerseducatie, maar is bedoeld als een dynamisch 'groeidocument'. Nieuwe (technologische) ontwikkelingen en inzichten kunnen leiden tot aanvullingen of wijzigingen in de inhoud en opzet van het document.

Om de in dit document geformuleerde leerdoelen meer voor praktische toepassing geschikt te maken en om educatieve producten inhoudelijk te kunnen toetsen, zouden deze bijvoorbeeld geoperationaliseerd kunnen worden in de vorm van een 'educatieve meetlat'. Deze meetlat zou dan een aantal 'kritische', leerinhoudelijke vragen moeten bevatten, mede opgesteld door specialisten uit het veld, om daarmee bestaande pakketten te kunnen beoordelen op de inhoudelijke accenten en eventuele hiaten. Naast deze inhoudelijke toets zullen de educatieve

pakketten ook op hun didactische uitwerking moeten worden bekeken om te kunnen beoordelen of ze een geschikte bouwsteen vormen voor de doorgaande leerlijn.

1.4 Leeswijzer

Het doelendocument is als volgt opgebouwd. Eerst wordt de methodiek waarlangs de doelen zijn geformuleerd uiteengezet (hoofdstuk 2). In de daarop volgende hoofdstukken (hoofdstukken 2 tot en met 8) worden de leerdoelen per doelgroep beschreven en uitgewerkt. Daarbij wordt telkens eerst kort de context van het verkeersgedrag van de betreffende doelgroep beschreven. Deze wordt dan vervolgens vertaald in een schematisch overzicht van thema's en competenties die voor de doelgroep relevant zijn. Op basis daarvan worden de leerdoelen geformuleerd en vervolgens nader uitgewerkt en beschreven.

2. Methodiek voor formulering van leerdoelen

In dit hoofdstuk wordt de werkwijze beschreven die is gehanteerd om voor elk van de zes onderscheiden PVE-doelgroepen te komen tot de formulering van leerdoelen. Centraal daarbij staat de beschrijving van een ontwikkelstructuur waarmee per doelgroep een goed toegankelijk overzicht wordt verkregen van de onderwerpen en bekwaamheden die voor een veilige en verantwoorde verkeersdeelname van belang zijn. Op basis van deze ontwikkelstructuur is per PVE-doelgroep een concrete, inhoudelijke invulling gegeven aan de leerdoelen die voor de betreffende doelgroep relevant zijn.

Wat betreft de doelformulering zelf is een belangrijk uitgangspunt dat elk leerdoel de essentie van de leerinhoud beschrijft zonder dwingend de constituerende leerprocessen voor te schrijven of voor te structureren. Leerdoelen moeten juist bruikbaar zijn voor verschillende didactische aanpakken (in principe van zeer gesloten tot zeer open). Zij moeten ruimte laten voor de creativiteit van de ontwikkelaar van de didactische aanpak. Met andere woorden hoe een en ander in een didactische aanpak kan worden gegoten is geen onderdeel van dit leerdoelendocument¹.

Om te beginnen staan we in dit hoofdstuk stil bij de eisen die aan een ontwikkelstructuur moeten worden gesteld. Vervolgens wordt op basis van de vastgestelde eisen de ontwikkelstructuur uitgewerkt.

2.1 Eisen ontwikkelstructuur

De ontwikkelstructuur dient aan de onderstaande eisen tegemoet te komen:

1. De structuur dient de context waarin de verkeersdeelname van de betreffende doelgroep zich afspeelt inzichtelijk te maken.
2. De structuur dient per doelgroep een goed toegankelijk overzicht te geven van de onderwerpen en de bekwaamheden die voor een veilige en verantwoorde verkeersdeelname van belang zijn.
3. De structuur dient de doorgaande lijn in verkeerseducatie (het permanente karakter van verkeerseducatie) duidelijk te maken en te waarborgen.
4. De structuur dient een toetsingskader te bieden voor de beoordeling van bestaande verkeerseducatieve activiteiten.
5. De structuur dient hiaten in verkeerseducatie duidelijk en doorzichtig te maken.
6. De structuur dient de mogelijkheid te bieden voor aanvullingen of wijzigingen naar aanleiding van voortschrijdende ontwikkelingen.

De zes eisen worden hierna meer in detail uitgewerkt.

¹ Wel zou het zinvol zijn om in een later stadium per doelgroep mogelijke didactische aanpakken uit te werken in een voorbeeldenboek. In zo'n voorbeeldenboek zouden tevens voorbeelden kunnen worden opgenomen van didactische aanpakken die hun nut reeds in de praktijk hebben bewezen.

2.1.1 Verkeersgedrag contextafhankelijk

Een belangrijk uitgangspunt bij de ontwikkeling van leerdoelen voor de zes PVE-doelgroepen is dat verkeersgedrag contextafhankelijk is en dat ook contextoverschrijdende elementen (zoals de persoonlijke leefsituatie) steeds weer in een concrete context worden toegepast of geleerd. Deze verkeerscontext is voor elke doelgroep het startpunt voor de ontwikkeling van concrete leerdoelen. Dit betekent dat de ontwikkelstructuur direct moet aansluiten bij de context waarin de verkeersdeelname van de betreffende doelgroep zich afspeelt. Belangrijke contextbepalende elementen bij het deelnemen aan het verkeer zijn:

- Algemeen niveau: Wat zijn persoonlijke kenmerken, ambities en competenties die van invloed kunnen zijn op de verkeersdeelname?
- Strategisch niveau: welke afwegingen en beslissingen worden genomen ten aanzien van de keuze en de planning van de verkeersdeelname?
- Tactisch niveau: met welke situaties en omstandigheden wordt men geconfronteerd?
- Operationeel niveau: hoe verplaatst men zich in het verkeer en welke concrete eisen stelt dit aan de taakuitvoering?

Algemeen niveau: persoonlijke kenmerken, ambities en competenties

Hoe een persoon in elkaar zit, welke ambities hij heeft, welke persoonlijke waarden en normen hij heeft, welke persoonlijke neigingen hij heeft, hebben een belangrijke invloed op de manier waarop hij zich door het verkeer beweegt. Dit niveau is voor het deelnemen aan het verkeer van belang, omdat leefstijl, sociale achtergrond, sekse en andere persoonlijke kenmerken van invloed kunnen zijn op attitudes, verkeersgedrag en betrokkenheid bij ongevallen.

Strategisch niveau: afwegingen en beslissingen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname

In feite gaat het hier om afwegingen die men maakt en beslissingen die men neemt voordat men daadwerkelijk het verkeer ingaat:

- Welke bestemming: sommige bestemmingen laten keuzen open, bij andere bestemmingen liggen die vast.
- Welke route: ten aanzien van de te kiezen route is er meestal een keuzevrijheid.
- Welk tijdstip: soms ligt het tijdstip vast, vaak ook is er sprake van een keuzevrijheid als het gaat om het tijdstip van vertrek.
- Welk vervoermiddel: waarmee gaat men zich verplaatsen (inclusief het eigen lichaam als vervoermiddel).
- Met welke anderen: zich wel of niet samen met anderen verplaatsen.
- Met welke gemoedstoestand: deze kan bekend en dan normaal of bijzonder zijn, of onbekend zijn.

Tactisch niveau: omgaan met verkeerssituaties en omstandigheden

Wat zijn de kenmerken van statische situaties en omstandigheden waarmee men onderweg/ in het verkeer te maken krijgt: deze kunnen geheel of gedeeltelijk voorspelbaar zijn en bekend, gedeeltelijk bekend of onbekend zijn.

Wat zijn de kenmerken van dynamische situaties en omstandigheden waarmee men onderweg/ in het verkeer te maken krijgt: ook deze kunnen geheel of gedeeltelijk voorspelbaar zijn en bekend, gedeeltelijk bekend of onbekend zijn.

Wat is het gedrag van andere verkeersdeelnemers: het gedrag van anderen waarmee men onderweg/ in het verkeer te maken krijgt, dit kan voorspelbaar of onvoorspelbaar zijn, het kan bekend en normaal of bijzonder zijn, of onbekend zijn.

Operationeel niveau: taakuitvoering

Wat zijn afhankelijk van het gekozen vervoermiddel de concrete taken die ik moet uitvoeren: hoe neem ik die bocht naar links als fietser, hoe neem ik op een veilige manier bagage mee, hoe moet ik kijken als ik wil oversteken, hoe rijd ik weg na een stop in het verkeer, hoe moet ik koppelen, schakelen en gasgeven, hoe moet ik beveiligingsmiddelen gebruiken?

2.1.2 Overzicht relevante onderwerpen en bekwaamheden

Om in de in de voorgaande paragraaf beschreven verkeerscontext de juiste keuzen te kunnen maken, de juiste beslissingen te kunnen nemen en deze in de juiste handelingen te kunnen omzetten, dient iemand over de vereiste bekwaamheden of het vereiste gedragsrepertoire te beschikken. In het algemeen dient bij het deelnemen aan het verkeer met betrekking tot de gewenste bekwaamheden of het gewenste gedragsrepertoire onderscheid gemaakt te worden in:

- Kennis en vaardigheden.
- Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren.
- Attitude ten aanzien van risico's, zelfevaluatie en calibratie.

Kennis en vaardigheden

- *Kennis* van bestemming, verplaatsingsmogelijkheden en verplaatsingsmiddelen (waaronder essentiële kenmerken van voertuig en weg), routes, gevaarzettende en gevaarverhogende omstandigheden, veiligheidsverhogende hulpmiddelen, gedragsnormen (formele en informele omgangsregels), veiligheidsverhogende, ongevalvermijdende en gevolgschade beperkende handelingsregels, gedragsrepertoire van jezelf en ander anderen (met name grenzen ervan).
- *Vaardigheden* ten aanzien van het beheersen van lichaam en voertuig, waarnemingsvaardigheden, motorische vaardigheden, communicatieve vaardigheden, leren van feedback, compensatie van niet maximaal of verminderd waarnemen, begrijpen en handelen.

Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren

- *Inzicht* in voorwaardelijke aspecten, zoals voldoende zijn toegerust of uitgerust, niet onder invloed van negatief beïnvloedende stoffen e.d.
- *Inzicht* in relaties tussen voorwaardelijke aspecten, kenniselementen en de gevolgen voor het gedrag, in gevarieerde en complexe situaties, inzicht in risico's.
- *Beheersing* van risico's, goede waarneming ('situation awareness'), juiste en tijdige gevaarherkenning, juiste en tijdige reactie.

Zelfevaluatie, calibratie en motivatie

- *Zelfevaluatie* ten aanzien van persoonlijke vaardigheden: bewustzijn van sterke en zwakke punten, inzicht in gevaar van zelfoverschatting.
- *Calibratie*: een realistische beoordeling van eigen vaardigheden, afstemming van gedrag op eigen mogelijkheden, opmaken van balans waarbij alle relevante elementen van de verkeerscontext worden meegewogen.
- *Motivatie (attitude)* ten aanzien van veiligheid: verkeersdeelname niet willen gebruiken voor andere doelen dan efficiënt en correct verplaatsen (dus niet als spel, acting out of vlucht).

Uiteraard is de concrete invulling van de gewenste bekwaamheden of het gewenste gedragsrepertoire sterk afhankelijk van de specifieke PVE-doelgroep.

2.1.3 **Bewaking doorgaande lijn in verkeerseducatie**

De ontwikkelstructuur dient de doorgaande lijn in verkeerseducatie (het permanente karakter van verkeerseducatie) duidelijk te maken en te waarborgen. Als voor elk van de zes PVE-doelgroepen dezelfde ontwikkelstructuur wordt toegepast, kan de beoogde 'rode draad' door het PVE-traject al in belangrijke mate worden gegarandeerd. Door bij elke doelgroep van dezelfde ontwikkelstructuur uit te gaan kan ook worden duidelijk gemaakt waar en waarom afhankelijk van de doelgroep andere accenten in de leerdoelen moeten worden gelegd.

2.1.4 **Toetsingskader**

De gebruikers van het leerdoelendocument zijn met name de ROV's. De leerdoelen moeten meer dan de reeds opgestelde kerndoelen² handvatten bieden om te testen of bestaand educatief materiaal de toets der kritiek kan doorstaan. De ontwikkelstructuur dient daarom handvatten te geven voor een overall beoordeling van het voor een doelgroep reeds beschikbare verkeerseducatieve aanbod.

2.1.5 **Signalering van hiaten**

De ontwikkelstructuur dient als het ware in oogopslag duidelijk en doorzichtig te maken welke hiaten er ten aanzien van de verkeerseducatie voor de betreffende doelgroep bestaan.

2.1.6 **Flexibiliteit**

De ontwikkelstructuur dient tot slot flexibel van opzet te zijn, dat wil zeggen dat naar aanleiding van voortschrijdende ontwikkelingen, doelen kunnen worden toegevoegd, dan wel kunnen worden aangepast aan de dan geldende inzichten.

2.2 **Keuze van de ontwikkelstructuur**

Gezien de in de voorgaande paragraaf beschreven eisen, stellen wij voor ten behoeve van de ontwikkelstructuur aan te sluiten bij een reeds bestaand theoretisch model. Het betreft de zogenaamde matrix met 'Goals of Driver Education' die in het kader van het door de Europese commissie gesubsidieerde project GADGET³ is opgesteld.

Dit model heeft zich inmiddels in de praktijk bewezen als het gaat om het vinden van de gewenste leerinhoud voor de rijopleiding. Het model wordt toegepast in diverse projecten die zich bezighouden met de inhoud van de rijopleiding (zowel initiële opleiding als tweede fase rijopleiding) en de rijexamens. In Europees verband gaat het onder andere om de projecten BASIC, ADVANCED, NovEv en TEST. In Nederland wordt het model toegepast voor het project 'Van Goed naar Beter' dat gericht is op een modernisering van de theorie- en praktijkexamens van het CBR. Ten behoeve van dat project is inmiddels een Nederlandstalige versie van de GDE-matrix gemaakt⁴.

² Zie Betuw, A.M.J. van en Vissers, J.A.M.M. (2002) Naar een succesvolle invoering van Permanente Verkeerseducatie. Uitgangspunten voor beleid. Rapportnummer TT02-09. Veenendaal, Traffic Test.

³ De afkorting GADGET staat voor: 'Guiding Automobile Drivers through Guidance Education and Technology'. Informatie over de GDE-matrix is te vinden in de volgende publicaties:
Engström, Gregersen, N.P., Hernetkoski, K., Keskinen, E. & Nyberg, A. (2003) Young novice drivers, driver education and training. Literature review. VTI-report 491A. Linköping, VTI.
Siegrist, S. (1999, Ed.) Driver Training, Testing and Licensing. Towards theory-based management of young drivers' injury risk in road traffic. Results of the EU-project GADGET, Workpackage 3. Bern, BFU.

⁴ Zie Vissers, J.A.M.M. (2004) Modernisering rijexamens. Probleemanalyse beginnende bestuurders. Rapportnummer TT04-021. Veenendaal, Traffic Test.

De GDE-matrix wordt inmiddels ook al toegepast om tot afspraken over de inhoud van de opleiding van rij-instructeurs te komen⁵. Tevens worden in het kader van het EU-project 'ROSE 25' stappen gezet om de GDE-matrix te vertalen voor de doelgroep jeugdige verkeersdeelnemers (0 – 18 jaar). Ook is de GDE-matrix reeds toegepast voor de doelgroep oudere verkeersdeelnemers⁶.

Het GDE-model gaat uit van een hiërarchische benadering van verkeersgedrag. Het waarneembare gedrag wordt gezien als een uitkomst van een complex, intern, psychologisch proces, dat steeds aan verandering onderhevig is. Gedrag van een hoger niveau biedt een kader waarbinnen gedrag op een lager niveau vorm krijgt. Of anders gezegd: processen die op een hoger niveau plaatsvinden kunnen van invloed zijn op de manier waarop je op een lager niveau nog verantwoorde en veilige keuzen kunt maken.

De basisstructuur van deze GDE-matrix is in figuur 2 terug te vinden.

Figuur 2 Model met 'Goals of Driver Education' ofwel kortweg de GDE-matrix.

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risico verhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
IV. Persoonlijke kenmerken, ambities en competenties (Algemeen niveau)			
III. Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext (Strategisch niveau)			
II. Beheersing van verkeers-situaties (Tactisch niveau)			
I. Uitvoering van concrete taken (Operationeel niveau)			

⁵ Bedoeld wordt het EU-project MERIT. De bedoeling van dit project is om te komen tot een Europese standaard voor de inhoud van de examinering en de opleiding van rij-instructeurs. De afkorting MERIT staat voor: 'Minimum Exam Requirements for driving Instructor Training'.

⁶ Zie Gregersen, N.P., Falkmer, T. & Sommer, S. (2004) Goals for Driver education. Application of the GDE Theoretical Framework on Elderly Drivers.

Deze matrixstructuur biedt goede aanknopingspunten voor de ontwikkeling van de PVE-leerdoelen, en wel om de volgende redenen:

1. De matrix geeft een samenvatting van de context van de verkeersdeelname voor elke PVE-doelgroep: in een oogopslag is te zien waar het bij de betreffende doelgroep om gaat.
2. Wanneer de cellen van de matrix concreet zijn ingevuld, geeft de matrix een handzaam overzicht van de onderwerpen en de gewenste bekwaamheden die voor elke PVE-doelgroep van belang zijn. In elke cel kan in trefwoorden worden aangegeven welke aspecten voor de specifieke combinatie van onderwerp en bekwaamheid van belang zijn⁷. Elk trefwoord of elke combinatie van trefwoorden staat in feite voor een concreet leerdoel. Deze leerdoelen dienen in het leerdoelendocument meer in detail te worden uitgewerkt.
3. De matrix kan voor elke PVE-doelgroep worden toegepast. Daarmee wordt voor de verschillende doelgroepen een uniforme werkwijze gehanteerd. Hetgeen betekent dat het gemakkelijker is de continue lijn in de verkeerseducatie te waarborgen.
4. Op basis van de ingevulde matrix is snel een overzicht te krijgen van de mate waarin de huidige verkeerseducatieve producten zijn toegesneden op de problematiek van de betreffende doelgroep.
5. Op basis van de ingevulde matrix kan tevens worden duidelijk gemaakt welke hiaten er zijn in de verkeerseducatie (zowel op productniveau, als bezien over het totale aanbod) voor de betreffende doelgroep.
6. De matrix biedt ruimte om op basis van voortschrijdende inzichten wijzigingen aan te brengen of aanvullingen toe te voegen.

⁷ De matrix combineert de verschillende niveaus van de verkeerscontext (dit zijn de thema's of onderwerpen: algemeen, strategisch, tactisch en operationeel) met de bekwaamheidsniveaus (kennis / vaardigheden, inzicht / beheersing risicoverhogende factoren en attitude, zelfevaluatie en calibratie. Soms lijken de verschillende niveaus in elkaar over te lopen, maar dit heeft te maken met het feit dat sommige onderwerpen op meerdere niveaus voor kunnen komen.

3. **Leerdoelen doelgroep 0 – 4 jaar**

In de doelgroep 0 – 4 jarigen zijn door het verkeer jaarlijks circa 15 dodelijke slachtoffers te betreuren. Bij bijna 150 kinderen is na een verkeersongeval een ziekenhuisopname nodig. Spoedeisende poliklinische hulp moet jaarlijks in circa 1.000 gevallen worden verleend. Ruim de helft van alle ongevallen met kinderen in deze leeftijd vindt plaats in de auto, ongeveer een kwart op de fiets en circa een vijfde te voet.

Kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar maken voor het eerst kennis met het fenomeen verkeer. Vaak gebeurt dit – letterlijk en figuurlijk – spelenderwijs. Tot circa vierjarige leeftijd blijft de ‘verkeersomgeving’, voor zover daar al sprake van is, van het kind beperkt tot de directe woonomgeving. Buiten de directe woonomgeving is zelfstandige deelname aan het verkeer uit den boze. Binnen de directe woonomgeving is, afhankelijk van de concrete situatie, toezicht en begeleiding van ouders/verzorgers of oudere kinderen gewenst of noodzakelijk. Belangrijke reden daarvoor is dat kinderen in deze leeftijd nog niet over de vereiste motorische, sensorische en cognitieve vaardigheden beschikken. Die zijn in deze fase nog volop in ontwikkeling. Kortom, aan zelfstandige deelname aan het verkeer zouden kinderen tot vier jaar in het algemeen niet of slechts in zeer beperkte mate mogen toekomen. Wel kan aan het einde van deze leeftijdsfase als de basis gelegd worden voor verdere verkeerseducatie. Daarom richten de leerdoelen voor deze eerste doelgroep zich bijna uitsluitend op de ouders/verzorgers. Er zijn twee leerdoelen geformuleerd die zich op het kind zelf richten.

3.1 **Context van het verkeersgedrag van 0 – 4 jarigen**

Niveau IV: Persoonlijke ambities en competenties

Bij jonge kinderen is alles in feite nog in ontwikkeling, dat geldt zowel voor de motorische en de sensorische als voor de cognitieve vaardigheden. De eerste levensjaren zou het kind dan ook nog niet zelfstandig aan het verkeer moeten/mogen deelnemen. Het is voor een veilige verkeersdeelname afhankelijk van de ouder/verzorger en van de andere weggebruikers.

De verkeerservaringen in de eerste levensjaren van het kind zijn bepalend voor het verkeersgedrag op latere leeftijd. Ouders/verzorgers, begeleiders en andere verkeersdeelnemers spelen hierin een belangrijke rol. Ouders/verzorgers hebben een opvoedkundige en educatieve taak, waarbij zij het kind het juiste gedrag aanleren en onjuist gedrag afleren (socialisatie). Hun eigen verkeersgedrag heeft invloed op het (latere) verkeersgedrag van het kind. Het is belangrijk dat ouders/verzorgers zich vanaf het begin bewust zijn van deze verantwoordelijkheid. Kinderen zijn al jong in staat zijn om uit gedragingen en woorden gedrags- en omgangsregels af te leiden die toegepast kunnen worden. Verantwoord voorbeeldgedrag is dan ook van groot belang.

Dat de motorische, sensorische en cognitieve vaardigheden van de 0 - 4 jarigen nog volop in ontwikkeling zijn, heeft tot gevolg dat hun gedrag zeer onberekenbaar is. Daardoor zijn ze zeer kwetsbaar in het algemeen en in het bijzonder in het verkeer. Daar komt bij dat in deze leeftijdsfase het kind erg nieuwsgierig is en op alles afstapt wat enigszins de aandacht trekt.

Omdat het kind zelf op deze leeftijd nog geen gevaar kan onderscheiden, is het belangrijk dat de ouder/verzorger dit onvermogen van het kind inziet. De ouder/verzorger zal voor het kind mogelijke risico's moeten opsporen en vervolgens beslissen wat wel en niet verantwoord en veilig is. Ook andere weggebruikers dienen zich bewust te zijn van de onberekenbaarheid van jonge kinderen en daarmee van hun kwetsbaarheid. Zij moeten in staat zijn én bereid zijn daar in hun verkeersgedrag rekening mee te houden.

Voor de ouders/verzorgers is het van belang dat zij stilstaan bij hun relatie met het kind en als gevolg daarvan hun verantwoordelijkheid ten aanzien van het kind. Het is van belang dat ouders/verzorgers zich bewust zijn van hun persoonlijke eigenschappen die voor henzelf vanzelfsprekend zijn en er mogelijk toe kunnen leiden dat ze in het verkeer onjuiste beslissingen nemen. Men moet weten hoe men hiermee, ten aanzien van de verkeersdeelname van het kind, in het verkeer rekening mee moet houden. Men moet ook gemotiveerd zijn om dat te doen.

Niveau III: Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext

Jonge kinderen kunnen nog geen zelfstandige keuzen maken over het wel of niet aan het verkeer deelnemen. Deelnemen aan het verkeer betekent voor hen in het algemeen al spelend gebruik maken van de wegomgeving. De ouder/verzorger bepaalt wat wel en niet kan, wat wel en niet veilig is.

Om gevaarlijke situaties en ongevallen in deze leeftijdscategorie te voorkomen is het belangrijk dat ouders/verzorgers inzicht hebben in enerzijds de risico's voor het kind (door lengte beperkt inzicht op naderend verkeer) en anderzijds in risico's die samenhangen met hun persoonlijke eigenschappen of omstandigheden (gemoedstoestand).

Ouders/verzorgers dienen zich bewust te zijn van de verantwoordelijkheid voor de bescherming van het kind in het verkeer. Dit houdt onder andere in dat ouders/verzorgers op de hoogte zijn van de vereiste beschermingsmiddelen om het kind veilig deel te laten nemen aan het verkeer en zij weten deze middelen op de juiste en consequente wijze toe te passen.

Niveau II: Beheersing van verkeerssituaties

Zelfstandige uitvoering van taken in het verkeer is bij kinderen van 0 tot 4 jaar nog niet aan de orde. Goede begeleiding van het kind in het verkeer en het geven van het goede voorbeeld zijn belangrijker dan het bijbrengen van verkeerstaken.

Het wat oudere kind kan erop attent gemaakt worden, dat het verkeer onderscheiden dient te worden van de directe leef- en speelomgeving. Daarbij is aandacht voor de mogelijke gevaren in het verkeer van belang. Het verkeer is iets waar je voor uit moet kijken. De ouder/verzorger kan het kind wijzen op mogelijke gevaren en daarmee uitleggen dat het verkeer iets is waar je voor uit moet kijken. Wanneer de ouder/verzorger direct feedback verschaft over de beslissingen die voor het kind worden genomen en de handelingen die met het kind worden verricht, krijgt het voorbeeldgedrag betekenis voor het kind. Dit geldt ook voor de uitvoering van concrete taken. Daarnaast kan het kind worden geleerd om de hulp in te roepen van volwassenen in situaties die het zelf niet goed kan overzien of nog niet goed beheerst.

Soms wordt de begeleiding van het kind gedelegeerd aan anderen, bijvoorbeeld een ouder broertje of zusje. De ouder/verzorger dient er zeker van te zijn dat deze begeleiders de begeleidende rol op een verantwoorde manier kunnen uitvoeren.

Niveau I: Uitvoering van concrete taken

Bij de oudere kinderen in deze leeftijdsgroep (3 á 4 jaar) kan een begin gemaakt worden met het bijbrengen van - het nog steeds onder begeleiding uit te voeren – eenvoudige verkeerstaken, bijvoorbeeld oversteken in een rustige straat. Daarnaast kan het kind de basisregels voor het spelen worden bijgebracht. Het moet weten waar het veilig kan spelen en vooral welke beperkingen er gelden. Bijvoorbeeld: het kind mag wel voor het eigen huis spelen, maar moet daarbij op de stoep blijven.

Hoewel het kind bepaalde eenvoudige taken misschien al wel zelfstandig kan uitvoeren, is het in het algemeen niet verantwoord dat dit zonder toezicht gebeurt. De handelingen kunnen in het algemeen al wel op een juiste manier worden uitgevoerd, maar de bijbehorende aandacht voor het verkeer ontbreekt vaak nog. Ook kan het kind nog geen goede inschatting maken van de snelheid van het andere verkeer. Bovendien zorgt het lage waarnemingsperspectief ervoor dat sommige gevaren door het kind eenvoudigweg niet worden opgemerkt.

Ouders/verzorgers dienen een juiste keuze te kunnen maken uit het aanbod van kinderfietsen/steps/skates uit oogpunt van verkeersveiligheid en toezien op het onderhoud en het goed functioneren ervan.

3.2 Overzicht leerdoelen doelgroep 0 – 4 jaar

3.2.1 Schematisch overzicht⁸

Figuur Matrix met leerdoelen voor de doelgroep 0 - 4 jarigen

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
<p>IV. <i>Persoonlijke kenmerken, ambities en competenties (Algemeen niveau)</i></p>	<p>Invloed eigen persoonlijke kenmerken op verkeersgedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - leeftijd - leefstijl - karaktereigenschappen - persoonlijke waarden en normen - gezinsituatie <p>(Leerdoel IV.1a)</p> <p>Invloed persoonlijke kenmerken van het kind op verkeersgedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - karaktereigenschappen van het kind (koppigheid e.d.) - ontwikkelingsfase van het kind - fysieke kenmerken van het kind <p>(Leerdoel IV.1b)</p>	<p>Eigen risicovolle neigingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niet kunnen omgaan met stress - autoriteitsprobleem richting kind - (on)zekerheid over rol als opvoeder - non-conformistisch gedrag (regelovertrekend gedrag) <p>(Leerdoel IV.2a)</p> <p>Risicovolle neigingen van het kind:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nieuwsgierigheid - ander perspectief/zicht op verkeer - nog niet bewust van risico's <p>(Leerdoel IV.2b)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v eigen gedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rol van persoonlijke motieven en risicovolle neigingen - verantwoordelijkheid voor de opvoeding en veiligheid van het kind - sterke en zwakke punten in opvoedkundige vaardigheden - voorbeeldfunctie en gedrag <p>(Leerdoel IV.3a)</p> <p>Zelfbewustzijn t.a.v. gedrag van het kind:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ontwikkelingsfase van het kind - risicovolle neigingen van het kind <p>(Leerdoel IV.3b)</p>
<p>III. <i>Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext (Strategisch niveau)</i></p>	<p>Keuze en planning van de verkeersdeelname:</p> <ul style="list-style-type: none"> - route (wegkenmerken) - speelomgeving - tijdstip van vertrek - vervoerwijze <p>(Leerdoel III.1)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verminderde concentratie (afgeleid zijn door gedrag kinderen) - gemoedstoestand - vermoeidheid - haast (haal-brenngedrag) <p>(Leerdoel III.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.</p> <ul style="list-style-type: none"> - sterke en zwakke punten bij keuze en planning van verkeersdeelname voor het kind - bereidheid zich door veiligheidsoverwegingen te laten leiden bij keuze en planning van verkeersdeelname <p>(Leerdoel III.3)</p>

⁸ Leerdoelen die betrekking hebben op het kind zijn in rood aangegeven, de overige leerdoelen hebben betrekking op de ouders/verzorgers.

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
II. Beheersing van verkeerssituaties (Tactisch niveau)	<p>Kennis en vaardigheid m.b.t.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - waarneming en selectie van relevante informatie (herkennen van gevaar) - anticiperen op of vermijden van risicovolle situaties <p>(Leerdoel II.1a)</p> <p>Kennis van basisregels en deze begrijpelijk maken voor het kind.</p> <p>(Leerdoel II.1b)</p>	<p>Risico's veroorzaakt door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gevaarlijke speel-/verkeerssituaties en omstandigheden - interactie met andere verkeersdeelnemers (onvoldoende veiligheidsmarges) - onvoldoende toezicht - omstandigheden (licht/donker, weer, etc.) - risicovolle neigingen van het kind <p>(Leerdoel II.2a)</p> <p>Hulp vragen in moeilijke situaties</p> <p>(Leerdoel II.2b)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.</p> <ul style="list-style-type: none"> - eigen zwakke en sterke punten bij het vervoer en/of de begeleiding van kinderen bij hun verkeersdeelname - voorbeeldfunctie <p>(Leerdoel II.3)</p>
I. Uitvoering van concrete taken (Operationeel niveau)	<p>Kennis en vaardigheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - veilige speelomgeving - basisvaardigheid veilig oversteken <p>(Leerdoel I.1a)</p> <p>Kennis en vaardigheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - basisprincipes veilig speelgedrag - basisprincipes oversteekgedrag - beveiligingsmiddelen (autozitjes, fietszitjes, helm, kniebeschermers, fietsvlaggetjes, etc.) - aanschaf en onderhoud veilige fiets/step/skates <p>(Leerdoel I.1b)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - beperkte vaardigheden van het kind - niet(correct) en consequent gebruiken beveiligingsmiddelen - moeilijke omstandigheden (weer, verkeersdrukte, etc) <p>(Leerdoel I.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.</p> <ul style="list-style-type: none"> - vaardigheidsniveau van het kind - eigen zwakke en sterke punten bij de uitvoering van verkeerstaak - voorbeeldfunctie <p>(Leerdoel I.3)</p>

In de hierna opgesomde leerdoelen is veelvuldig sprake van het gedrag van het kind in het verkeer. Voor deze leeftijdsgroep geldt dat deelname aan het verkeer met name betrekking heeft op het spelend gebruik maken van de wegomgeving. Waar in de leerdoelen gesproken wordt over het gedrag van het kind in het verkeer, worden daarom met name ook bedoeld die situaties waarin sprake is van speelgedrag.

3.2.2 Leerdoelen niveau IV

Leerdoel IV.1a:

De ouder kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op het eigen verkeersgedrag en daarmee op het gedrag van het kind in het verkeer.

Leerdoel IV.1b:

De ouder kan beschrijven welke kenmerken en omstandigheden van het kind van invloed kunnen zijn op diens gedrag in het verkeer.

Leerdoel IV.2a:

De ouder kan beschrijven welke invloed persoonlijke risicovolle neigingen kunnen hebben op het eigen verkeersgedrag en daarmee op het gedrag van het kind in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop het kind aan het verkeer deelneemt.

Leerdoel IV.2b:

De ouder kan beschrijven welke invloed risicovolle neigingen van het kind kunnen hebben op diens gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop het kind aan het verkeer deelneemt.

Leerdoel IV.3a:

De ouder kan bij zichzelf persoonlijke neigingen en kenmerken herkennen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en daarmee op dat van het kind en diens veiligheid en hij toont de bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op zijn eigen beperkingen en om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn eigen gedrag en daarmee voor de veiligheid van het (meereizende) kind.

Leerdoel IV.3b:

De ouder kan persoonlijke neigingen en beperkingen bij het kind herkennen die van invloed zijn op diens verkeersgedrag en hij toont de bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de risicovolle neigingen en de beperkingen van het kind.

3.2.3 Leerdoelen niveau III

Leerdoel III.1:

De ouder kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname van het kind een rol spelen en hij weet wat hij moet doen om een verantwoorde keuze en planning te maken en hij kan een en ander in de praktijk uitvoeren.

Leerdoel III.2:

De ouder kan beschrijven welke risicofactoren (extern en intern) een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname voor het kind en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de verkeersdeelname.

Leerdoel III.3:

De ouder kan risico's bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname bij zichzelf en bij het kind herkennen, hij weet wat zijn sterke en zwakke punten zijn bij planning van verkeersdeelname en hij toont de bereidheid om zich bij de gedragskeuzen te laten leiden door veiligheidsoverwegingen.

3.2.4 **Leerdoelen niveau II**

Leerdoel II.1a:

De ouder kan beschrijven wat van belang is voor een veilige en verantwoorde begeleiding van het kind in concrete verkeers- en speelsituaties en hij kan de begeleiding in de praktijk uitvoeren.

Leerdoel II.1b:

De ouder kan (in het kader van zijn voorbeeldfunctie) beschrijven wat de belangrijkste basisregels en de belangrijkste borden en tekens in het verkeer zijn en hij kan het kind uitleggen waarom het zich aan deze regels moet houden.

Leerdoel II.2a:

De ouder kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij het deelnemen aan het verkeer/bij het spelen door het kind en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het gedrag in het verkeer van het kind.

Leerdoel II.2b:

Het kind kan aan het einde van deze leeftijdsfase inschatten welke verkeerssituaties nog te moeilijk zijn en kan de hulp van een volwassene inroepen.

Leerdoel II.3:

De ouder kan risico's bij de begeleiding van het kind in het verkeer bij zichzelf en bij het kind herkennen, hij weet wat zijn sterke en zwakke punten zijn en hij toont de bereidheid om zich bij de gedragskeuzen te laten leiden door veiligheidsoverwegingen.

3.2.5 **Leerdoelen niveau I**

Leerdoel I.1a:

De ouder kan beschrijven welke randvoorwaarden gelden voor een veilige verkeersdeelname, welke basisprincipes het kind aan het einde van deze leeftijdsfase moet kennen met betrekking tot het veilig deelnemen aan het verkeer (regels voor oversteken en regels voor buiten spelen) en hij kan het kind uitleggen hoe en waarom ze moeten worden toegepast.

Leerdoel I.1b:

Het kind weet aan het einde van deze leeftijdsfase welke basisprincipes er gelden met betrekking tot het veilig deelnemen aan het verkeer (regels voor oversteken en regels voor buiten spelen) en het kind kan een en ander in de praktijk uitvoeren.

Leerdoel 1.2:

De ouder kan beschrijven welke risico's een rol kunnen spelen bij het toepassen van de basisprincipes met betrekking tot het veilig deelnemen aan het verkeer door het kind en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze negatieve gevolgen hebben.

Leerdoel 1.3:

De ouder kan risico's bij de bij het toepassen van de basisprincipes met betrekking tot het veilig deelnemen aan het verkeer door het kind herkennen, hij toont de bereidheid om zich bij de gedragskeuzen te laten leiden door veiligheidsoverwegingen en hij kan zijn keuzen ook toelichten aan het kind.

3.3 Specifieke uitwerking leerdoelen doelgroep 0 – 4 jaar

3.3.1 Leerdoelen ouders/verzorgers

Leerdoel 0 - 4 jaar IV.1a:

De ouder kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op het eigen verkeersgedrag en daarmee op het gedrag van het kind in het verkeer.

Adequate beschrijving van persoonlijke kenmerken en omstandigheden die van invloed kunnen zijn op het eigen verkeersgedrag en (daarmee) op het gedrag/de veiligheid van het kind in het verkeer:

- karaktereigenschappen
- leeftijd
- leefstijl
- persoonlijke waarden en normen
- gezinssituatie

Leerdoel 0 - 4 jaar IV.1b:

De ouder kan beschrijven welke kenmerken en omstandigheden van het kind van invloed kunnen zijn op diens gedrag in het verkeer.

Adequate beschrijving van kenmerken en omstandigheden van het kind:

- motorische, sensorische en cognitieve vaardigheden
- fysieke kenmerken
- karaktereigenschappen

Leerdoel 0 - 4 jaar IV.2a:

De ouder kan beschrijven welke invloed persoonlijke risicovolle neigingen kunnen hebben op het eigen verkeersgedrag en daarmee op het gedrag van het kind in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop het kind aan het verkeer deelneemt.

Adequate beschrijving van persoonlijke risicovolle neigingen, voorbeelden zijn:

- autoriteitsproblemen richting kind (gezagsverhouding)
- stressvolle persoonlijke omstandigheden
- (on)zekerheid over rol als opvoeder
- non-conformistisch gedrag (regelovertrekend gedrag algemeen)

Beschrijven van mogelijke oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe is te voorkomen dat risicovolle neigingen het gedrag in het verkeer beïnvloeden?
- Is het mogelijk eigen gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden?
- Hoe kan ik mijn verkeersgedrag zo kiezen dat mijn persoonlijke risicovolle neigingen niet van invloed zijn op het verkeersgedrag/de veiligheid van het kind?

Leerdoel 0 - 4 jaar IV.2b:

De ouder kan beschrijven welke invloed risicovolle neigingen van het kind kunnen hebben op diens gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop het kind aan het verkeer deelneemt.

Adequate beschrijving van de risico's gerelateerd aan ontwikkelingsfase van het kind bij diens verkeersdeelname/speelgedrag:

- onberekenbaar gedrag van het kind (impulsief gedrag)
- nieuwsgierigheid/ondernemend gedrag van het kind
- ongehoorzaamheid (koppigheid)
- niet bewust van risico's
- beperkt perspectief/gezichtsveld van het kind

Beschrijven van mogelijke oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe is te voorkomen dat risicovolle neigingen van het kind diens gedrag in het verkeer beïnvloeden?
- Hoe kan ik het gedrag van het kind corrigeren/bijsturen of compenseren voor diens kenmerken (bijv. zichtbaarheid vergroten)?

Leerdoel 0 - 4 jaar IV.3a:

De ouder kan bij zichzelf persoonlijke neigingen en kenmerken herkennen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en daarmee op dat van het kind en diens veiligheid en hij toont de bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op zijn eigen beperkingen en om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn eigen gedrag en daarmee voor de veiligheid van het (meereizende) kind.

Herkennen en onderkennen van persoonlijke motieven, behoeften, belangen en impulsen die het eigen gedrag bepalen en daarmee het gedrag (en daarmee de veiligheid van het meereizende kind) in het verkeer kunnen beïnvloeden:

- gemakzucht/laksheid (geen of incorrect gebruik van beveiligingsmiddelen)
- overschatting eigen opvoedkundige vaardigheden met betrekking tot begeleiding van het kind in het verkeer (het stellen van grenzen, duidelijkheid en structuur scheppen: wat mag het kind wel en wat mag het niet)

Bewust worden en uitspreken van de houding tegenover risicogedrag in het verkeer en verantwoordelijkheid voor zichzelf, voor het kind en voor anderen:

- Als ik het kind begeleid/vervoer in het verkeer, welke gevolgen hebben de risico's die ik neem op hun veiligheid en welk signaal geef ik daarmee af voor hun eigen gedrag?
- Wat is de zin en onzin om rekening te houden met mijn eigen zwakke en sterke punten voor de verkeersdeelnemers/verkeersveiligheid van het kind?

Leerdoel 0 - 4 jaar IV.3b:

De ouder kan persoonlijke neigingen en beperkingen van het kind herkennen die van invloed zijn op diens verkeersgedrag en hij toont de bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de risicovolle neigingen en beperkingen van het kind.

Herkennen en onderkennen van risicovolle neigingen en beperkingen van het kind:

- speelgedrag/impulsgedrag
- ondernemend gedrag/nieuwsgierigheid
- afgeleid zijn
- motorische, sensorische en cognitieve ontwikkeling

Bewust worden en uitspreken van de bereidheid om rekening te houden met het risicogedrag van het kind en de om te voorkomen dit risicogedrag een negatieve invloed heeft:

- Wat is de zin en onzin om rekening te houden met het risicogedrag van het kind in het verkeer voor zichzelf, voor het kind en voor de andere verkeersdeelnemers?

Leerdoel 0 - 4 jaar III.1:

De ouder kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname van het kind een rol spelen en hij weet wat hij moet doen om een verantwoorde keuze en planning te maken.

Adequate beschrijving van factoren en omstandigheden die een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname van het kind:

- Speellocatie/-omgeving
- tijdstip van vertrek/speeltijd
- vervoerwijze (afweging auto, fiets, openbaar vervoer e.d.)
- route (soort weg)
- omstandigheden (weer, verkeersintensiteit e.d.)

Adequate uitvoering in de praktijk:

- verantwoorde keuze
- realiseerbare planning

Leerdoel 0 - 4 jaar III.2:

De ouder kan beschrijven welke risicofactoren (extern en intern) een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname voor het kind en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de verkeersdeelname.

Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname:

- haast (haal/brenggedrag)
- vermoeidheid
- stress
- gemoedstoestand
- verminderde concentratie (bijv. afgeleid zijn door gedrag van meereizende kind)

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Is het mogelijk het eigen gedrag aan te passen?
- Is het mogelijk het gedrag van het kind bij te sturen of te corrigeren?
- Is het beter om de keuze en de planning van de verkeersdeelname aan te passen?
- Is het beter om de verkeersdeelname uit te stellen?

Leerdoel 0 - 4 jaar III.3:

De ouder kan risico's bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname bij zichzelf en het kind herkennen, hij weet wat zijn sterke en zwakke punten zijn bij planning van verkeersdeelname en hij toont de bereidheid om zich bij de gedragskeuzen te laten leiden door veiligheidsoverwegingen.

Bij zichzelf herkennen en onderkennen van risico's die een rol kunnen spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en herkennen en onderkennen van hun mogelijke invloed op het gedrag in het verkeer:

- overschatten van het niveau van vaardigheden van het kind (wat kan het kind wel of niet aan?)
- overschatten van het niveau van eigen vaardigheden (wat zijn sterke en zwakke punten in het begeleiden van het kind?)
- neiging tot onderschatten van de risico's die aan bepaalde vervoerwijze of route zijn verbonden

Bewust worden en uitspreken van de bereidheid om veiligheidsoverwegingen mee te laten spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname:

- Hoe kan ik bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname van het kind zodanig rekening houden met de risico's dat deze geen negatieve invloed hebben op het gedrag in het verkeer/de veiligheid van het kind?
- Wat zijn voor- en nadelen voor zichzelf, voor het kind en voor anderen?

Leerdoel 0 - 4 jaar II.1a:

De ouder kan beschrijven wat van belang is voor een veilige en verantwoorde begeleiding van het kind in concrete verkeers- en speelsituaties en hij kan de begeleiding in de praktijk uitvoeren.

Adequate beschrijving van condities die gelden voor veilig buiten spelen en voor veilige verkeersdeelname:

- locatie (waar spelen, steppen, fietsen e.d.: is de buitenruimte wel of niet afgesloten, is de speellocatie in de buurt van een drukke weg)
- toezicht (is er voldoende overzicht e.d.)

Adequate beschrijving van de wijze waarop het kind in concrete verkeers- en speelsituaties moet worden begeleid:

- anticiperen op risicovol gedrag van het kind
- anticiperen op risicovol gedrag van andere verkeersdeelnemers
- concentreren op begeleidingstaak
- aangeven wat kind wel en niet mag (duidelijke grenzen stellen)

Leerdoel 0 - 4 jaar II.1b:

De ouder kan (in het kader van zijn voorbeeldfunctie) beschrijven wat de belangrijkste basisregels en de belangrijkste borden en tekens in het verkeer zijn en hij kan het kind uitlegen waarom het zich aan deze regels moet houden.

Adequate beschrijving van regels, borden en tekens die voor de verkeersdeelname van het kind het meest van belang zijn:

- plaats op de weg (op trottoir blijven)
- regels bij oversteken (kijkgedrag)
- regels bij voorrang
- werking verkeerslichten

Uitleggen van het belang van het naleven van verkeersregels:

- je weet wat het andere verkeer mag/gaat doen
- het andere verkeer weet wat jij mag/gaat doen

Leerdoel 0 - 4 jaar II.2a:

De ouder kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij het deelnemen aan het verkeer/bij het spelen door het kind en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het gedrag in het verkeer van het kind.

Adequate beschrijving van risicofactoren:

- waarnemingsperspectief van het kind (onvoldoende zicht op wat er zich afspeelt in het verkeer)
- onvoldoende zichtbaarheid (denken aan opvallende, reflecterende kleding e.d.)
- kind kent regels nog onvoldoende
- kind nog erg met eigen gedrag bezig (weinig gericht op andere verkeersdeelnemers)
- moeilijke omstandigheden (obstakels, weer, etc.)
- onvoldoende toezicht
- onvoldoende veiligheidsmarges door andere verkeersdeelnemers

Kunnen bedenken van oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Is het mogelijk het eigen gedrag aan te passen?
- Is het mogelijk het gedrag van het kind bij te sturen of te corrigeren?
- Is het beter om situatie aan te passen of te vermijden?

Leerdoel 0 - 4 jaar II.3:

De ouder kan risico's bij de begeleiding van het kind in het verkeer bij zichzelf en het kind herkennen, hij weet wat zijn sterke en zwakke punten zijn en hij toont de bereidheid daar zijn gedrag op aan te passen.

Herkennen en onderkennen van de eigen zwakke en sterke punten ten aanzien van het eigen (voorbeeld) gedrag en de begeleiding van het kind:

- ingesleten foutgedragingen (foutieve routines en daarmee een slecht voorbeeld, bijv. geen (correct) gebruik van beveiligingsmiddelen, roodlichtnegatie, rennen tijdens oversteken, etc.)
- zich onvoldoende kunnen verplaatsen in de onmogelijkheden/beperkingen van het kind
- onvoldoende bewust van begeleidersrol en voorbeeldgedrag (bijvoorbeeld negeren van verkeersborden, regels niet opvolgen e.d.)

Bewust worden en uitspreken van eigen houding tegenover:

- het belang van het opvolgen van regels
- het belang van het geven van het goede voorbeeld (in alle omstandigheden)
- het belang van veilig verkeersgedrag
- het belang van sociaal verkeersgedrag (rekening houden met belangen/beperkingen van het kind en belangen/beperkingen van het andere verkeer)

Leerdoel 0 - 4 jaar I.1a:

De ouder kan beschrijven welke randvoorwaarden gelden voor een veilige verkeersdeelname, welke basisprincipes het kind aan het einde van deze leeftijdsfase moet kennen met betrekking tot het veilig deelnemen aan het verkeer (regels voor oversteken en regels voor buiten spelen) en hij kan het kind uitleggen hoe en waarom ze moeten worden toegepast.

Bij de aanschaf van een voertuig voor het kind (fiets/step/skates) keuze baseren op veiligheidscriteria, toezicht houden op het onderhoud en het technisch goed functioneren van het voertuig, weten hoe de beveiligingsmiddelen/beschermingsmiddelen correct moeten worden toegepast, en bereid zijn deze te gebruiken/het kind te laten gebruiken. Voorbeelden van beveiligingsmiddelen

- Helm
- Gordel
- Kinderzitje
- Beschermende kleding
- Fietsvlaggetjes, reflectoren

Adequate beschrijving van basisprincipes voor veilig verkeersdeelname/ buiten spelen:

- wat is een veilige manier van oversteken?
- waar/hoe kan het kind veilig spelen?

Uitleggen van de basisprincipes voor oversteken:

- op welke plek? (zebra, klaar-over, verkeerslichten e.d.)
- welke regels gelden bij het oversteken?
- hoe moet het kind kijken? (kijkprocedure)
- waar moet het kind op letten (ander verkeer, eigen zichtbaarheid, etc.)?

Uitleggen van de basisprincipes voor buiten spelen:

- waar/hoe kan het kind veilig spelen?
- welke regels/afspraken gelden voor het buiten spelen?
- waar moet het kind op letten?

Leerdoel 0 - 4 jaar I.2:

De ouder kan beschrijven welke risico's een rol kunnen spelen bij het toepassen van de basisprincipes met betrekking tot het veilig deelnemen aan het verkeer door het kind en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze negatieve gevolgen hebben.

Adequate beschrijving van risico's:

- kind kan nog geen volledige verantwoordelijkheid dragen (toezicht/begeleiding blijft noodzakelijk)
- beperkt niveau van vaardigheden van het kind
- omstandigheden (wegomgeving, verkeersdrukte, weer, e.d.)
- andere verkeersdeelnemers (verwacht men overstekende/spelende kinderen, is men bereid hiermee rekening te houden e.d.)
- geen (correct) of inconsequent gebruik van kinderbeveiligingsmiddelen (kinderzitjes in auto, zitje op fiets e.d.) en beschermingsmiddelen

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie?

- Is het veilig om het kind bepaalde taken zelfstandig te laten uitvoeren?
- Is het mogelijk het gedrag van het kind bij te sturen of te corrigeren?
- Is het beter om situatie aan te passen of te vermijden?

Leerdoel 0 - 4 jaar I.3:

De ouder kan risico's bij het toepassen van de basisprincipes met betrekking tot het veilig deelnemen aan het verkeer door het kind herkennen en hij toont de bereidheid om zich bij de gedragskeuzen te laten leiden door veiligheidsoverwegingen.

Herkennen en onderkennen van risico's bij het laten toepassen van basisprincipes met betrekking tot het veilig deelnemen aan het verkeer door het kind:

- is het kind eraan toe?
- laten de omstandigheden het toe?
- zijn de risico's beheersbaar?
- Overschatting eigen basisvaardigheden bij de uitvoering van de verkeerstaak (ook in het kader van de voorbeeldfunctie)

3.3.2 **Leerdoelen kind 0 – 4 jaar**

Leerdoel 0 - 4 jaar I.1b:

Het kind weet aan het einde van deze leeftijdsfase welke basisprincipes er gelden met betrekking tot het veilig deelnemen aan het verkeer (regels voor oversteken en regels voor buiten spelen) en het kind kan een en ander in de praktijk uitvoeren.

Wat zijn de basisprincipes voor oversteken:

- op welke plek? (zebra, klaar-over, verkeerslichten e.d.)
- welke regels gelden bij het oversteken?
- hoe moet ik kijken? (kijkprocedure)
- waar moet ik op letten (ander verkeer, eigen zichtbaarheid, etc.)?

Wat zijn de basisprincipes voor buiten spelen:

- waar kan ik veilig spelen?
- welke regels/afspraken gelden voor het buiten spelen?
- waar moet ik op letten (ander verkeer, eigen zichtbaarheid, etc.)?

Adequate uitvoering:

- hoe steek ik veilig over?
- waar/hoe kan ik veilig spelen?

Leerdoel 0-4 jaar II.2b:

Het kind kan aan het einde van deze leeftijdsfase inschatten welke verkeerssituaties nog te moeilijk zijn en kan de hulp van een volwassene inroepen.

Herkennen en beschrijven van situaties die het kind zelf niet goed kan overzien of nog niet goed beheerst.

Weten wat ze moeten doen om in dergelijke situaties geen risico te lopen:

- vermijden van dergelijke situatie
- hulp inroepen van een volwassene

4. Leerdoelen doelgroep 4 - 12 jaar

In de doelgroep 4 – 12 jarigen zijn door het verkeer jaarlijks circa 25 dodelijke slachtoffers te betreuren. Bij bijna 500 kinderen is na een verkeersongeval een ziekenhuisopname nodig. Spoedeisende poliklinische hulp moet jaarlijks in circa 4.000 gevallen worden verleend. Bijna twee derde van alle ongevallen met kinderen in deze leeftijd vindt plaats op de fiets, ongeveer één zesde in de auto en opnieuw ongeveer één zesde te voet.

Kinderen in de leeftijd van 4 tot 12 jaar zullen zich, zeker op jongere leeftijd, nog veelal onder begeleiding van hun ouders in het verkeer begeven, of onder toezicht van ouders (of andere volwassenen/oudere kinderen) buiten spelen. Ouders vervullen voor kinderen in deze leeftijdsgroep dus (nog) een belangrijke taak in het begeleiden en wegwijs maken in het verkeer. Daarom worden in dit hoofdstuk niet alleen leerdoelen geformuleerd voor de kinderen, maar ook zijn leerdoelen opgenomen die betrekking hebben op de ouders/begeleiders van kinderen. Kinderen in deze leeftijdscategorie maken een grote ontwikkeling door, zowel op motorisch en sensorisch als op cognitief gebied. In het schema is echter geen onderscheid gemaakt naar 'sub-leeftijdscategorieën'. Wel is in de uitwerking ervan (paragrafen 4.2.2 tot en met 4.2.5) aangegeven vanaf welke 'sub-leeftijdscategorie' het leerdoel van toepassing is.

4.1 Context van het verkeersgedrag van 4 - 12 jarigen

Niveau IV: Persoonlijke ambities en competenties

Het speelgedrag, zoals dat bij de vorige groep nog centraal stond, verandert naarmate de kinderen ouder worden steeds meer in bewust verplaatsingsgedrag. Vanaf het bereiken van de 'basisschoolleeftijd' zal het activiteitenpatroon van kinderen zich steeds meer verplaatsen van binnenshuis/in de directe leefomgeving, naar een grotere actieradius buitenshuis, waarbij ook de zelfstandigheid van verkeersdeelname toeneemt naarmate het kind ouder wordt.

In de eerste groepen (1&2) zal het 'verkeersgedrag' voor de kinderen nog voor een belangrijk deel een speels karakter hebben; de step en de eigen fiets wordt met name gebruikt als 'speelinstrument' en minder als manier om aan het verkeer deel te nemen om van a naar b te komen. Met de leeftijd neemt het functionele verplaatsen weliswaar toe, maar gedurende de hele basisschoolleeftijd, en zelfs daarna, blijven doorgaans spelelementen verweven met het verplaatsen (huppelend naar school gaan of boodschappen doen, onderweg spelletjes doen, elkaar plagen, e.d.).

Een belangrijk aspect op dit niveau is de toenemende gewoontevorming, ingegeven door ritmes van zich herhalende activiteiten in de tijd. Kinderen krijgen steeds meer gevoel voor vaste patronen van verplaatsen, tijden, routes en kenmerken van de omgeving die constant blijven of veranderen. Daarmee krijgen ze ook meer grip op de verkeerscontext, maar aanvankelijk nog sterk gebonden aan de eigen omgeving. Met name van de oudere kinderen mag worden verwacht dat ze zich bij verkeersdeelname steeds meer gaan realiseren welke risico's er aan verbonden zijn en wat de gevolgen daarvan kunnen zijn op hun eigen veiligheid.

Met andere woorden: het zwaartepunt, dat bij verkeersdeelname van kinderen uit groep 1 en 2 met name ligt op 'speelgedrag' en plaatsvindt 'onder begeleiding' van ouders, verschuift naarmate kinderen ouder worden langzaam naar zelfstandig en meer 'functioneel' verkeersgedrag (om te verplaatsen van a naar b).

Van jonge kinderen in de basisschoolleeftijd mag nog niet worden verwacht dat ze zich realiseren welke risico's verkeersdeelname met zich mee brengt. Oudere kinderen (groep 7&8) kunnen wel worden gestimuleerd zich bewust te zijn van algemene risicovolle neigingen, karaktereigenschappen en persoonlijke kenmerken en hoe deze van invloed kunnen zijn op hun gedrag en veiligheid in het verkeer. Hun eigen verkeersgedrag vanuit andermans perspectief kunnen bekijken, kan voor kinderen dienen als 'eye-openers' ten aanzien van risico's van hun verkeersdeelname.

Ouders dienen zich rekenschap te geven van risicovolle neigingen van het kind, zoals het nog beperkte niveau van kennis en vaardigheden van kinderen in de basisschoolleeftijd, hun fysieke kenmerken, karaktereigenschappen zoals nieuwsgierig zijn, neigingen tot onvoorspelbaar gedrag, de neiging om de steeds groter wordende wereld om hun heen te willen ontdekken, de neiging om grenzen die door ouders of formele regels gesteld worden te willen verkennen, etc. Daarnaast dienen ouders zich ook bewust te zijn van risico's die een rol spelen bij hun begeleiding van het kind in het verkeer en die dus betrekking hebben op persoonlijke risicovolle neigingen en karaktereigenschappen (bijv. gemoedstoestand bij vervoer van kinderen en effect daarvan op de veiligheid van het kind).

Voor oudere kinderen (groep 7&8) is het van belang dat zij stilstaan bij persoonlijke eigenschappen die voor henzelf vanzelfsprekend zijn en er mogelijk toe kunnen leiden dat ze in het verkeer onjuiste beslissingen nemen. Onzekerheid over eigen vaardigheden of juist overschatting van hun eigen kunnen zijn factoren waar ze zich van bewust moeten zijn en rekening mee moeten houden bij hun verkeersdeelname.

Kinderen zijn druk met het ontdekken wie ze zijn, zijn gevoelig voor invloeden van buitenaf, hebben de neiging ergens bij te willen horen (neiging tot kopiëren van gedrag van vriendjes, andere weggebruikers, etc.). Het vertonen van verantwoord voorbeeldgedrag, weten wat van het kind gevraagd kan worden als het gaat om veilig gedrag in het verkeer en grenzen kunnen stellen richting het kind zijn zaken waarmee ouders verkeersveilig gedrag van kinderen kunnen stimuleren. Daarbij dienen ouders zich bewust zijn van hun eigen sterke en zwakke punten en van hun eigen risicovolle neigingen die van invloed kunnen zijn op het eigen (voorbeeld)gedrag en signalen die daarmee richting het kind worden afgegeven.

Niveau III: Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext

In principe zal het nemen van beslissingen in de verkeerscontext, bijvoorbeeld waar het de keuze van het tijdstip van vertrek, modaliteit en route betreft door de ouder worden gedaan, zeker als het verkeersdeelname van jonge kinderen betreft. Het is wel van belang het jonge kind daar al vroeg in te betrekken, zodat ze in groep 8 (evt. nog met een 'toetsing' door de ouders die daarin een belangrijke verantwoordelijkheid houden) zelfstandig een route kunnen plannen.

Ouders zullen zich bij de meer strategische keuzes ten aanzien van verkeersdeelname van het kind (route, modaliteit, tijdstip van vertrek etc). met name moeten laten leiden door wat het kind aan kan en zich daarbij te baseren op het ontwikkelingsstadium en karaktereigenschappen van het kind.

Kinderen dienen zich bij de keuze van de route af te vragen welke risico's er aan verbonden zijn en hoe ze hun gedrag of de route aan kunnen passen om deze risico's te vermijden. Zaken als wegkenmerken (drukke/rustige weg, verlichting), tijdstip vertrek (licht/donker) kunnen ook een rol spelen bij de overweging om samen of alleen op pad te gaan. Uiteraard hebben ouders bij deze afwegingen de eindverantwoordelijkheid en zullen ze de keuzes van hun kinderen ook moeten toetsen aan hun normen ten aanzien van de grenzen die zij ten aanzien van verkeersveilige routes hebben vastgesteld.

Kinderen, maar met name ouders, dienen zich bij het plannen van de route af te vragen in hoeverre deze route voor hun voldoende veilig is (licht/donker, druk/rustig) en of dit, gekeken naar hun persoonlijke kenmerken, de meest optimale route/planning is.

Niveau II: Beheersing van verkeerssituaties

Voor kinderen in de basisschoolleeftijd is het vaak nog lastig om zelfstandig (complexe) verkeerssituaties te kunnen overzien en daarin de juiste keuzen te maken. Met jonge kinderen is het dan ook van belang goede afspraken te maken over veilige speellocaties (op de stoep/specifieke speelplaatsen etc), waar mag het kind wel en niet komen (bijv. skaten en fietsen, mag dat op straat, of moet dat nog op de stoep?) en over veilige routes ("go- and no-go areas"). De ouder heeft de primaire verantwoordelijkheid om op dit gebied afwegingen voor het kind te maken. Wel is het zo dat naarmate het kind ouder wordt, het steeds meer zelfstandig moet kunnen.

Van belang is dat kinderen de basisverkeersregels en basisvaardigheden krijgen aangeleerd, zodat ze zich naar verloop van tijd zelfstandig kunnen handhaven in zowel eenvoudige, als in meer complexe verkeerssituaties. De ouder heeft hierin een belangrijke taak om met het eigen gedrag en in de begeleiding van de kinderen in specifieke situaties een veilig voorbeeld te tonen. Ouders moeten dan ook zelf over voldoende kennis en vaardigheden beschikken om het juiste voorbeeldgedrag te kunnen vertonen.

Aan specifieke situaties in het verkeer kleven verschillende soorten risico's. Van het kind kan niet worden verlangd dat het al deze risico's kan overzien. Het is een taak van de ouders om deze risico's te kunnen herkennen. Kinderen kan wel worden geleerd welke risico's verband houden met hun eigen gedrag, bijvoorbeeld het fietsen zonder verlichting, het niet opzetten van een fietshelm, etc. Ook aan het samen fietsen met leeftijdsgenoten kunnen risico's kleven,

bijvoorbeeld wanneer andere weggebruikers gehinderd worden, of wanneer spelletjes op de fiets worden gedaan. Het is aan de ouder om het kind daar op te wijzen en daar duidelijke (gedrags)regels aan te verbinden.

Wanneer kinderen de leeftijd van 11 á 12 jaar hebben bereikt, mag van hen verwacht worden dat ze ook kunnen nagaan wat voor gevolgen bepaalde risico's voor hun eigen gedrag en eigen verkeersveiligheid hebben. Echter, het zal aan de ouder zijn om de mate waarin het kind in staat is tot zelfevaluatie en calibratie vast te stellen en daar het kind in te begeleiden.

Echter, de ouder moet zich niet alleen bewust zijn van de sterke en zwakke punten bij de oplossing van verkeerssituaties door hun kind, maar ook doordrongen zijn van hun eigen zwakheden als het gaat om (voorbeeld) gedrag. Ingesleten foutieve routines van de ouder kunnen door het kind makkelijk gekopieerd worden; het is aan de ouder om zich bewust te zijn van deze mechanismen en daarmee in het verkeersgedrag rekening te houden.

Niveau I: Uitvoering van concrete taken

Voor jonge kinderen is het van belang om te weten hoe ze veilig kunnen wandelen, fietsen en stappen; leren om de technieken te beheersen (o.m. kunnen remmen, taken gelijktijdig uitvoeren zoals fietsen en achter om kijken). Voordat ze daadwerkelijk deel gaan nemen aan het verkeer dienen ze deze basisvaardigheden in voldoende mate te beheersen. Ouders zijn belangrijke 'docenten' om hun deze basisvaardigheden aan te leren. Zij moeten daarbij hun kind en diens niveau van vaardigheden voldoende kennen om te kunnen inschatten of ze het kind niet overvragen bij de uitvoering van specifieke manoeuvres, bijvoorbeeld beheersen van de fietsbalans.

Ouders dienen een juiste keuze te kunnen maken uit het aanbod van kinderfietsen/steps/skates uit oogpunt van verkeersveiligheid en toezien op het onderhoud en het goed functioneren ervan (bijvoorbeeld verlichting, remmen). Ook op het gebied van beveiligingsmiddelen (opvallende kleding, fietsvlaggetjes, bescherming voor het skaten etc.) dienen de ouders zich bij aanschaf te laten leiden door veiligheidsoverwegingen en moeten in staat en bereid zijn deze middelen ook op een juiste manier te gebruiken.

Kinderen zijn over het algemeen klein van stuk en dus voor andere weggebruikers niet altijd even goed zichtbaar. Andere weggebruikers moeten ook voldoende vermogen beschikken tot anticiperen op onverwachte handelingen (plotseling uitwijken op de fiets omdat het kind de fiets niet goed onder controle heeft) van het kind, ook al neemt deze deel aan het verkeer onder begeleiding van de ouder. De ouder moet uiteraard zoveel mogelijk randvoorwaarden scheppen dat dergelijke risico's worden vermeden.

Wanneer het jonge kind specifieke manoeuvres moet uitvoeren in het verkeer, is het cruciaal om als ouders het kind daarin op een juiste manier te instrueren, onder meer door juist voorbeeldgedrag te vertonen. Ouders dienen bij de afweging welke taken ze het kind (zelfstandig) laten uitvoeren, rekening te houden met de ontwikkelingsfase van het kind, diens karaktereigenschappen en met hun eigen vermogen het kind bij de uitvoering goed te begeleiden.

4.2 Overzicht van leerdoelen doelgroep 4 - 12 jaar

Zoals al is aangegeven in de inleiding bij dit hoofdstuk zijn zowel leerdoelen voor de ouders/begeleiders geformuleerd als voor de kinderen zelf. Wat betreft de kinderen zou nog een onderscheid gemaakt in vier subcategorieën, te weten: groep 1&2, groep 3&4, groep 5&6 en groep 7&8. Echter, om een duidelijk overzicht te geven is in het schema dit onderscheid niet expliciet gemaakt. Wel is in de tekstuele uitwerking aangegeven aan welk leeftijdsniveau kan worden gedacht.

4.2.1 Schematisch overzicht⁹

Figuur Matrix met leerdoelen voor de doelgroep 4 - 12 jaar (kind&ouders)

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
IV. Persoonlijke kenmerken, ambities en competenties (Algemeen niveau)	<p>Invloed persoonlijke kenmerken en omstandigheden op verkeersgedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - karaktereigenschappen (impulsgedrag) - fysieke kenmerken (bijv. lengte) - normen en regels (ouders/school/vriendjes) <p>(Leerdoel IV.1a)</p> <p>Invloed persoonlijke kenmerken op het eigen (voorbeeld)-verkeersgedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - leeftijd - leefstijl - karaktereigenschappen - persoonlijke waarden en normen - gezinssituatie <p>(Leerdoel IV.1b)</p> <p>Invloed van kenmerken van het kind op diens verkeersgedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ontwikkelingsfase van het kind - karaktereigenschappen van het kind - fysieke kenmerken van het kind <p>(Leerdoel IV.1c)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - karaktereigenschappen - fysieke en persoonskenmerken <p>(Leerdoel IV.2a)</p> <p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - non-conformistisch gedrag (regelovertredend gedrag algemeen) - autoriteitsproblemen richting het kind - stressvolle persoonlijke omstandigheden - onzekerheid over rol als opvoeder <p>(Leerdoel IV.2b)</p> <p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - fysieke kenmerken van het kind - ontwikkelingsstadium van het kind - risicovolle neigingen van het kind <p>(Leerdoel IV.2c)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verantwoordelijkheid voor anderen /voorbeeldgedrag naar jongere kinderen - rol van persoonlijke risicovolle eigenschappen/kenmerken - niveau van eigen vaardigheden (motorisch/sensorisch/cognitief) <p>(Leerdoel IV.3a)</p> <p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - persoonlijke motieven en risicovolle neigingen - verantwoordelijkheid voor de opvoeding en veiligheid van het kind - voorbeeldfunctie en voorbeeldgedrag - sterke en zwakke punten in opvoedkundige vaardigheden <p>(Leerdoel IV.3b)</p> <p>Bewustzijn van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de ontwikkelingsfase van het kind - risicovolle neigingen van het kind <p>(Leerdoel IV.3c)</p>

⁹ Leerdoelen die betrekking hebben op het kind zijn in rood aangegeven, de overige leerdoelen hebben betrekking op de ouders/verzorgers.

Vervolg figuur

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
III. Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext (Strategisch niveau)	Keuze en planning van de verkeersdeelname: <ul style="list-style-type: none"> - tijdstip vertrek - vervoerwijze - route - samen fietsen of alleen (Leerdoel III.1a) Keuze en planning van de verkeersdeelname van het kind: <ul style="list-style-type: none"> - routekeuze - tijdstip vertrek - vervoerwijze - samen fietsen of alleen (Leerdoel III.1b)	Risico's gerelateerd aan: <ul style="list-style-type: none"> - kenmerken routes - persoonskenmerken/vaardigheden - haast (Leerdoel III.2a) Risico's gerelateerd aan: <ul style="list-style-type: none"> - kenmerken routes - (weers)omstandigheden - verkeersdrukte - risicovolle neigingen van het kind - haast (ook bij haal- en brenggedrag) (Leerdoel III.2b)	Zelfbewustzijn t.a.v.: <ul style="list-style-type: none"> - eigen sterke en zwakke punten bij planning van verkeersdeelname (Leerdoel III.3a) Zelfbewustzijn t.a.v.: <ul style="list-style-type: none"> - sterke en zwakke eigen vaardigheden - verantwoordelijkheid /voorbeeldfunctie - bereidheid om zich door veiligheidsoverwegingen te laten leiden in het maken van keuzen ten aanzien van verkeersdeelname (Leerdoel III.3b)

Vervolg figuur

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
II. Beheersing van verkeerssituaties (Tactisch niveau)	<p>Kennis en vaardigheden m.b.t.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - afspraken hanteren ten aanzien van lopen en spelen - Veilig spelen - Veilig oversteken in eenvoudige situaties - Veilige wegen of locaties <p>(Leerdoel II.1a)</p> <p>Kennis en vaardigheden m.b.t.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - basisverkeersregels (voorrang) - oversteken in complexe situaties - correcte toepassing verkeersborden verkeersregels, voorsorteevakken en verkeerslichten - interactie met andere verkeersdeelnemers <p>(Leerdoel II.1b)</p> <p>Kennis en vaardigheden m.b.t.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verkeersregels en –borden - didactische vaardigheden <p>(Leerdoel II.1c)</p> <p>Kennis en vaardigheden m.b.t.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - begeleiden van het kind - veilige speellocatie/verkeersroute - gedragsregels stellen en handhaven <p>(Leerdoel II.1d)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - complexe situaties en omstandigheden - samen fietsen - negeren verkeersregels <p>(Leerdoel II.2a)</p> <p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (on)zichtbaarheid van het kind - haal- en brenggedrag - omstandigheden (wegkenmerken, verkeersdrukte, weer, licht/donker) - interactie met andere weggebruikers - risicovolle neigingen van het kind <p>(Leerdoel II.2b)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v</p> <ul style="list-style-type: none"> - niveau van vaardigheden bij lastige situaties (oversteken, afslaan) - omgevingsfactoren - zichtbaarheid - houding tegenover verkeersregels <p>(Leerdoel II.3a)</p> <p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - eigen zwakke en sterke punten bij het vervoer kinderen en/of begeleiding van kinderen bij verkeersdeelname - houding tegenover verkeersregels - verantwoordelijkheid/ voorbeeldfunctie <p>(Leerdoel II.3b)</p> <p>Bewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ontwikkelingsniveau van het kind - risicovolle neigingen van het kind <p>(Leerdoel II.3c)</p>

vervolg figuur

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
I. Uitvoering van concrete taken (Operationeel niveau)	<p>Kennis en vaardigheden m.b.t.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - (basis)vaardigheden veilig wandelen/steppen/fietsen/skaten - basisvaardigheid oversteken - vaardigheden veilig samen wandelen/fietsen - veilig fietsen onder complexe omstandigheden - gebruik van de autogordel als passagier - rekening houden met anderen - (gedrags)regels ov <p>(Leerdoel I.1a)</p> <p>Kennis en vaardigheden m.b.t.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - begeleiden van het kind/didactische vaardigheden - regels kunnen stellen en handhaven - aanschaf en onderhoud veilige fiets/step/skates - beveiligingsmiddelen (verlichting, helm, remmen, beschermende kleding, etc) <p>(Leerdoel I.1b)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - obstakels in het verkeer - moeilijke omstandigheden (weer, licht/donker) - gedrag andere weggebruikers - beperkte technische vaardigheden - niet gebruiken verlichting - niet gebruiken van de autogordel - slechte technische staat van de fiets - risicovolle neigingen/kenmerken <p>(Leerdoel I.2a)</p> <p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zichtbaarheid van het kind voor andere verkeersdeelnemers - moeilijke omstandigheden (licht/donker, weer, etc.) - niet (correct) gebruiken beveiligingsmiddelen - risicovolle neigingen van het kind - beperkte vaardigheden van het kind <p>(Leerdoel I.2b)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niveau eigen vaardigheden - faalangst bij handelingen - aanpassingsgedrag <p>(Leerdoel I.3a)</p> <p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - voorbeeldfunctie - eigen zwakke en sterke punten bij het vervoer en/of de begeleiding van kinderen <p>(Leerdoel I.3b)</p> <p>Bewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ontwikkelingsfase van het kind - risicovolle neigingen van het kind <p>(Leerdoel I.3c)</p>

Op elk niveau zijn zowel leerdoelen geformuleerd voor het kind zelf als voor de ouders. Kinderen in de leeftijd van 4 tot 12 jaar maken zoals al eerder gezegd een grote ontwikkeling door op alle fronten: cognitief, sensorisch en fysiek. Niet alle leerdoelen hebben dan ook betrekking op alle kinderen uit deze leeftijdscategorie. Zo kan van de jongste kinderen nog niet worden verwacht dat ze rationele strategische keuzen kunnen maken als het gaat om verkeersdeelname. Het gaat nog met name om beheersing van basisvaardigheden (niveau I). Globaal kan worden gesteld dat de leerdoelen op niveaus IV en III met name relevant zijn voor de oudere kinderen en dat niveau II en met name niveau I ook van toepassing is op de jongere kinderen. Hetzelfde geldt voor de kolommen: van jonge kinderen kan niet verwacht worden dat ze een grote mate van zelfreflectie (kolom 3) aan de dag kunnen leggen. Voor hun zijn met name de leerdoelen op het gebied van kennis en vaardigheden relevant (kolom 1). In de volgende paragrafen zal tussen haakjes zijn vermeld vanaf welke 'subleeftijdscategorie' het betreffende leerdoel van toepassing is. De aanduidingen voor deze 'subleeftijdscategorieën' zijn gebaseerd op de indeling zoals deze in het primair onderwijs worden gehanteerd.

4.2.2 Leerdoelen niveau IV

Kinderen 4 – 12 jaar

Leerdoel IV.1a: (groep 7&8)

Het kind kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op zijn eigen verkeersgedrag.

Leerdoel IV.2a: (groep 7&8)

Het kind kan analyseren wat de invloed kan zijn van risicovolle neigingen en kenmerken op het gedrag in het verkeer en het weet wat het moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en op het nemen van risico's.

Leerdoel IV.3a: (groep 7&8)

Het kind kan persoonlijke risicovolle neigingen en kenmerken die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en risicobereidheid bij zichzelf herkennen, hij toont bereidheid om gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en verantwoordelijkheid te nemen voor zijn eigen gedrag (en daarmee voor de veiligheid van anderen).

Ouders

Leerdoel IV.1b:

De ouder kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op het eigen verkeersgedrag en (daarmee) op het gedrag/de veiligheid van het kind in het verkeer.

Leerdoel IV.1c:

De ouder kan beschrijven welke kenmerken en omstandigheden van het kind van invloed kunnen zijn op diens gedrag in het verkeer.

Leerdoel IV.2b:

De ouder kan analyseren welke invloed persoonlijke risicovolle neigingen en kenmerken kunnen zijn op het eigen verkeersgedrag en (daarmee) op het gedrag/de veiligheid van het kind in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop het kind aan het verkeer deelneemt (/buiten speelt).

Leerdoel IV.2c:

De ouder kan beschrijven welke invloed risicovolle neigingen en kenmerken van het kind van invloed kunnen hebben op diens gedrag in het verkeer, hij kan deze neigingen bij het kind herkennen, hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop het kind aan het verkeer deelneemt.

Leerdoel IV.3b:

De ouder kan bij zichzelf persoonlijke neigingen en kenmerken herkennen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en op dat van het kind en diens veiligheid en hij toont de bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op zijn eigen beperkingen en om verantwoordelijkheid te nemen voor zijn eigen gedrag en daarmee voor de veiligheid van het (meereizende) kind.

Leerdoel IV.3c:

De ouder kan persoonlijke neigingen en kenmerken bij het kind herkennen die van invloed zijn op diens verkeersgedrag en hij toont bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de beperkingen en risicovolle neigingen van het kind.

4.2.3 **Leerdoelen niveau III**

Kinderen 4 – 12 jaar

Leerdoel III.1a: (groep 7&8)

Het kind kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en planning van verkeersdeelname een rol spelen en hij kan in de praktijk vaardigheden ten aanzien van het plannen van verkeersdeelname laten zien.

Leerdoel III.2a: (groep 7&8)

Het kind kan beschrijven welke risicofactoren (extern en intern) een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de verkeersdeelname.

Leerdoel III.3a: (groep 7&8)

Het kind kan risicofactoren (extern en intern) die een rol spelen bij de keuzen en planning van zijn eigen verkeersdeelname herkennen en hij toont bereidheid om bij de keuze en planning van verkeersdeelname rekening te houden met deze risicofactoren.

Ouders

Leerdoel III.1b:

De ouder kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en planning van verkeersdeelname van het kind een rol spelen en hij kan in de praktijk verantwoorde keuzes maken ten aanzien van de planning van de verkeersdeelname van het kind.

Leerdoel III.2b:

De ouder kan analyseren welke risicofactoren (extern en intern) een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname van het kind en hij kan bedenken wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de verkeersveiligheid van het kind.

Leerdoel III.3b:

De ouder kan risicofactoren (extern en intern) die een rol spelen bij de keuze en planning van de verkeersdeelname van het kind herkennen en hij toont bereidheid om bij de keuze en planning van verkeersdeelname rekening te houden met deze risicofactoren.

4.2.4 Leerdoelen niveau II

Kinderen 4 – 12 jaar

Leerdoel II.1a: (groep 3&4)

Het kind kan beschrijven aan welke (informele) afspraken en regels het zich bij het deelnemen aan het verkeer moet houden, het kan beschrijven waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en het weet waar, wanneer en hoe hij veilig kan spelen en oversteken.

Leerdoel II.1b: (groep 5&6)

Het kind kan beschrijven wat de belangrijkste formele verkeersregels (en -borden) zijn, hij kan verklaren waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels op een juiste wijze toepassen in concrete verkeerssituaties.

Leerdoel II.2a: (groep 5&6)

Het kind kan beschrijven welke risico's een rol spelen op zijn eigen route en het kan analyseren wat het moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben zijn gedrag in het verkeer.

Leerdoel II.3a: (groep 7&8)

Het kind kan risicovolle verkeersgedragingen en neigingen bij zichzelf herkennen en hij toont zich in staat én bereid om zich veilig te gedragen in specifieke verkeerssituaties, zich aan de verkeersregels te houden en zich te verplaatsen in het perspectief van andere verkeersdeelnemers en daarmee rekening te houden in zijn verkeersgedrag.

Ouders

Leerdoel II.1c:

De ouder kan (in het kader van zijn voorbeeldfunctie) beschrijven wat de belangrijkste verkeersregels (en -borden) zijn en hij kan het kind uitleggen waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hoe ze moeten worden toegepast.

Leerdoel II.1d:

De ouder kan beschrijven onder welke condities het kind mag spelen of aan het verkeer mag deelnemen, kan deze condities vertalen naar de eigen woonomgeving en kan op basis daarvan afspraken maken en regels opstellen voor het kind ten aanzien van het buitenspelen (locatie, tijdstip en wijze waarop) en deelname aan het verkeer van het kind.

Leerdoel II.2b:

De ouder kan gevaarlijke verkeerssituaties en omstandigheden voor het kind herkennen en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de veiligheid van de verkeersdeelname van het kind.

Leerdoel II.3b:

De ouder kan sterke en zwakke punten ten aanzien van het kunnen begeleiden van het kind in het verkeer in specifieke situaties bij zichzelf herkennen, hij is zich bewust van het (directe en indirecte) effect daarvan op de veiligheid van de verkeersdeelname van het kind in specifieke situaties en hij is bereid en in staat negatieve invloed ervan op de verkeersveiligheid van het kind te vermijden.

Leerdoel II.3c:

De ouder kan risicovolle neigingen en kenmerken in specifieke verkeerssituaties bij het kind en bij zichzelf herkennen, hij toont zich in staat en bereid om zich bij de begeleiding van het kind in het verkeer in diens perspectief te verplaatsen en de complexiteit van de verkeerssituatie af te stemmen op het ontwikkelingsniveau van het kind.

4.2.5 **Leerdoelen niveau I**

Kinderen 4 – 12 jaar

Leerdoel I.1a: (groep 1&2)

Het kind kan beschrijven welke aspecten van belang zijn om veilig te kunnen spelen/wandelen/fietsen/meerijden als passagier in het verkeer en het is in staat om de basisvaardigheden op een veilige manier toe te passen.

Leerdoel I.2a: (groep 5&6)

Het kind kan analyseren welke risico's (extern en intern) een rol spelen bij het oversteken, het gebruik van de fiets en het meerijden als passagier en hij kan analyseren wat hij moet doen om deze risico's te voorkomen.

Leerdoel I.3a: (groep 7&8)

Het kind is zich bewust van zijn eigen sterke en zwakke punten bij het wandelen en fietsen en is in staat en bereid zijn gedrag af te stemmen op het niveau van zijn eigen vaardigheden.

Ouders

Leerdoel I.1b:

De ouder kan beschrijven welke randvoorwaarden gelden voor een veilige verkeersdeelname, welke vaardigheden/handelingen het kind moet beheersen om diens basistaken en manoeuvres in het verkeer op een veilige manier uit te voeren en hij kan het kind uitleggen hoe ze moeten worden toegepast.

Leerdoel I.2b:

De ouder kan beschrijven welke risico's een rol kunnen spelen bij uit voeren van basistaken en manoeuvres door het kind en bij het vervoer/begeleiding van het kind en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze negatieve gevolgen hebben.

Leerdoel 1.3b:

De ouder kan sterke en zwakke punten ten aanzien van het kunnen begeleiden van het kind in het verkeer bij diens uitvoering van specifieke basistaken en manoeuvres bij zichzelf herkennen, hij is zich bewust van de risico's (directe en indirecte) die daaraan verbonden zijn en hij is bereid en in staat om de negatieve invloed ervan op de verkeersveiligheid van het kind te vermijden.

Leerdoel 1.3c:

De ouder kan risico's bij de uitvoering van specifieke handelingen door het kind herkennen, hij toont zich in staat en bereid om zich bij de begeleiding van het kind in het verkeer in diens perspectief te verplaatsen en de complexiteit van de basistaak of manoeuvre af te stemmen op het ontwikkelingsniveau van het kind.

4.3 Specifieke uitwerking leerdoelen 4 - 12 jaar

4.3.1 Leerdoelen kinderen 4 - 12 jaar

Leerdoel 4 - 12 jaar VI.1a:

Het kind kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op zijn eigen verkeersgedrag .

Adequate beschrijving van persoonlijke factoren en omstandigheden die van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer:

- Karaktereigenschappen (bijv. ondernemend, risicomijdend versus risicozoekend, etc.)
- Normen/regels ouders/school vriendjes
- Fysieke kenmerken (bijv. lengte)

Leerdoel 4 - 12 jaar VI.2a:

Het kind kan analyseren wat de invloed kan zijn van risicovolle neigingen en kenmerken op het gedrag in het verkeer en hij kan oplossingen bedenken hoe te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en op het nemen van risico's.

Analyseren hoe risicovolle neigingen en kenmerken van invloed kunnen zijn op verkeersgedrag en op het nemen van risico's en hoe negatieve invloed ervan kan worden voorkomen. Voorbeelden van risicovolle neigingen en kenmerken zijn:

- Speelgedrag/impulsgedrag
- Nieuwsgierig/ondernemend
- De held willen zijn/stoer doen
- Non-conformistisch gedrag (bijv. rebellie, ongehoorzaamheid)
- Ongeduld (economisch verkeersgedrag)
- Onzekerheid uit faalangst of angst voor het verkeer

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Is het mogelijk het gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden?

Leerdoel 4 - 12 jaar VI.3a:

Het kind kan persoonlijke risicovolle neigingen, kenmerken en motieven die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en risicobereidheid bij zichzelf herkennen, hij toont bereidheid om gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en verantwoordelijkheid te nemen voor zijn eigen gedrag (en daarmee voor de veiligheid van anderen).

Herkennen en erkennen van persoonlijke risicovolle neigingen en kenmerken die het eigen verkeersgedrag beïnvloeden.

Voorbeelden:

- Overschatting van eigen vaardigheden (bijv. fietsvaardigheden, kunnen inschatten van verkeerssituaties, etc.)
- Het dilemma tussen aanpassing aan sociale groepsdruk versus eigen beslissingen durven nemen
- Behoeftte aan het verkennen van grenzen van eigen kunnen (bijv. trucjes uithalen met de fiets)

Bewust worden en uitspreken van de houding tegenover risicogedragingen en eigen verantwoordelijkheid, ook voor anderen:

- Is het verkeer wel de juiste plek om uit te testen wat je met een fiets kunt doen?
- Als ik samen fiets met jongere kinderen, welke gevolgen hebben de risico's die ik neem op hun veiligheid, en welk signaal geef ik hen daarmee voor hun eigen gedrag?

Bedenken van oplossingen voor geïnventariseerde risicogedragingen/neigingen/kenmerken:

- Kan ik mijn gedrag veranderen en zo ja, op welke manier?
- Als blijkt dat het lastig is om het gedrag te veranderen, welke alternatieve oplossingen zijn dan denkbaar? Bijvoorbeeld: kun je een alternatieve route kiezen zonder complexe verkeerssituaties als je weet dat je moeite hebt met het inschatten van verkeerssituaties/gedrag andere weggebruikers, of wanneer je onzeker bent in het verkeer?

Leerdoel 4 - 12 jaar III.1a:

Het kind kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en planning van verkeersdeelname een rol spelen en hij kan in de praktijk vaardigheden ten aanzien van het plannen van verkeersdeelname laten zien.

Adequate beschrijving van factoren en omstandigheden die een rol spelen bij de keuze en planning van verkeersdeelname:

- Tijdstip vertrek
- vervoerwijze
- Route (bijv. lengte, complexiteit)
- Samen fietsen of alleen

Kunnen aantonen dat hij in staat is een route te kunnen plannen met verschillende modaliteiten (bijv. fiets, lopen, ov).

Voorbeelden van vaardigheden die daarbij een rol spelen zijn:

- Inschatting kunnen maken van reistijd, gegeven de route- en modaliteitskeuze, afweging samen fietsen of alleen fietsen (bijv. het ophalen van/afspreken om met leeftijdsgenoten samen te fietsen kan consequenties hebben voor tijdsplanning en routekeuze) en met andere verdragende factoren zoals verkeersdruk, weersomstandigheden en aanwezigheid van verkeerslichten.
- Kunnen omgaan met dienstregelingen bus/tram/trein

<p>Leerdoel 4 - 12 jaar III.2a: Het kind kan analyseren welke risicofactoren (extern en intern) een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en hij kan bedenken wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de verkeersdeelname.</p>
<p>Analyseren welke risicofactoren en omstandigheden van invloed zijn op de keuze en planning van verkeersdeelname:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ kenmerken routes (bijv. het ontbreken van verlichting weg, geen fietspad, complexiteit van routes (bijv. overstappen ov, ingewikkelde routestructuur) etc) ▪ beperkt niveau van cognitieve vaardigheden (bijv. bij het inschatten van risico's) ▪ risicovol gedrag door het samen fietsen (bijv. elkaar duwen, elkaar achterop de fiets vervoeren, etc.) ▪ haast

<p>Leerdoel 4 - 12 jaar III.3a: Het kind kan risicofactoren (extern en intern) die een rol spelen bij de keuze en planning van zijn eigen verkeersdeelname en leefomgeving herkennen en hij toont bereidheid om bij de keuze en planning van zijn verkeersdeelname rekening te houden met deze risicofactoren.</p>
<p>Bewust worden van (veiligheidsconcurrerende) factoren bij de keuze en planning van verkeersdeelname een rol spelen en uitspreken van de bereidheid zich bij deze keuzes te laten leiden door veiligheidsoverwegingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Welke afwegingen zijn voor mij het belangrijkste als ik een route kies: snelheid (snelste of kortste route), het kunnen samen fietsen met anderen, veiligheid? ▪ Laat ik me leiden door sociale motieven of maak ik mijn eigen beslissing (daarbij rekening houdend met niveau van eigen capaciteiten/onzekerheid/angst) als ik samen wil fietsen met vrienden, en de door hun gekozen route is via een drukke, gevaarlijke weg? <p>Bedenken van oplossingen voor de geïnventariseerde risicovolle neigingen bij de afwegingen ten aanzien van de planning van verkeersdeelname.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is risicovol gedrag (bijv. negeren van verkeersregels, roodlichtnegatie als gevolg van haast/stress) te veranderen of te vermijden? Zo ja, hoe? ▪ Hoe kan ik met de planning van mijn route zodanig rekening houden met deze risicofactoren dat deze geen negatieve invloed hebben op mijn verkeersgedrag/verkeersveiligheid (bijv. door het tijdstip van vertrek aan te passen, voor een alternatieve route of andere vervoerwijze te kiezen of een combinatie daarvan)? ▪ Als je samen fietst, hoe kun je er dan voor zorgen dat je jezelf en anderen niet in gevaar brengt?

<p>Leerdoel 4 - 12 jaar II.1a: Het kind kan beschrijven aan welke (informele) afspraken en regels hij zich bij het buiten spelen en deelname aan het verkeer moet houden, hij kan begrijpen waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij weet waar, wanneer en hoe hij veilig kan spelen en oversteken.</p>
<p>Adequate beschrijving van afspraken en regels die door de ouders zijn vastgesteld t.a.v. verkeersdeelname en buiten spelen::</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ specifieke speelplekken/wegen/routes ▪ oversteken (wanneer, waar, wel of niet zelfstandig, etc.) ▪ schoolroute (wel of niet zelfstandig, welke wegen, etc.) <p>Is vaardig om in eenvoudige en meer complexe situaties deel te nemen aan het verkeer, binnen de grenzen van de afspraken en regels (informeel) die aan hem zijn opgelegd.</p>

<p>Leerdoel 4 - 12 jaar II.1b: Het kind kan beschrijven wat de belangrijkste formele verkeersregels (en -borden) zijn, hij kan verklaren waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels op een juiste wijze toepassen in concrete verkeerssituaties.</p>
<p>Adequate beschrijving van de regels, borden en tekens die het meest van belang zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Oversteken ▪ Voorrang ▪ Basisverkeersregels fietsers/voetgangers/skaten/steppen en t.a.v. reizen per auto/ov <p>Begrijpen waarom deze regels en afspraken zijn gemaakt, wat hun nut en noodzaak is, waarom het van belang is om zich daaraan te houden.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Anderen weten hoe je zult reageren of hoe je zult handelen ▪ Jij weet hoe anderen zullen reageren of zullen handelen ▪ Twijfelend of onvoorspelbaar gedrag kan gevaarlijk zijn. <p>Aantonen in staat te zijn om in eenvoudige en meer complexe situaties deel te nemen aan het verkeer, waarbij de belangrijkste verkeersregels op juiste wijze worden toegepast.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ In deze situaties kunnen aangeven wat men moet doen en laten, en hoe anderen zich zullen gedragen op basis van de regels. ▪ In concrete verkeerssituaties kunnen aangeven wanneer en waarom afgeweken mag en moet worden van de geldende verkeersregels. ▪ Bij het naleven van de regels weten hoe te communiceren met andere weggebruikers (oogcontact bij oversteken, richtingverandering duidelijk en tijdig communiceren)

<p>Leerdoel 4 - 12 jaar II.2a: Het kind kan gevaarlijke verkeerssituaties en omstandigheden herkennen op zijn eigen routes, hij kan in concrete verkeerssituaties herkennen wat risicovolle gedragingen zijn, zowel van hemzelf als van andere weggebruikers, en hij kan analyseren hoe hij effectief moet omgaan met deze situaties en omstandigheden.</p>
<p>Analyseren welke verkeerssituaties gevaarlijk zijn en weten wat je in dergelijk geval het beste kunt doen.</p> <p>Analyseren welke risicovolle gedragingen zijn in specifieke situaties, zowel van hemzelf als van andere weggebruikers een negatieve invloed hebben op de verkeersveiligheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Niet gebruiken fietsverlichting/reflectoren ▪ Slecht functionerende fiets (rem, bel, verlichting) ▪ Samen fietsen <p>Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is het mogelijk het gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden?

Leerdoel 4 - 12 jaar II.3a:

Het kind kan risicovolle verkeersgedragingen en neigingen bij zichzelf herkennen en hij toont zich in staat én bereid om zich veilig te gedragen in specifieke verkeerssituaties, zich aan de verkeersregels te houden en zich te verplaatsen in het perspectief van andere verkeersdeelnemer en daarmee rekening te houden in zijn verkeersgedrag.

Herkennen van eigen risicovolle gedragingen, neigingen, kenmerken en omstandigheden in specifieke verkeerssituaties en bereid zijn het eigen gedrag aan te passen zodat deze factoren geen negatieve invloed hebben op de verkeersveiligheid:

- Overschatten eigen vaardigheden
- Overschatten anticiperend vermogen van andere verkeersdeelnemers
- Omgevingsfactoren, bijv. i.v.m. zichtbaarheid
- Zichtbaarheid voor andere weggebruikers (a.g.v. lengte, gebruik reflectoren, goede verlichting)
- Negeren van verkeersregels

Kunnen voorspellen dat ouderen en mensen met een fysieke beperking:

- meer tijd nodig hebben voor de uitvoering van verkeershandelingen
- wat meer ruimte nodig hebben op een fietspad of voetpad (eerder uit balans)
- minder snel een eventuele fout kunnen corrigeren
- minder wendbaar zijn en minder makkelijk invloed kunnen uitoefenen op de verkeerssituatie (door bijvoorbeeld het tempo te verhogen of snel uit te wijken)
- zich kwetsbaar en eerder bedreigd voelen

Bedenken van oplossingen voor de geïnterviewde risicovolle neigingen bij verkeersdeelname.

- Moet men zich altijd aan de regels houden of zijn er ook uitzonderingen?
- Is je altijd houden aan de regels hetzelfde als je altijd veilig gedragen in het verkeer?
- Wat vindt men van andere verkeersdeelnemers die zich altijd aan de regels houden, wat vindt men van andere verkeersdeelnemers die regelmatig de regels overtreden?

Leerdoel 4 - 12 jaar I.1a:

Het kind kan beschrijven welke aspecten van belang zijn om veilig te kunnen spelen/wandelen/fietsen/meerijden als passagier in het verkeer en hij is in staat om de basisvaardigheden op een veilige manier toe te passen.

Adequate omschrijving van benodigde vaardigheden om veilig aan het verkeer te kunnen deelnemen:

- (Basis)vaardigheden (samen) fietsen, wandelen (w.o. oversteken), stappen, skaten (beheersing van fiets/step/skates) en meerijden als passagier (gebruik van de autogordel, uitkijken bij de deur open doen, uitkijken bij het in- en uitstappen e.d.)
- (Basis)vaardigheden en – kennis t.a.v. reizen met het OV (bijv. welke gedragsregels gelden in het OV, veilig in- en uitstappen)
- Rekening houden met andere weggebruikers

In staat zijn eenvoudige en meer complexe handelingen en manoeuvres in het verkeer uit te kunnen voeren en daarbij in staat zijn ook controle te houden over de fiets/skates/step (uitvoering dubbeltaken). Voorbeelden:

- Oversteken (waar: zebrapad, klaar-over, willekeurige plek, wanneer)
- Voorsorteren
- Kijkprocedures (bij oversteken, rechts of links afslaan, etc.)
- Richting aangeven (met 1 hand fietsen)

<p>Leerdoel 4 - 12 jaar I.2a: Het kind kan analyseren welke risico's (extern en intern) een rol spelen bij het oversteken, het gebruik van de fiets en het meerijden als passagier en hij kan analyseren wat hij moet doen om deze risico's te voorkomen.</p>
<p>Analyseren welke risicofactoren een rol spelen bij het oversteken, het gebruik van de fiets en het meerijden als passagier welke problemen zich a.g.v. deze risicofactoren voor kunnen doen</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Obstakels in het verkeer ▪ Moeilijke omstandigheden (weer, licht/donker) ▪ Gedrag andere weggebruikers ▪ Beperkte technische vaardigheden ▪ Niet gebruiken verlichting ▪ Niet (correct) gebruiken beveiligingsmiddelen ▪ Slechte technische staat van de fiets ▪ Risicovolle neigingen (bijv. gemakzucht) en fysieke kenmerken (bijv. lengte) <p>Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermindering van de situatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is het mogelijk om mijn vaardigheden of gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden? Bijvoorbeeld als je niet goed durft over te steken, zoek je dan een zebrapad of klaarover of probeer je het toch op een willekeurige plek?

<p>Leerdoel 4 - 12 jaar I.3a: Het kind is zich bewust van zijn eigen sterke en zwakke punten bij het wandelen en fietsen en is in staat en bereid zijn gedrag af te stemmen op het niveau van zijn eigen vaardigheden.</p>
<p>Herkennen van persoonlijke risicovolle neigingen/kenmerken die een negatieve invloed kunnen hebben op de uitvoering van procedures</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onzekerheid/faalangst ▪ Overschatting van eigen vaardigheden ▪ Neiging tot aanpassing van normen peergroup (stoer gedrag etc.) <p>Bewust zijn van eigen sterke en zwakke punten met betrekking tot technische vaardigheden en bereid zijn het gedrag daarop af te stemmen.</p>

4.3.2 Leerdoelen ouders

<p>Leerdoel ouders VI.1b: De ouder kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op het eigen verkeersgedrag en (daarmee) op het gedrag/de veiligheid van het kind in het verkeer.</p>
<p>Adequate beschrijving van persoonlijke factoren en omstandigheden die van invloed kunnen zijn op zijn eigen gedrag in het verkeer en op het gedrag en de veiligheid van het (meereizende) kind:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ leeftijd ▪ leefstijl ▪ karaktereigenschappen ▪ persoonlijke waarden en normen ▪ gezinssituatie

<p>Leerdoel ouders VI.1c: De ouder kan beschrijven welke kenmerken en omstandigheden van het kind van invloed kunnen zijn op diens gedrag in het verkeer.</p>
<p>Adequate beschrijving van persoonlijke kenmerken en omstandigheden van het kind die van invloed kunnen zijn op diens gedrag in het verkeer. Voorbeelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Motorische vaardigheden kind (bijv. fietsvaardigheden) ▪ Sensorische vaardigheden kind (bijv. gezichtsvermogen/gehoor) ▪ Cognitieve vaardigheden kind (bijv. inschatten verkeerssituaties) ▪ Risicovolle neigingen/karaktereigenschappen van het kind (bijv. impulsgedrag) ▪ fysieke kenmerken van het kind (bijv. lengte)

<p>Leerdoel ouders VI.2b: De ouder kan analyseren welke invloed persoonlijke risicovolle neigingen en kenmerken kunnen hebben op het eigen verkeersgedrag en (daarmee) op het gedrag/de veiligheid van het kind in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop het kind aan het verkeer deelneemt (/buiten speelt).</p>
<p>Analyseren wat de invloed van persoonlijke risicovolle neigingen en omstandigheden op het eigen verkeersgedrag en daarmee en op het gedrag en de veiligheid van het (meereizende) kind:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Non-conformistisch gedrag (regelovertredend gedrag algemeen) ▪ Autoriteitsproblemen richting het kind ▪ Onzekerheid over rol als opvoeder/begeleider van het kind ▪ Stressvolle persoonlijke omstandigheden <p>Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is het mogelijk het eigen gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden? ▪ Hoe kan ik mijn verkeersgedrag zo kiezen dat mijn persoonlijke risicovolle neigingen niet van invloed zijn op de het verkeersgedrag/veiligheid van het kind?

<p>Leerdoel ouders VI.2c: De ouder kan analyseren welke invloed risicovolle neigingen en kenmerken van het kind van invloed kunnen zijn op diens gedrag/veiligheid in het verkeer, hij kan deze neigingen bij het kind herkennen, hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop het kind aan het verkeer deelneemt (/buiten speelt).</p>
<p>Analyseren wat de invloed van persoonlijke risicovolle neigingen en omstandigheden van het kind zijn op diens eigen verkeersgedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Motorische vaardigheden kind (bijv. fietsvaardigheden) ▪ Sensorische vaardigheden kind (bijv. gezichtsvermogen/gehoor) ▪ Cognitieve vaardigheden kind (bijv. inschatten verkeerssituaties) ▪ Risicovolle neigingen van het kind (bijv. impulsgedrag) ▪ fysieke kenmerken van het kind (bijv. lengte) <p>Bedenken van effectieve oplossingen in termen van aanpassing van het gedrag van het kind of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is het mogelijk het gedrag van het kind bij te sturen /te corrigeren of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden?

Leerdoel ouders VI.3b:

De ouder kan bij zichzelf persoonlijke neigingen en kenmerken herkennen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en op dat van het kind en diens veiligheid, hij toont bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op zijn eigen beperkingen en verantwoordelijkheid te nemen voor zijn eigen gedrag en daarmee voor de veiligheid van het (meereizende) kind.

Herkennen en erkennen van persoonlijke risicovolle neigingen en kenmerken die het eigen gedrag en daarmee het gedrag (en veiligheid) van het kind negatief beïnvloeden. Voorbeelden:

- Laksheid/gemakzuchtigheid (bijv. geen (correct) of inconsequent gebruik van beveiligingsmiddelen)
- Niet volgens verkeersregels handelen (bijv. geen richting aangeven)
- Gehaastheid (economisch verkeersgedrag vertonen, bijv. roodlichtnegatie)
- Overschatting van eigen opvoedkundige en didactische vaardigheden (m.b.t. begeleiding van het kind in het verkeer, het stellen van grenzen, in het algemeen en in het bijzonder in het verkeer)

Bewust worden en uitspreken van de houding tegenover zijn eigen risicogedragingen en eigen verantwoordelijkheid voor de opvoeding en de veiligheid van het kind, ook in het verkeer:

- Als ik het kind begeleid/vervoer in het verkeer, welke gevolgen hebben de risico's die ik neem op hun veiligheid, en welk signaal geef ik hen daarmee voor hun eigen gedrag?
- Wat is zin en onzin om rekening te houden met mijn eigen zwakke en sterke punten voor de verkeersdeelname/verkeersveiligheid van het kind?

Leerdoel ouders VI.3c:

De ouder kan persoonlijke neigingen en kenmerken bij het kind herkennen die van invloed zijn op diens verkeersgedrag, hij toont bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de beperkingen en risicovolle neigingen van het kind.

Herkennen en erkennen van risicovolle neigingen en kenmerken bij het kind, die van negatieve invloed zijn op diens verkeersgedrag. Voorbeelden:

- Speelgedrag/impulsgedrag
- Nieuwsgierig/ondernemend
- De held willen zijn/stoer doen
- Non-conformistisch gedrag (rebellie, ongehoorzaamheid)
- Beperkte motorische, sensorische en/of cognitieve vaardigheden
- Fysieke kenmerken (lengte)
- Ongeduld (economisch verkeersgedrag)

Bewust worden en uitspreken van de houding tegenover risicogedragingen van het kind en de verantwoordelijkheid voor het beperken van de negatieve invloed van deze risicogedragingen van het kind op de eigen veiligheid.:

- Wat is zin en onzin om rekening houden met risicogedragingen van het kind in het verkeer?

<p>Leerdoel ouders III.1b: De ouder kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en planning van verkeersdeelname van het kind een rol spelen en hij kan in de praktijk verantwoorde keuzes maken ten aanzien van de planning van de verkeersdeelname van het kind.</p>
<p>Adequate beschrijving van factoren en omstandigheden die een rol spelen bij de keuze en planning van verkeersdeelname van het kind (actief/passief¹⁰):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tijdstip vertrek ▪ Vervoerwijze ▪ Route (bijv. lengte, complexiteit) ▪ Samen fietsen of alleen ▪ Vaardigheden van het kind (met name motorisch/cognitief) ▪ Beschikbaarheid van beveiligingsmiddelen (bij het vervoer van kinderen) <p>Kunnen aantonen dat hij in staat is een verantwoorde keuzes en een realiseerbare planning te maken ten aanzien van verkeersdeelname van het kind (zowel bij actieve deelname van het kind als bij het vervoer van het kind).</p>

<p>Leerdoel ouders III.2b: De ouder kan analyseren welke risicofactoren (extern en intern) een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname van het kind en hij kan bedenken wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de verkeersveiligheid van het kind.</p>
<p>Analyseren welke risicofactoren en omstandigheden van invloed zijn op de keuze en planning van (actieve/passieve) verkeersdeelname van het kind:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ kenmerken routes (bijv. het ontbreken van verlichting weg, geen fietspad, complexiteit van routes (bijv. overstappen ov, ingewikkelde routestructuur) etc) ▪ beperkt niveau van cognitieve vaardigheden van het kind (bijv. bij het inschatten van risico's) ▪ risicovol gedrag van het kind door samen te fietsen met leeftijdsgenoten (bijv. elkaar duwen, elkaar achterop de fiets vervoeren, etc.) ▪ haast (zowel bij zelfstandige verkeersdeelname als bij halen en brengen) ▪ externe risicofactoren als verkeersdrukke/weersomstandigheden <p>Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing van de planning:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is het mogelijk het gedrag van het kind bij te sturen of te corrigeren, of is het beter om de keuzes ten aanzien van de planning van de verkeersdeelname van het kind aan te passen?

¹⁰ Een kind kan actief aan het verkeer deelnemen door zelf te wandelen/steppen/fietsen/skaten etc. maar kan ook 'passief' in het verkeer participeren als 'passagier' (en vervoerd te worden door de ouder bijvoorbeeld in wandelwagen, op de fiets/in fietskar of in de auto). De ouder dient bij de keuze en planning rekening te houden met de afweging of hij het kind actief of passief deel laat nemen aan het verkeer: bij de eerste optie zal hij zich voldoende rekenschap moeten geven van de mogelijkheden en vaardigheden van het kind zelf en in het tweede geval zal hij nadrukkelijk stil moeten staan bij zijn eigen risicovolle neigingen/sterke en zwakke punten bij het vervoer van kinderen (bijv. niet gebruik van beveiligingsmiddelen).

<p>Leerdoel ouders III.3b: De ouder kan risicofactoren (extern en intern) die een rol spelen bij de keuze en planning van de verkeersdeelname van het kind herkennen en hij toont bereidheid om bij de keuze en planning van verkeersdeelname rekening te houden met deze risicofactoren.</p>
<p>Bewust worden van de verantwoordelijkheid voor de keuze van een veilige en realiseerbare planning van de verkeersdeelname van het kind en van de eigen sterke en zwakke punten als het gaat om planningsvaardigheden en vaardigheden bij het begeleiden van kinderen. Voorbeelden van risicofactoren zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Overschatten van het niveau van de vaardigheden van het kind ▪ Overschatten van het niveau van de eigen vaardigheden (bijv. in het begeleiden van het kind in het verkeer/uitvoering van dubbeltaken of ten aanzien van planning van verplaatsingen (van het kind). ▪ Neiging tot het onderschatten van de risico's die aan een route en planning verbonden zijn. <p>Bereid zijn bij de keuze en planning van de verkeersdeelname van het kind de moeilijkheidsgraad van de planning afstemmen op de ontwikkelingsfase van het kind:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ wat kan het kind aan, wanneer kan ik het kind de route zelfstandig laten afleggen? <p>Bedenken van oplossingen voor de geïnventariseerde risicovolle neigingen bij de afwegingen ten aanzien van de planning van verkeersdeelname.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is risicovol gedrag te veranderen of te vermijden? Zo ja, hoe? ▪ Hoe kan ik met de planning van de verkeersdeelname van het kind zodanig rekening houden met deze risicofactoren dat deze geen negatieve invloed hebben op mijn verkeersgedrag/verkeersveiligheid van het kind?

<p>Leerdoel ouders II.1c: De ouder kan (in het kader van zijn voorbeeldfunctie) beschrijven wat de belangrijkste verkeersregels (en -borden) zijn, hij kan het kind uitleggen en overtuigen waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd, hij kan de regels zelf op een juiste wijze toepassen in concrete verkeerssituaties en hij kan het kind motiveren om dat te doen.</p>
<p>Adequate beschrijving van de regels, borden en tekens die voor de verkeersdeelname van het kind het meest van belang zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Oversteken ▪ Voorrang ▪ Basisverkeersregels fietsers/voetgangers/skaten/steppen en t.a.v. reizen per auto/ov <p>Het kind kunnen uitleggen wat het belang is van het naleven van regels (formeel)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Anderen weten hoe je zult reageren of hoe je zult handelen ▪ Jij weet hoe anderen zullen reageren of zullen handelen ▪ Twijfelend of onvoorspelbaar gedrag van anderen of van jezelf kan gevaarlijk zijn. <p>Aantonen in staat te zijn om het kind in eenvoudige en meer complexe verkeerssituaties te begeleiden in het verkeer, waarbij de belangrijkste verkeersregels op juiste wijze worden toegepast.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ In deze situaties kunnen aangeven wat men moet doen en laten, en hoe anderen zich zullen gedragen op basis van de regels. ▪ In concrete verkeerssituaties kunnen aangeven wanneer en waarom afgeweken mag en moet worden van de geldende verkeersregels.

<p>Leerdoel ouders II.1d: De ouder kan beschrijven onder welke condities het kind mag spelen of aan het verkeer mag deelnemen, kan deze condities vertalen naar eigen woonomgeving en kan op basis daarvan afspraken maken en regels opstellen voor het kind ten aanzien van (locatie, tijdstip en wijze waarop) het buitenspelen en deelname aan het verkeer van het kind.</p>
<p>Adequate beschrijving van condities die gelden voor het buitenspelen en verkeersdeelname van het kind en dit kunnen vertalen in voor het kind begrijpelijke regels en afspraken en ervoor zorgdragen dat deze afspraken en regels ook daadwerkelijk worden nageleefd.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tijdstip van spelen/verkeersdeelname (licht/donker, drukte) ▪ Locatie (waar steppen/skaten etc., is de buitenruimte wel/niet afgesloten, in buurt van drukke weg, etc.) ▪ Route (verlicht, drukte, gevaarlijke (kruis)punten, etc.) ▪ Spelen/verkeersdeelname zelfstandig, onder begeleiding ouder of in groepsverband <p>Adequate beschrijving van en in staat zijn om het kind op een veilige manier te begeleiden bij specifieke verkeerssituaties.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kunnen anticiperen op risicovol gedrag kind ▪ Kunnen concentreren op de begeleidingstaak

<p>Leerdoel ouders II.2b: De ouder kan gevaarlijke verkeerssituaties en omstandigheden voor het kind herkennen en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de veiligheid van de verkeersdeelname van het kind.</p>
<p>Analyseren welke risicofactoren een rol spelen bij de verkeersdeelname/verkeersveiligheid van het kind in specifieke verkeerssituaties:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ perspectief van het kind <-> andere verkeersdeelnemers ▪ gedrag en communicatie met andere verkeersdeelnemers ▪ zichtbaarheid (goede verlichting/kleding/reflectoren) ▪ ontwikkelingsstadium van het kind ▪ risicovolle neigingen van het kind (ook m.b.t. gemoedstoestand van het kind) ▪ wegkenmerken, verkeersdrukte, weersomstandigheden ▪ onveilig haal- en brenggedrag <p>Kunnen bedenken van oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing cq. vermijding van de situatie.</p>

<p>Leerdoel ouders II.3b: De ouder kan sterke en zwakke punten ten aanzien van het kunnen begeleiden van het kind in het verkeer in specifieke situaties bij zichzelf herkennen, hij is zich bewust van het (directe en indirecte) effect daarvan op de veiligheid van de verkeersdeelname van het kind in specifieke situaties en hij is bereid en in staat negatieve invloed ervan op de verkeersveiligheid van het kind te vermijden.</p>
<p>Bewust worden van de eigen sterke en zwakke punten ten aanzien van het eigen (voorbeeld) gedrag, zich realiseren dat hij een voorbeeldfunctie vervult voor het kind en zich ervan bewust zijn dat het eigen gedrag in specifieke verkeerssituaties negatieve gevolgen kan hebben voor de verkeersveiligheid van het kind en door het kind kunnen worden overgenomen. Voorbeelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ingesleten foutgedragingen (foutieve routines) ▪ Vaardigheid uitvoering dubbeltaken ▪ Communicatie richting andere weggebruikers (bijv. geen richting aangeven, niet/foutief voorsorteren, etc.) ▪ Negeren van verkeersregels (bijv. roodlichtnegatie, negeren van verkeersborden, etc.) ▪ Geen (correct) of inconsequent gebruik van beveiligingsmiddelen/beschermingsmiddelen <p>Bereid zijn om effectieve oplossingen in termen van aanpassing van het eigen gedrag of aanpassing, cq. vermindering van de situatie.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is het mogelijk mijn gedrag aan te passen of mijn vaardigheden te verbeteren of is het beter om de situatie aan te passen, respectievelijk te vermijden?

<p>Leerdoel ouders II.3c: De ouder kan risicovolle neigingen en kenmerken in specifieke verkeerssituaties bij het kind en bij zichzelf herkennen, hij toont zich in staat en bereid om zich bij de begeleiding van het kind in het verkeer in diens perspectief te verplaatsen en de complexiteit van de verkeerssituatie af te stemmen op het ontwikkelingsniveau van het kind.</p>
<p>Herkennen en erkennen van risicovolle kenmerken en neigingen van het kind en van hemzelf bij de verkeersdeelname van het kind in specifieke situaties:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Overschatten van niveau vaardigheden van het kind ▪ Overschatten van het anticiperend vermogen van medeweggebruikers ▪ Anticiperen op risicovolle neigingen kind (stoer doen, zich willen bewijzen, aanpassingsgedrag peer group) ▪ Perspectief van het kind <-> andere weggebruikers ▪ Niet of onjuist gebruik van beveiligingsmiddelen/beschermingsmiddelen <p>Bewust van de verantwoordelijkheid als ouder voor het vermijden van de mogelijk negatieve invloed van risicofactoren op de verkeersveiligheid van het kind bij diens verkeersdeelname in specifieke situaties en het kind op deze risico's wijzen en koppelen aan verantwoorde strategieën hoe met deze risico's om te gaan. Voorbeelden van risicofactoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ niet gebruiken verlichting/beveiligingsmiddelen ▪ slecht functionerende fiets (bijv. bel/rem) ▪ samen fietsen ▪ gedrag andere weggebruikers

<p>Leerdoel ouders I.1b: De ouder kan beschrijven welke randvoorwaarden gelden voor een veilige verkeersdeelname, welke vaardigheden/handelingen het kind moet beheersen om diens basistaken en manoeuvres in het verkeer op een veilige manier uit te voeren, hij kan dit richting het kind communiceren en het kind motiveren dit te doen.</p>
<p>Bij de aanschaf van een voertuig voor het kind (fiets/step/skates) keuze baseren op veiligheidscriteria, toezicht houden op het onderhoud en het technisch goed functioneren van het voertuig, weten hoe de beveiligingsmiddelen/beschermingsmiddelen correct moeten worden toegepast, en bereid zijn deze te gebruiken/het kind te laten gebruiken. Voorbeelden van beveiligingsmiddelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Helm ▪ Gordel, kinderzitje ▪ Beschermende kleding ▪ Fietsvlaggetjes, reflectoren <p>Adequate omschrijving van benodigde vaardigheden van het kind om basistaken en manoeuvres veilig uit te kunnen voeren:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ (Basis)vaardigheden (samen) fietsen, wandelen, steppen, skaten (beheersing van fiets/step/skates) ▪ (Basis)vaardigheden en – kennis t.a.v. reizen met het OV (bijv. welke gedragsregels gelden in het OV, veilig in- en uitstappen) ▪ Rekening houden met andere weggebruikers <p>In staat zijn het kind te begeleiden bij het uitvoeren van eenvoudige en meer complexe handelingen en manoeuvres in het verkeer. Voorbeelden:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Oversteken (waar: zebrapad, klaar-over, willekeurige plek, wanneer) ▪ Voorsorteren ▪ Kijkprocedures (bij oversteken, rechts of links afslaan, etc.) ▪ Richting aangeven (met 1 hand fietsen)

<p>Leerdoel ouders I.2b: De ouder kan analyseren welke risico's een rol spelen bij uit uitvoeren van basistaken en manoeuvres door het kind en bij het vervoer/begeleiding van het kind, risico's herkennen, hij kan analyseren wat hij moet doen om deze risico's te voorkomen.</p>
<p>Analyseren welke risicofactoren een rol spelen bij het oversteken en het gebruik van de fiets en welke problemen zich a.g.v. deze risicofactoren voor kunnen doen</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Obstakels in het verkeer ▪ (Weers)omstandigheden (bijv. licht/donker), wegkenmerken, etc ▪ Gedrag andere weggebruikers ▪ Niet gebruiken verlichting ▪ Slechte technische staat van de fiets ▪ Beperkte vaardigheden van het kind ▪ Risicovolle neigingen van het kind (bijv. impulsgedrag) en kenmerken (bijv. lengte) ▪ geen (correct) of inconsequent gebruik van beveiligingsmiddelen <p>Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is het mogelijk om mijn vaardigheden of gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden?

Leerdoel ouders I.3b:

De ouder kan sterke en zwakke punten ten aanzien van het kunnen begeleiden van het kind in het verkeer bij diens uitvoering van specifieke basistaken en manoeuvres bij zichzelf herkennen, hij is zich bewust de risico's (directe en indirecte) die daaraan verbonden zijn en hij is bereid en in staat om de negatieve invloed ervan op de verkeersveiligheid van het kind te vermijden.

Bewust worden van de eigen sterke en zwakke punten ten aanzien van het eigen (voorbeeld) gedrag, zich realiseren dat hij een voorbeeldfunctie vervult voor het kind en zich ervan bewust zijn dat de wijze waarop specifieke basistaken en manoeuvres worden uitgevoerd gevolgen kunnen hebben voor de verkeersveiligheid van het kind en door het kind kunnen worden overgenomen. Voorbeelden:

- Ingesleten foutgedragingen (foutieve routines als foutief kijkgedrag)
- Vaardigheid uitvoering dubbeltaken (bijv. begeleiding kind en uitvoering eigen verkeerstaak)
- Communicatie richting andere weggebruikers (bijv. geen richting aangeven, niet/foutief voorsorteren, etc.)
- Geen (correct) of inconsequent gebruik van beveiligingsmiddelen

Bereid zijn om effectieve oplossingen in termen van aanpassing van het eigen gedrag of aanpassing, c.q. vermijding van de situatie.

- Is het mogelijk mijn gedrag aan te passen of mijn vaardigheden te verbeteren of is het beter om de situatie aan te passen, respectievelijk te vermijden?

Leerdoel ouders I.3c:

De ouder kan risico's bij de uitvoering van specifieke handelingen door het kind herkennen, hij toont zich in staat en bereid om zich bij de begeleiding van het kind in het verkeer in diens perspectief te verplaatsen en de complexiteit van de basistaak of manoeuvre af te stemmen op het ontwikkelingsniveau van het kind.

Herkennen en erkennen van risicovolle kenmerken en neigingen van het kind en van hemzelf bij het uitvoeren van specifieke basistaken en manoeuvres door het kind:

- Overschatten van niveau vaardigheden van het kind: welke handeling kunnen wel en niet van het kind worden gevraagd, gezien zijn motorische, sensorische en cognitieve ontwikkeling?
- Overschatten van het anticiperend vermogen van medeweggebruikers
- Anticiperen op risicovolle neigingen kind (stoer doen, zich willen bewijzen, aanpassingsgedrag peergroup)
- Perspectief van het kind <-> andere weggebruikers

Bewust van de verantwoordelijkheid als ouder voor het vermijden van de mogelijk negatieve invloed van risicofactoren op de verkeersveiligheid van het kind bij het uitvoeren van specifieke basistaken en manoeuvres, het kind op deze risico's wijzen en koppelen aan verantwoorde strategieën hoe met deze risico's om te gaan. Voorbeelden van risicofactoren:

- niet gebruiken verlichting/beveiligingsmiddelen
- slecht functionerende fiets (bijv. bel/rem/verlichting)
- samen fietsen
- gedrag andere weggebruikers

5. Leerdoelen doelgroep 12 - 16 jaar

In de doelgroep 12 – 16 jarigen zijn door het verkeer jaarlijks circa 80 doden te betreuren. Bij ongeveer 1.500 jongeren is na een verkeersongeval een ziekenhuisopname nodig. Spoedeisende poliklinische hulp moet jaarlijks in circa 5.000 gevallen worden verleend. Bijna twee derde van alle ongevallen in deze leeftijd vindt plaats op de fiets, ongeveer één zesde in de auto en opnieuw ongeveer één zesde te voet.

5.1 Context van het verkeersgedrag van 12 - 16 jarigen

Niveau IV: Persoonlijke ambities en competenties

In de fase van de adolescentie vinden ingrijpende veranderingen plaats. Lichamelijk verandert er zowel fysiek als hormonaal heel veel. De groei van het lichaam gaat met horten en stoten en vaak moeten de nieuwe proporties weer in balans worden gebracht. Dit gaat gepaard met onhandigheid. De hormonale veranderingen leiden vooral bij jongens (testosteron) tot veel competitief en sensatie- en risicozoekend gedrag. Niet alleen lichamelijk maar ook sociaal-emotioneel is het een turbulente periode. De veranderingen en ontwikkelingen van de jongere kan zijn weerslag hebben op het gedrag in het verkeer. Ze gaan op zoek naar een eigen identiteit. Dit uit zich ondermeer in het verkennen van de grenzen van het eigen kunnen en van de acceptatiegraad van de directe omgeving en de maatschappij.

Het nemen van eigen verantwoordelijkheid vormt een belangrijk thema voor deze doelgroep. In deze leeftijdsfase zijn jongeren doorgaans goed in staat om de gevolgen van hun gedrag in te schatten. Ze zijn dan ook in staat verantwoordelijkheid te dragen en ze kunnen goed worden aangesproken op hun gedrag. Verder zijn jongeren steeds beter in staat zichzelf te redden en rekening te houden met anderen. Tegelijkertijd spelen sociale invloeden (erbij willen horen, groepsdruk, overnemen normen) en het verkennen van de grenzen (experimenteergedrag) een belangrijke rol in deze periode. Dit kan een druk leggen op de eigen verantwoordelijkheid en extra risico's met zich meebrengen (bijvoorbeeld conformeren aan groepsnormen, roekeloos gedragen om te imponeren of om mee te doen, e.d.). Ook kan het toenemende besef van eigen verantwoordelijkheid en het steeds meer daarop worden aangesproken, leiden tot een zeker verzet tegen opgelegde regels en autoriteit ("dat maak ik toch zelf wel uit", "ik weet zelf wel wat gevaarlijk is en wat niet"). Als reactie kan een risicovolle gedragsstijl worden ontwikkeld. Ook gaat deze periode vaak gepaard met sterk wisselende emoties. Deze emoties kunnen van invloed zijn op het gedrag in het verkeer.

Het uittesten van vaardigheden als het gaat om fietsbeheersing en speel- of imponeergedrag leidt vaak tot ongevallen. Bijna tweederde van de fietsongevallen van kinderen tot 15 jaar is eenzijdig: botsing tegen paaltjes, vallen e.d. Ook blindelings volgggedrag in de groep vanuit de behoefte erbij te willen horen of bang zijn de aansluiting te missen leidt tot gevaarlijke situaties en ongevallen.

Een belangrijk thema voor verkeerseducatie moet dan ook zijn het bespreekbaar maken van sociale en emotionele processen in het verkeersgedrag en de

veiligheidsmotivatie. Daarbij gaat het om de rol van eigen motieven en impulsen, en om de rol van groepsdruk en voorbeeldgedrag in het eigen verkeersgedrag en dat van anderen.

Niveau III: Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext

Jongeren zijn steeds beter in staat op abstracte wijze over dingen na te denken. In deze leeftijdsfase moeten ze ook steeds vaker zelf beslissingen nemen op basis van eigen overwegingen. Het maken van keuzen, het plannen en het hebben van een eigen verantwoordelijkheid hierin gaat een steeds grotere plek in hun leven innemen. Was dit op jongere leeftijd nog vooral het domein van de ouders, naarmate de jongere ouder wordt zal de bemoeienis van de ouders steeds minder op prijs worden gesteld.

De wereld waarin ze terecht komen in deze leeftijdsfase is een stuk groter dan die ze gewend waren. De 12-16 jarigen krijgen te maken met een nieuwe schoolthuisroute die vaak veel langer is. Vaak krijgen kinderen bij de overgang naar het voortgezet onderwijs een nieuwe fiets. Ze krijgen te maken met een ander tijdstip van vertrek en aankomst, met langere reistijden en met de tijdsdruk vanuit school. Dit vereist een goede planning. Ze hebben vaak nieuwe reisgenoten die bovendien wisselen qua samenstelling. Ze zullen vaker wisselende routes rijden, mede afhankelijk van de routes die hun vrienden rijden. Ze zullen vaker andere, nieuwe bestemmingen aandoen (bijvoorbeeld de stad in, uitgaan, nieuwe vrienden/vriendinnen bezoeken e.d.). Als ze het al niet op jongere leeftijd hadden dan krijgen ze nu veelal te maken met het mobieltje, MP3 spelers, e.d. Bovendien speelt in deze leeftijdsgroep veelal de kennismaking met alcohol en drugs.

Om de jongeren te ondersteunen in het maken van keuzen en nemen van beslissingen, is het belangrijk inzicht in de mogelijke risico's bij ze te ontwikkelen en ze te stimuleren om veiligheidsoverwegingen een dominante rol te laten spelen. De ouders kunnen bij de aanschaf van een fiets nog wel invloed uitoefenen op de veiligheid ervan (zij betalen doorgaans de fiets). Een belangrijk thema is het ontwikkelen van inzicht in het gevaar van het gebruik van alcohol en drugs in het verkeer.

Niveau II: Beheersing van verkeerssituaties

Bij de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs kunnen jongeren voor een veel ingewikkelder verkeerstaak komen te staan. Het fietsen buiten de directe (bekende) woonomgeving (naar voortgezet onderwijs, sportclubs) zonder begeleiding van ouders leidt veelvuldig tot verkeersongevallen. De verkeerssituaties zijn complexer, de intensiteit van het verkeer is groter, de af te leggen afstand groter, de rijsnelheid van het overige verkeer ligt een stuk hoger. Dit stelt hogere eisen aan het inschattingsvermogen van jongeren (inschatting van snelheid van verschillende verkeersdeelnemers, inschatting van risico's voor henzelf en voor anderen, e.d.).

Maar ook inschatten wat de reacties van anderen op het eigen verkeersgedrag kan zijn en tot welke consequenties dit kan leiden. Een belangrijke oorzaak van veel ongevallen in deze leeftijdsgroep is het volgens economische principes fietsen: niet afremmen, bochten afsnijden, verkeerd oversteken, door rood licht rijden. Ook slingeren als gevolg van speel- en inhaalgedrag is één van de oorzaken van

(ernstige) ongevallen. Met name onder kinderen van 10-14 jaar valt een groot deel van de verkeersdoden door van achteren te worden aangereden.

Een belangrijk thema voor verkeerseducatie moet dan ook zijn het ontwikkelen van inzicht van gevaar (voor jezelf en voor anderen). Daarbij gaat het om herkennen, voorspellen en zo mogelijk vermijden van gevaar in concrete verkeerssituaties. Daarnaast moeten jongeren zich kunnen verplaatsen in het perspectief van andere verkeersdeelnemers (wat willen ze, wat zijn beperkingen, wat kunnen ze doen) en daarmee rekening houden.

Aan het eind van groep 8 van de basisschool beschikken leerlingen nog over onvoldoende kennis van de verkeersregels en verkeersborden. Bovendien zijn 12 - 16 jarige leerlingen minder gemotiveerd zich aan de regels te houden dan andere groepen verkeersdeelnemers. Hun gedrag lijkt meer gericht op het verkennen van de grenzen dan op het doelgericht omgaan met regels. Het kennen en toepassen van de verkeersregels vormt dan ook eveneens een belangrijk thema van verkeerseducatie voor deze leeftijdsgroep. Daarbij gaat het om kennis over en de motivatie (het waarom van de regel) van de belangrijkste formele en informele regels (waaronder defensief verkeersgedrag) en de toepassing daarvan in concrete verkeerssituaties. Daarnaast gaat het om het stimuleren van een positieve en gemotiveerde houding van leerlingen ten aanzien van verkeersregels en verkeersveiligheid.

Niveau I: Uitvoering van concrete taken

De psychomotorische en cognitieve ontwikkeling komt in deze leeftijdsfase tot een afronding. Inmiddels beheersen de meeste jongeren op deze leeftijd het fietsen als operationele rijtaak goed. Er is echter wel een aantal concrete uitvoeringstaken die wat betreft beheersing nog te wensen overlaten. Het gaat dan om het zorgdragen voor een goede technische staat van de fiets (met name de remmen en de verlichting), het gebruik van fietsverlichting in het donker, het op een veilige manier meenemen van bagage (rugzak, tasje e.d.) en passagiers op de fiets en het gebruik van beveiligingsmiddelen, zoals de autogordel en de valhelm (bij het meerijden op de bromfiets).

5.2 Overzicht leerdoelen doelgroep 12 - 16 jaar

5.2.1 Schematisch overzicht

Figuur Matrix met leerdoelen voor de doelgroep 12 - 16 jaar

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
IV. <i>Persoonlijke kenmerken, ambities en competenties (Algemeen niveau)</i>	Invloed persoonlijke kenmerken op verkeersgedrag: <ul style="list-style-type: none"> - normen referentiegroep - persoonlijke waarden en normen - persoonlijke motieven - zelfbeheersing, assertiviteit en andere eigenschappen <p>(Leerdoel IV.1)</p>	Risicovolle neigingen: <ul style="list-style-type: none"> - volggedrag /groepsdruk - behoefte aan spanning, sensatie, competitie, imponeren, erbij willen horen e.d. - non-conformistisch gedrag (regelovertrekend gedrag algemeen; afzetten tegen autoriteit) <p>(Leerdoel IV.2)</p>	Zelfbewustzijn t.a.v.: <ul style="list-style-type: none"> - rol van persoonlijke motieven en impulsen in verkeersgedrag en risicobereidheid - eigen beperkingen en gedragskeuzen hierop afstemmen - verantwoordelijkheid voor eigen veiligheid en die van anderen <p>(Leerdoel IV.3)</p>
III. <i>Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext (Strategisch niveau)</i>	Keuze en planning van de verkeersdeelname: <ul style="list-style-type: none"> - route (wegkenmerken) - tijdstip van vertrek (haast) - vervoerwijze - samen fietsen of alleen - mobieltje aan of uit - gebruik hoofdtelefoon <p>(Leerdoel III.1a)</p> <p>Keuze en planning van de verkeersdeelname¹¹:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aanschaf van een adequate en veilige fiets <p>(Leerdoel III.1b)</p>	Risico's gerelateerd aan: <ul style="list-style-type: none"> - kenmerken routes - haast - gebruik alcohol/drugs/medicijnen - verminderde concentratie door uitvoering dubbeltaken (gebruik mobiele telefoon e.d.) - fietsen met leeftijdgenoten - omstandigheden (weer, licht/donker, etc.) <p>(Leerdoel III.2)</p>	Zelfbewustzijn t.a.v.: <ul style="list-style-type: none"> - bereidheid zich door veiligheidsoverwegingen te laten leiden in maken van keuzen <p>(Leerdoel III.3)</p>

¹¹ Dit leerdoel heeft betrekking hebben op de ouders/verzorgers.

Vervolg figuur

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
<p>II. Beheersing van verkeerssituaties (Tactisch niveau)</p>	<p>Kennis en vaardigheid met betrekking tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - waarnemen en selectie van relevante informatie (herkennen van gevaar) - anticiperen op of vermijden van mogelijk risicovolle situaties - kenmerken van andere verkeersdeelnemers (snelheid, remweg, zichtveld, beperkingen, eigenschappen e.d.) - interactie met andere verkeersdeelnemers <p>(Leerdoel II.1a)</p> <p>Kennis van verkeersregels en juiste toepassing.</p> <p>(Leerdoel II.1b)</p>	<p>Risico's veroorzaakt door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - fietsen buiten de directe (bekende) woonomgeving - gevaarlijke verkeerssituaties en omstandigheden - nemen van weinig veiligheidsmarges - jeugdig fietsgedrag: hoge snelheid, niet afremmen, bochten afsnijden, verkeerd oversteken, door rood licht rijden, slingeren e.d. - negeren verkeersregels - snelheid en remweg andere verkeersdeelnemers - verkeerde inschatting gedrag van andere verkeersdeelnemers - moeilijke omstandigheden (slecht zicht, glad wegdek, weer, donker, e.d.) <p>(Leerdoel II.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - realistische beoordeling eigen verkeersvaardigheid en verkeersgedrag - houding tegenover verkeersregels - houding tegenover veilig en sociaal verkeersgedrag <p>(Leerdoel II.3)</p>
<p>I. Uitvoering van concrete taken (Operationeel niveau)</p>	<p>Kennis en vaardigheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - fietsonderhoud - veilige fiets (remmen, verlichting) - veilig bagage meenemen - beveiligingsmiddelen (autogordel, valhelm e.d.) - veilig passagiersvervoer/veilig gedrag als passagier <p>(Leerdoel I.1)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niet (correct) gebruiken van beveiligingsmiddelen (autogordel, valhelm e.d.) - niet gebruiken verlichting - slechte technische staat fiets - verkeerde wijze van bagage meenemen - onveilige wijze van passagiersvervoer <p>(Leerdoel I.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - houding tegenover veilig fietsgebruik en gebruik beveiligingsmiddelen <p>(Leerdoel I.3)</p>

5.2.2 Leerdoelen niveau IV

Leerdoel IV.1:

De 12 - 16 jarige kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op verkeersgedrag en op het nemen van risico's.

Leerdoel IV.2:

De 12 - 16 jarige kan analyseren wat de invloed kan zijn van risicovolle neigingen op het gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en het nemen van risico's.

Leerdoel IV.3:

De 12 - 16 jarige kan persoonlijke motieven en impulsen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en risicobereidheid herkennen bij zichzelf, hij toont bereidheid om gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.

5.2.3 Leerdoelen niveau III

Leerdoel III.1a:

De 12 - 16 jarige kan beschrijven welke factoren en omstandigheden een rol spelen bij de keuze en planning van verkeersdeelname.

Leerdoel III.1b:

De ouder kan beschrijven welke factoren een rol spelen bij de keuze en aanschaf van een veilige en adequate fiets voor het kind en hij kan in de praktijk verantwoorde keuzes maken ten aanzien van de planning van de verkeersdeelname van het kind.

Leerdoel III.2:

De 12 - 16 jarige kan analyseren wat de gevolgen kunnen zijn wanneer onvoldoende rekening wordt gehouden met risicofactoren bij de keuze en planning van verkeersdeelname en hij kan analyseren hoe hij met deze factoren rekening moet houden.

Leerdoel III.3:

De 12 - 16 jarige kan risico's bij de keuze en planning van verkeersdeelname herkennen bij zichzelf en hij toont bereidheid om bij gedragskeuzen zich te laten leiden door veiligheidsoverwegingen.

5.2.4 Leerdoelen niveau II

Leerdoel II.1a:

De 12 - 16 jarige kan beschrijven wat gevaarlijke verkeerssituaties en omstandigheden zijn en met welke eigenschappen van andere verkeersdeelnemers hij rekening moet houden.

Leerdoel II.1b:

De 12 - 16 jarige kan beschrijven wat de belangrijkste verkeersregels zijn, hij kan verklaren waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels toepassen in concrete verkeerssituaties op zijn fietsroutes.

Leerdoel II.2:

De 12 - 16 jarige kan gevaarlijke verkeerssituaties en omstandigheden herkennen op zijn eigen routes, hij kan in concrete verkeerssituaties herkennen wat risicovolle verkeersgedragingen zijn en hoe specifieke andere verkeersdeelnemers zich in het verkeer kunnen gedragen of reageren, en hij kan analyseren hoe hij effectief moet omgaan met deze situaties en omstandigheden.

Leerdoel II.3:

De 12 - 16 jarige kan risicovolle verkeersgedragingen herkennen bij zichzelf en hij toont de bereidheid zich veilig te gedragen in het verkeer, zich aan de verkeersregels te houden en zich te verplaatsen in het perspectief van anderen en daarmee rekening te houden in zijn verkeersgedrag.

5.2.5 Leerdoelen niveau I*Leerdoel I.1:*

De 12 - 16 jarige kan beschrijven welke aspecten van belang zijn bij een veilig gebruik van de fiets en van beveiligingsmiddelen.

Leerdoel I.2:

De 12 - 16 jarige kan analyseren welke risico's verbonden zijn aan een verkeerd gebruik van de fiets en van beveiligingsmiddelen, en hij kan analyseren wat hij moet doen om deze risico's te voorkomen.

Leerdoel I.3:

De 12 - 16 jarige toont de bereidheid om beveiligingsmiddelen en de fiets op een veilige manier te gebruiken.

5.3 Specifieke uitwerking van leerdoelen**Leerdoel 12 - 16 jarigen IV.1:**

De 12 - 16 jarige kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op verkeersgedrag en op het nemen van risico's.

Adequate beschrijving van persoonlijke factoren en omstandigheden die van invloed kunnen zijn op het gedrag in het verkeer:

- persoonlijke waarden en normen
- waarden en normen van leeftijdsgenoten
- persoonlijke motieven
- persoonlijke eigenschappen, o.m. zelfbeheersing en assertiviteit

Leerdoel 12 - 16 jarigen IV.2:

De 12 - 16 jarige kan analyseren wat de invloed kan zijn van risicovolle neigingen op het gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en het nemen van risico's.

Verbanden leggen tussen persoonlijke belangen, motieven en behoeften en risicovol verkeersgedrag, beschrijven tot welke verkeersgedragingen deze kunnen leiden en tot welke conflicten met de belangen van anderen. Voorbeelden:

- reactie op sociale druk /conformereren
- uittesten van eigen vaardigheden
- imponeren van vrienden of vriendinnen
- boosheid en agressie
- lak aan regels en autoriteiten
- behoefte aan spanning en sensatie, competitie
- ongeduld (economisch verkeersgedrag)

Beschrijven van mogelijke oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe is te voorkomen dat persoonlijke belangen, motieven en behoeften het verkeersgedrag niet beïnvloeden?

Leerdoel 12 - 16 jarigen IV.3

De 12 - 16 jarige kan persoonlijke motieven en impulsen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en risicobereidheid herkennen bij zichzelf, hij toont bereidheid om gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.

Herkennen en onderkennen van persoonlijke motieven, behoeften, belangen en impulsen die het eigen verkeersgedrag beïnvloeden, bijvoorbeeld:

- het dilemma tussen opgaan in de groep en eigen verantwoordelijkheid dat kan spelen in verkeerssituaties waarbij sociale druk wordt ervaren van leeftijdsgenoten
- behoefte aan spanning, sensatie, imponeren van vrienden of vriendinnen
- emoties als boosheid en agressie
- lak aan regels en autoriteiten

Vormen en uitspreken van een eigen houding tegenover risicogedrag in het verkeer en verantwoordelijkheid voor jezelf en anderen:

- Is het verkeer wel de plek om je vaardigheden uit te testen, je agressie te uiten of indruk te maken op anderen?
- Als je met een groep vrienden /leeftijdsgenoten het verkeer in gaat, draag je dan ook zorg voor elkaar? Mag je wat zeggen van elkaars gedrag in het verkeer of is dat taboe? Wanneer zeg je wel ergens wat van, wanneer niet?
- Wat zijn voor- en nadelen voor jezelf, voor anderen, voor de maatschappij?

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie en tonen van bereidheid deze oplossingen in de praktijk toe te passen:

- Is het mogelijk het gedrag aan te passen? Zo ja, op welke manier?
- Als blijkt dat het gedrag nauwelijks te veranderen is, is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden?
- Welke alternatieve oplossingen of gedragskeuzen zijn dan denkbaar? Bijvoorbeeld: een rustige route kiezen als je weet dat je klasgenoten tijdens het fietsen meer met elkaar bezig zullen zijn dan met het overige verkeer.
- Als je met een groep vrienden het verkeer in gaat, hoe kun je er dan voor zorgen dat je jezelf en anderen niet in gevaar brengt in dergelijke situaties? Hoe los je dat met elkaar op?

Leerdoel 12 - 16 jarigen III.1a:**De 12 - 16 jarige kan beschrijven welke factoren en omstandigheden een rol spelen bij de keuze en planning van verkeersdeelname.**

Adequate beschrijving van factoren die voor een juiste keuze en planning van verkeersdeelname van belang zijn:

- fietsroute (wegkenmerken, intensiteiten, onveilige schakels, beslispunten e.d.)
- tijdstip van vertrek (gevaarlijke tijdstippen, voldoende tijd nemen, vertragende factoren e.d.)
- vervoerwijze (bijvoorbeeld afweging fiets of openbaar vervoer)
- samen fietsen of alleen (afweging sociale veiligheid, gezelligheid, keuze fietspartner e.d.)
- mobiel aan of uit
- gebruik van hoofdtelefoon (MP3 spelers e.d.)
- gebruik alcohol en drugs

Leerdoel ouders 12 - 16 jarigen III.1b:**De ouder kan beschrijven welke factoren een rol spelen bij de keuze en aanschaf van een veilige en adequate fiets voor het kind en hij kan in de praktijk verantwoorde keuzes maken ten aanzien van de planning van de verkeersdeelname van het kind.**Beschrijven welke factoren een rol spelen bij **de keuze van een veilige en adequate fiets voor het kind** en zorg dragen voor de aanschaf van een veilige en adequate fiets:

- type fiets afhankelijk van te overbruggen afstand e.d.
- veiligheid remmen
- adequate verlichting
- onderhoudsgevoeligheid van de fiets
- mogelijkheden om op veilige manier bagage (rugzak e.d.) mee te nemen

Leerdoel 12 - 16 jarigen III.2:

De 12 - 16 jarige kan analyseren wat de gevolgen kunnen zijn wanneer onvoldoende rekening wordt gehouden met risicofactoren bij de keuze en planning van verkeersdeelname en hij kan analyseren hoe hij met deze factoren rekening moet houden.

Benoemen en beschrijven van mogelijke risico's die het gevolg kunnen zijn van bepaalde beslissingen bij de keuze en planning van verkeersdeelname:

- gevaarlijke kenmerken routes
- omstandigheden (weer, licht/donker)
- gevaarlijk tijdstip /haast
- verminderde concentratie /gebruik zintuigen door uitvoering dubbeltaken (gebruik mobiele telefoon, naar muziek luisteren e.d.)
- invloed van leeftijdgenoten
- invloed alcohol en drugs hebben op het gedrag in het verkeer
 - verminderd waarnemingsvermogen: bijvoorbeeld trager waarnemen, vernauwing blikveld, minder goed waarnemen van kleur rood, verlies van overzicht, minder goed afstanden en snelheden kunnen inschatten, oogtrillingen, verblinding
 - verminderde concentratie
 - verminderde reactiesnelheid
 - slordige motoriek

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan er rekening worden gehouden met risicofactoren bij de keuze en planning van verkeersdeelname en hoe is te voorkomen dat risicovolle situaties ontstaan?
- Is er ook een veiliger route te bedenken en wat maakt deze veiliger?

Leerdoel 12 - 16 jarigen III.3

De 12 - 16 jarige kan risico's bij de keuze en planning van verkeersdeelname herkennen bij zichzelf en hij toont bereidheid om bij gedragskeuzen zich te laten leiden door veiligheidsoverwegingen.

Bij zichzelf herkennen en onderkennen van risico's die een rol kunnen spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en herkennen en onderkennen van hun mogelijke invloed op het gedrag in het verkeer:

- Tegen welke risico's kan ik (persoonlijk) oplopen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname?
- Welke negatieve gevolgen kunnen die risico's hebben?

Bewust worden en uitspreken van een eigen houding tegenover het mee laten wegen van veiligheidsoverwegingen bij de keuze en planning van verkeersdeelname:

- Wat zijn voor- en nadelen voor jezelf, voor anderen, voor de maatschappij?

Leerdoel 12 - 16 jarigen II.1a:**De 12 - 16 jarige kan beschrijven wat gevaarlijke verkeerssituaties en omstandigheden zijn en met welke eigenschappen van andere verkeersdeelnemers hij rekening moet houden.**

Adequate beschrijving geven van risicovolle verkeerssituaties en omstandigheden en gevaren benoemen in concrete verkeerssituaties.

Voorbeelden geven van risicovolle situaties, zoals moeilijke kruispunten, oversteeksituaties, verkeersrotondes, gevaarlijke zijwegen /voorrangssituaties, gevaarlijke situaties op het fietspad, inhaalsituaties, geparkeerde auto's e.d.

Aangeven waar onveilige situaties aan te herkennen zijn en wat ze risicovol maakt (complexiteit, grote snelheidsverschillen, ontmoeting langzaam-snelverkeer, e.d.).

Beschrijven welke beperking het zichtveld van een vrachtwagenchauffeur heeft en globaal kunnen aangeven waar zich de 'dode hoeken' bevinden.

Beschrijven van enkele relevante rijkaracteristieken van vrachtwagens en bussen (remvermogen, wendbaarheid, uitdraaien in bochten e.d.).

Beschrijven wat de invloed is van de rijnsnelheid op de stopafstand (reactietijd plus remweg) van automobilisten en beschrijven welke factoren invloed hebben op de remweg (toestand wegdek, belading).

Schatten van rijnsnelheid van andere verkeersdeelnemers (automobilisten, bromfietsers) vanuit verschillende rijrichtingen in concrete verkeerssituaties.

Schatten van de benodigde stopafstand (reactietijd van ongeveer 1 seconde + de remweg) in deze concrete verkeerssituaties.

Leerdoel 12 - 16 jarigen II.1b:

De 12 - 16 jarige kan beschrijven wat de belangrijkste verkeersregels zijn, hij kan verklaren waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels toepassen in concrete verkeerssituaties op zijn fietsroutes.

Betekenis beschrijven van de regels, borden en tekens die het meest van belang zijn voor je rol als fietser, voetganger en passagier:

- plaats op de weg
- voorrangregels (ook aandacht voor fiets-fiets en fiets-bromfiets ontmoetingen)
- regels bij afslaan
- gebruik van de autogordel
- gebruik van de valhelm
- gebruik van een veilige fiets (fietsverlichting en werking remmen)
- relevante borden en tekens in relatie tot voorrang en plaats op de weg
- verkeerslichten

Uitleggen wat er in algemene zin met de verkeersregels wordt beoogd en wat de wet- en regelgeving van verkeersdeelnemers verwacht:

- regels moeten verkeersveiligheid en doorstroming bevorderen
- iedereen is verplicht zich zo te gedragen in het verkeer dat geen gevaar wordt veroorzaakt of kan worden veroorzaakt en dat het verkeer niet wordt gehinderd of kan worden gehinderd (algemene bepaling Wegenverkeerswet)
- basisgedachte RVV: binnen de basisregels uitgaan van verantwoordelijkheid voor jezelf en voor anderen
- "Geef je verstand eens voorrang" als er geen regel of instructie voorhanden is

Uitleggen wat het belang is van naleven van de regels:

- dat anderen weten hoe je zult reageren of gedragen
- dat jij weet hoe anderen zullen reageren of zich gedragen
- dat twijfelend of onvoorspelbaar (niet op basis van de regels) gedrag gevaarlijk kan zijn

Herkennen van regels, borden en tekens in de praktijk en adequate toepassing van de regels in concrete verkeerssituaties op de fietsroute van huis naar school (of een andere fietsroute die regelmatig wordt afgelegd). In deze situaties aan kunnen geven wat men moet doen en laten, en hoe anderen zich zullen gedragen op basis van de regels.

Leerdoel 12 - 16 jarigen II.2

De 12 - 16 jarige kan gevaarlijke verkeerssituaties en omstandigheden herkennen op zijn eigen routes, hij kan in concrete verkeerssituaties herkennen wat risicovolle verkeersgedragingen zijn en hoe specifieke andere verkeersdeelnemers zich in het verkeer kunnen gedragen of reageren, en hij kan analyseren hoe hij effectief moet omgaan met deze situaties en omstandigheden.

Verkennen van eigen fietsroutes (school-thuis of een andere) op gevaarlijke verkeerssituaties (en omstandigheden) en aangeven welke risico's deze situaties met zich meebrengen.

- Welke moeilijke situaties kom je onderweg tegen?
- Wat maakt ze moeilijk en welke risico's zijn er?
- Welke risicovolle gedragingen zijn te herkennen? Voorbeelden: met hoge snelheid fietsen, niet afremmen, bochten afsnijden, verkeerd oversteken, door rood licht fietsen, slingeren, spelen, negeren verkeersregels, nemen van weinig veiligheidsmarges

Analyseren van de belangrijkste problemen die zich voordoen in de geïnventariseerde situaties en omstandigheden op de fietsroute.

- Wat is het belangrijkste probleem in een gegeven situatie?
- Leent het probleem zich voor een aanpassing van het gedrag of meer voor een aanpassing van de situatie?

Op basis van deze probleemanalyse komen tot adequate oplossingen.

- Wat moet je in dergelijke situaties doen en laten?
- Wat is veilig verkeersgedrag in de beschreven situaties?
- Hoe zou de situatie veiliger gemaakt kunnen worden?
- Hoe zijn gevaarlijke situaties aan te kaarten bij school of wegbeheerder?

Beschrijven welke invloed slechte weersomstandigheden kunnen hebben op risico's in het verkeer: gevaar van gladheid, minder goed zichtbaar voor anderen, zelf minder goed zien door capuchon, mist, neerslag e.d.

Aangeven wat de 'dode hoek' en andere rijkarakteristieken van vrachtwagens en bussen betekenen voor het eigen gedrag; zo kort mogelijk in dode hoek van een vrachtwagen verblijven, kiezen van juiste positie naast of achter een (afslaande) vrachtwagen, niet vasthouden aan een vrachtwagen voor een verkeerslicht, bij een afslaande vrachtwagen flink afstand houden, e.d.).

Kunnen voorspellen dat ouderen en mensen met een fysieke beperking:

- meer tijd nodig hebben voor de uitvoering van verkeershandelingen
- wat meer ruimte nodig hebben op een fietspad of voetpad (eerder uit balans)
- minder snel een eventuele fout kunnen corrigeren
- minder wendbaar zijn en minder makkelijk invloed kunnen uitoefenen op de verkeerssituatie (door bijvoorbeeld het tempo te verhogen of snel uit te wijken)
- zich kwetsbaar en eerder bedreigd voelen

Kunnen voorspellen dat kleine kinderen:

- speels zijn en plotseling ander gedrag kunnen vertonen (bijvoorbeeld de weg oversteken omdat daar een vriendje loopt)
- minder goed uitkijken en snel afgeleid zijn
- het voorbeeld van anderen kunnen volgen (bij het oversteken van de weg of bij verkeerslichten)

Leerdoel 12 - 16 jarigen II.3

De 12 - 16 jarige kan risicovolle verkeersgedragingen herkennen bij zichzelf en hij toont de bereidheid zich veilig te gedragen in het verkeer, zich aan de verkeersregels te houden en zich te verplaatsen in het perspectief van anderen en daarmee rekening te houden in zijn verkeersgedrag.

Zich afvragen en inventariseren welke risicovolle verkeersgedragingen hij zelf vertoont.

Zich afvragen en inventariseren welke sterke en zwakke punten de eigen verkeersvaardigheid heeft.

Bewustworden en uitspreken van een eigen houding tegenover verkeersregels.

- Wat is de zin en onzin van verkeersregels?
- Moet je je altijd houden aan de regels of zijn er ook uitzonderingen?
- Is je altijd houden aan de regels hetzelfde als je veilig gedragen in het verkeer?
- Hoe kijk je naar leeftijdsgenoten die zich altijd aan de regels houden?
- Is het stoer om regels te overtreden?

Bewustworden en uitspreken van een eigen houding tegenover veilig verkeersgedrag.

- Wat is de zin en onzin van veilig verkeersgedrag?
- Is gedrag of een situatie wel in absolute zin onveilig, of hangt het vooral af van de omstandigheden?
- Hoe wordt naar leeftijdsgenoten gekeken die zich altijd veilig gedragen?
- Is het stoer om bewust risico's te nemen?

Bewustworden en uitspreken van een eigen houding tegenover beleving, belangen en gedrag van andere verkeersdeelnemers:

- Wat is de zin en onzin van sociaal verkeersgedrag?
- Ben je alleen verantwoordelijk voor je eigen veiligheid in het verkeer of draag je ook verantwoordelijkheid voor anderen?
- Kan je spreken van schuld als iemand betrokken is bij een ongeval en het blijkt dat er geen rekening is gehouden met onvermogens van de andere verkeersdeelnemer?
- Hoe wordt naar leeftijdsgenoten gekeken die geen rekening houden met anderen in het verkeer?

Leerdoel 12 - 16 jarigen I.1:

De 12 - 16 jarige kan beschrijven welke aspecten van belang zijn bij een veilig gebruik van de fiets en van beveiligingsmiddelen.

Adequate beschrijving van de aspecten die bij een veilige fiets, veilig gebruik van de fiets en van beveiligingsmiddelen een rol spelen:

- fietsonderhoud
- veilige fiets (remmen, verlichting)
- veilig bagage meenemen
- veilig passagiersvervoer en veilig gedrag als passagier
- beveiligingsmiddelen (autogordel, valhelm e.d.)

Leerdoel 12 - 16 jarigen I.2:

De 12 - 16 jarige kan analyseren welke risico's verbonden zijn aan een verkeerd gebruik van de fiets en van beveiligingsmiddelen, en hij kan analyseren wat hij moet doen om deze risico's te voorkomen.

Benoemen en beschrijven van mogelijke risico's die het gevolg kunnen zijn van verkeerd gebruik van de fiets en van beveiligingsmiddelen:

- niet (correct) gebruiken van beveiligingsmiddelen (autogordel, valhelm e.d.)
- niet gebruiken verlichting
- slechte technische staat fiets
- verkeerde wijze van bagage meenemen
- onveilige wijze van vervoeren van passagier

Bedenken van effectieve oplossingen waarmee voorkomen kan worden dat risicovolle situaties ontstaan

Leerdoel 12 - 16 jarigen I.3

De 12 - 16 jarige toont de bereidheid om beveiligingsmiddelen en de fiets op een veilige manier te gebruiken.

Bewust worden en uitspreken van een eigen houding tegenover het gebruik van beveiligingsmiddelen en veilig fietsgebruik:

- Wat zijn voor- en nadelen voor jezelf, voor anderen, voor de maatschappij?

6. Leerdoelen doelgroep beginnende bestuurders (16 - 25 jaar)

In de doelgroep 16 – 25 jarigen zijn door het verkeer jaarlijks ruim 200 dodelijke slachtoffers te betreuen. Bij ongeveer 2.300 personen uit deze groep is na een verkeersongeval een ziekenhuisopname nodig. Spoedeisende poliklinische hulp moet jaarlijks in circa 5.000 gevallen worden verleend. Bij de 16- en 17-jarigen hebben de verkeersongevallen vooral te maken met het fietsen en het brom- en snorfietsen (ruim de helft). Ruim één derde van de verkeersongevallen van 16- en 17-jarigen vindt als inzittende van een auto plaats. Voor de groep van 18 tot en met 24 jaar is het vooral de auto die voor onveiligheid zorgt (ruime twee derde van alle slachtoffers). Ook op de motor (circa één zesde) en in mindere mate op de brom- en snorfiets (circa 6%) zijn bij deze groep relatief vaak slachtoffers te betreuen.

6.1 Context van het verkeersgedrag van beginnende bestuurders

Niveau IV: Persoonlijke ambities en competenties

Aan het begin van deze levensfase zitten jongeren nog midden in een veranderingsfase. De lichamelijke groei nadert al snel z'n voltooiing, maar psychologisch en sociaal-emotioneel is er nog veel in ontwikkeling. Voor deze leeftijdsfase geldt dat jongeren midden in een proces zitten, waarin zij naar een eigen identiteit, naar zelfstandigheid en naar volwassenheid toe groeien. Dat is soms een zeer heftig proces, waaraan afzetten tegen autoriteit (ouders), conformeren aan groepsdruk en verkennen van eigen grenzen inherent zijn. Belangrijk is dat jongeren zich hiervan bewust zijn en doordrongen zijn van de gevaren als deze persoonlijke doelen ook hun gedrag in het verkeer gaan bepalen. Afzetten tegen autoriteit betekent dan lak hebben aan verkeersregels. Conformeren aan groepsdruk kan dan leiden tot het nemen van onverantwoorde risico's. En als men ook in het verkeer de eigen grenzen gaat opzoeken kan dat tot grote risico's voor zichzelf en voor anderen leiden.

Risicoverhogende factoren die samenhangen met persoonlijke motieven, doelen en leefstijl betreffen onder meer de mate waarin men geneigd is toe te geven aan groepsdruk, de behoefte aan spanning en sensatie, de houding ten opzichte van het gebruik van alcohol en drugs, de mate waarin men bereid is om risico te nemen en de mate waarin men impulsen onder controle heeft. Om dat laatste als voorbeeld te nemen: een goede controle over impulsen zal tot minder gehaste beslissingen leiden en dat zal resulteren in een zekere rust tijdens het autorijden.

Het is belangrijk dat jongeren stilstaan bij deze persoonlijke eigenschappen. Het gaat erom dat zij beseffen dat zoals ze persoonlijk in elkaar zitten soms betekent dat ze in het verkeer sneller in gevaarlijke situaties terecht komen. Het gaat er bijvoorbeeld om dat men leert in te zien dat het toegeven aan wat de groep wil een zwak punt is, dat dit in het verkeer ook zal gebeuren en dat dit vervolgens gemakkelijk tot gevaar kan leiden.

Niveau III: Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext

Jonge beginnende bestuurders moeten na het behalen van het rijbewijs hun verkeersdeelname zelfstandig plannen en uitvoeren. Vaak heeft men dit tijdens de rijopleiding nog onvoldoende geleerd. Nu moet men zelfstandig een route plannen en daarbij rekening houden met moeilijke omstandigheden, zoals sneeuw en grote verkeersdrukke.

Men moet kunnen anticiperen op risico's en daarvoor moet men weten welke factoren de rijprestatie van een bestuurder negatief kunnen beïnvloeden, wanneer hij onder bepaalde ritomstandigheden gaat rijden. De risico's kunnen te maken hebben met de gemoedstoestand (haast, spanning, vermoeidheid), onbekendheid met de route, afleiding (mobiel bellen, harde muziek), gebruik van alcohol en drugs en rijden met leeftijdgenoten (druk van de groep om wat meer risico te nemen). Beginnende bestuurders moeten nog leren met deze risico's om te gaan.

Om jonge beginnende bestuurders te ondersteunen in het maken van verantwoorde keuzen en het nemen van veilige beslissingen, is het belangrijk dat zij inzicht in mogelijke risico's ontwikkelen en hun zwakke en sterke punten in het signaleren en beheersen van risico's leren ontdekken.

Niveau II: Beheersing van verkeerssituaties

Deelnemen aan het verkeer met een gemotoriseerd voertuig betekent dat de verkeerstaak zich verder uitbreidt en tevens veel complexer wordt. De verkeerssituaties zijn complexer, de intensiteit van het verkeer is veel groter en door de hogere snelheid moeten de diverse deeltaken onder een veel grotere tijdsdruk worden afgelegd. Dit stelt hoge eisen aan de waarneming, het inschatten van snelheden en risico's en het anticiperen op mogelijke gevaren. De voertuigbeheersing (de technische basishandelingen zoals sturen, koppelen, schakelen en remmen) moet in hoge mate zijn geautomatiseerd om tijd te hebben om adequaat te handelen in verkeerssituaties. Bij beginnende bestuurders kan in moeilijke verkeerssituaties sprake zijn van een terugval in automatisering. Dit kan ertoe leiden dat de veilige oplossing van verkeerssituaties in het gedrang komt.

Ook de kennis van de verkeersregels gaat weer een grotere rol spelen. Men moet weten hoe men zich op de bromfiets, in de auto of op de motor in het verkeer dient te gedragen. Men moet de regels kennen en kunnen toepassen. Bovendien moet men ervan doordrongen zijn dat het belangrijk is om zich aan de regels te houden.

Een goede interactie met de andere weggebruikers is van groot belang voor een veilige en verantwoorde oplossing van verkeerssituaties. Dit vraagt om communicatie met het andere verkeer, maar ook om anticiperen op mogelijk rijgedrag van andere verkeersdeelnemers.

Daarnaast zijn kennis van en inzicht in ongevalsrisico's en risicofactoren (te hoge rijnsnelheid, gebruik van alcohol of drugs, geen of incorrect gebruik van de autogordel, rijden onder moeilijke omstandigheden e.d.) en een reële inschatting van de eigen rijvaardigheid belangrijke aandachtspunten. Risicobewustzijn is moeilijk aan te leren. Risicobewustzijn bouwt iemand vooral op door te ervaren wat risico's zijn en te leren van de manier waarop ze ontstaan. De zogenaamde

‘illusie van beheersbaarheid’ draagt ertoe bij dat jongeren geneigd zijn de risico’s op en de consequenties van een ongeval te onderschatten.

Niveau I: Uitvoering van concrete taken

Voor het besturen van een auto, een motor of een bromfiets moeten jongeren nieuwe vaardigheden aanleren. Een goede voertuigcontrole en voertuigbediening zijn belangrijke voorwaarden voor een veilige verkeersdeelname. Daarvoor moeten de voertuigcontrole en de voertuigbeheersing in verregaande mate zijn geautomatiseerd. Door die automatisering ontstaat de tijd en de ruimte die nodig is om goed te kunnen waarnemen en anticiperen en zodoende verkeerssituaties veilig te kunnen oplossen.

Deze technische basisvaardigheden zijn weliswaar essentieel om efficiënt van het verkeerssysteem gebruik te kunnen maken, maar beginnende bestuurders beseffen soms te weinig dat een verantwoorde en veilige verkeersdeelname vooral van andere vaardigheden afhangt. Jongeren hebben vaak een onterecht te groot vertrouwen in hun technische vaardigheden. Zij nemen daardoor risico’s die ze nog niet aankunnen.

6.2 Overzicht leerdoelen doelgroep beginnende bestuurders

6.2.1 Schematisch overzicht

Figuur Matrix met leerdoelen voor de doelgroep beginnende bestuurders

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
<p>IV. Persoonlijke kenmerken, ambities en competenties (Algemeen niveau)</p>	<p>Invloed persoonlijke kenmerken op verkeersgedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - leeftijd - sekse - leefstijl - opleiding - intelligentie - leerstijl - normen 'peer group' - persoonlijke motieven - zelfbeheersing en andere karaktereigenschappen - persoonlijke waarden en normen <p>(Leerdoel IV.1)</p>	<p>Risicovolle neigingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aanpassing aan sociale druk ('peer group') - hogere zelfwaardering door autorijden - gebruik auto om dingen af te reageren - behoefte aan spanning en sensatie - non-conformistisch gedrag (regelovertrekend gedrag algemeen; afzetten tegen autoriteit) - gebruik van alcohol en drugs <p>(Leerdoel IV.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - overschatting van capaciteiten - persoonlijke vaardigheden ter controle van impulsgedrag (sterke en zwakke punten) - persoonlijke risicovolle eigenschappen <p>(Leerdoel IV.3)</p>
<p>III. Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext (Strategisch niveau)</p>	<p>Keuze en planning van de verkeersdeelname:</p> <ul style="list-style-type: none"> - route (wegkenmerken) - tijdstip van vertrek - inschatting rijtijd - vervoerwijze - soort voertuig - verkeer (intensiteit, samenstelling) - omstandigheden (weer, licht/ donker e.d.) <p>(Leerdoel III.1)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - haast - gemoedstoestand (agressie e.d.) - vermoeidheid - verminderde concentratie - gebruik alcohol/ drugs/ medicijnen - rijden met leeftijdgenoten - uitvoering dubbeltaken (gebruik mobiele telefoon e.d.) - verplaatsingsmotief - andere motieven (competitie gedrag) - omstandigheden (weer, licht/ donker, drukte e.d.) <p>(Leerdoel III.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - typische risicovolle persoonlijke motieven en impulsen (verkeersdeelname) - overschatting van de eigen vaardigheden - sterke en zwakke punten bij keuze en planning van de verkeersdeelname <p>(Leerdoel III.3)</p>

Vervolg figuur

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
<p><i>II.</i> <i>Beheersing van verkeerssituaties (Tactisch niveau)</i></p>	<p>Vaardigheid met betrekking tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - waarneming en selectie van relevante informatie (gevaarherkenning) - anticiperen op mogelijke gebeurtenissen - communicatie met andere weggebruikers - uitvoeren van verkeersmanoeuvres - automatisering van de rijtaak <p>(Leerdoel II.1a)</p> <p>Kennis van verkeersregels en juiste toepassing.</p> <p>(Leerdoel II.1b)</p>	<p>Risico's veroorzaakt door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - inschattingfouten - te hoge rijnsnelheid - agressief reageren - onvoldoende ruimtekussen (inclusief volgafstand) - kwetsbare verkeersdeelnemers - negeren van verkeersregels - onvoldoende geautomatiseerde vaardigheden - moeilijke omstandigheden (slecht zicht, glad wegdek) <p>(Leerdoel II.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - overschatting eigen vaardigheden ten aanzien van beheersing van verkeerssituaties - sterke en zwakke punten bij de oplossing van verkeerssituaties (risico's persoonlijke rijstijl, persoonlijke veiligheidsmarges) <p>(Leerdoel II.3)</p>
<p><i>I.</i> <i>Uitvoering van concrete taken (Operationeel niveau)</i></p>	<p>Kennis en vaardigheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - technische bediening van de auto - stuurgedrag - zitpositie - beveiligingsmiddelen <p>(Leerdoel I.1a)</p> <p>Kennis en vaardigheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - voertuigonderhoud en veiligheidscontrole <p>(Leerdoel I.1b)</p> <p>Kennis en vaardigheid:</p> <ul style="list-style-type: none"> - onbeheersbaarheid van noodsituaties - omgaan met beperkingen van het voertuig <p>(Leerdoel I.1c)</p> <p>Milieu- en energiebewuste rijstijl</p> <p>(Leerdoel I.1d)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - niet (correct) gebruiken van beveiligingsmiddelen (autogordels) - overschatting veiligheid auto (ABS, airbags e.d.) - moeilijke omstandigheden (slecht zicht, glad wegdek) <p>(Leerdoel I.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - overschatting van basisvaardigheden - sterke en zwakke punten basisvaardigheden voertuigbeheersing <p>(Leerdoel I.3)</p>

6.2.2 Leerdoelen niveau IV

Leerdoel IV.1:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer.

Leerdoel IV.2:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke persoonlijke risicovolle neigingen van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en op het nemen van risico's.

Leerdoel IV.3:

De 'beginnende bestuurder' kan persoonlijke eigenschappen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en de bereidheid om risico's te nemen bij zichzelf herkennen en hij is gemotiveerd om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.

6.2.3 Leerdoelen niveau III

Leerdoel III.1:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname een rol spelen, hij weet wat hij moet doen om een verantwoorde keuze en planning te maken en hij kan een en ander in de praktijk uitvoeren.

Leerdoel III.2:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop hij aan het verkeer deelneemt.

Leerdoel III.3:

De 'beginnende bestuurder' kan risicovolle motieven en impulsen met betrekking tot de keuze en de planning van de verkeersdeelname bij zichzelf herkennen en hij toont de bereidheid om te voorkomen dat deze motieven en impulsen een negatieve rol spelen.

6.2.4 Leerdoelen niveau II

Leerdoel II.1a:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat van belang is voor een veilige en verantwoorde oplossing van verkeerssituaties en hij kan de vereiste verkeersmanoeuvres op een juiste wijze uitvoeren.

Leerdoel II.1b:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven aan welke verkeersregels hij zich dient te houden, hij kan beschrijven waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels op een juiste wijze toepassen in concrete verkeerssituaties.

Leerdoel II.2:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij het uitvoeren van manoeuvres in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de uitvoering van manoeuvres.

Leerdoel II.3:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting is van de eigen vaardigheid om verkeersmanoeuvres uit te voeren, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten (en eventuele persoonlijke risico's) zijn en hij toont de bereidheid de rijtaak af te stemmen op de eigen gedragsmogelijkheden.

6.2.5 Leerdoelen niveau I*Leerdoel I.1a:*

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat van belang is voor een juiste technische bediening en controle van het voertuig en hij kan de technische basishandelingen (starten, koppelen, schakelen, gas geven, sturen, remmen e.d.) op een geautomatiseerd niveau uitvoeren.

Leerdoel I.1b:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat van belang is met betrekking tot het voertuigonderhoud en de veiligheidscontrole van het voertuig en hij kan de veiligheidscontrole op een correcte wijze uitvoeren.

Leerdoel I.1c:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven waarom noodsituaties gevaarlijk zijn en welke risicofactoren daarbij een rol spelen en hij kan mogelijke noodsituaties tijdig herkennen.

Leerdoel I.1d:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat een milieu- en energiebewuste rijstijl inhoudt en hij kan deze rijstijl in de praktijk toepassen.

Leerdoel I.2:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de voertuigcontrole en de voertuigbeheersing en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze negatieve gevolgen hebben.

Leerdoel I.3:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting van de eigen basisvaardigheden is, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten zijn, hij kan analyseren wat hij moet doen om zelfoverschatting te voorkomen en hij is gemotiveerd om dat te doen.

6.3 Specifieke uitwerking leerdoelen doelgroep beginnende bestuurders (16 – 25 jaar)

Leerdoel Beginnende bestuurders IV.1:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer.

Adequate beschrijving van persoonlijke factoren en omstandigheden die van invloed kunnen zijn op het gedrag in het verkeer:

- leeftijd
- sekse
- leefstijl
- opleidingsniveau
- maatschappelijk positie (thuiswonend of zelfstandig, wel/ geen relatie, studierend, wel/ geen werk e.d.)
- persoonlijke waarden en normen
- waarden en normen van de 'peer group'
- karaktereigenschappen (bijvoorbeeld zelfbeheersing)
- maatschappelijke verantwoordelijkheid

Leerdoel Beginnende bestuurders IV.2:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke persoonlijke risicovolle neigingen van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en het nemen van risico's.

Adequate beschrijving van persoonlijke risicovolle neigingen:

- aanpassen aan sociale druk ('peer group')
- gebruik van auto om dingen af te reageren (agressie, frustratie)
- behoefte aan spanning en sensatie
- non-conformistisch gedrag (lak aan regels, afzetten tegen autoriteit)
- hogere zelfwaardering door autorijden
- gebruik alcohol en drugs

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat persoonlijke risicovolle neigingen niet van invloed zijn op mijn gedrag in het verkeer?
- Hoe kan ik mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik mijn verkeersgedrag zo kiezen dat mijn persoonlijke risicovolle neigingen niet van invloed zijn?

Leerdoel Beginnende bestuurders IV.3:

De 'beginnende bestuurder' kan persoonlijke eigenschappen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en de bereidheid om risico's te nemen bij zichzelf herkennen en hij is gemotiveerd om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.

Herkennen en onderkennen van persoonlijke eigenschappen die van invloed kunnen zijn op het gedrag in het verkeer:

- Welke persoonlijke eigenschappen kunnen van invloed zijn op het gedrag in het verkeer?
- Waarom zijn ze van invloed en welke concrete risico's zijn eraan verbonden?

Herkennen en onderkennen van sterke en zwakke punten in het eigen persoonlijke gedrag die een invloed kunnen hebben op het gedrag in het verkeer.

Bewust worden en uitspreken van eigen attitude ten opzichte van persoonlijke eigenschappen en sterke en zwakke punten in het eigen persoonlijke gedrag als mogelijke negatieve of positieve invloeden voor het rijgedrag:

- Wat is zin en onzin om rekening te houden met persoonlijke eigenschappen voor mezelf en voor anderen?
- Wat is zin en onzin om rekening te houden met zwakke en sterke punten in het eigen persoonlijke gedrag voor mezelf en voor anderen?

Leerdoel Beginnende bestuurders III.1:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en planning van de verkeersdeelname een rol spelen, hij weet wat hij moet doen om een verantwoorde keuze en planning te maken en hij kan een en ander in de praktijk uitvoeren.

- Adequate beschrijving van de noodzaak van een juiste keuze en planning van de verkeersdeelname:
 - verkeersveiligheid
 - mobiliteit/ doorstroming
 - milieu
- Adequate beschrijving van factoren die voor een juiste keuze en planning van de verkeersdeelname van belang zijn:
 - vervoerwijze (bijvoorbeeld afweging auto of openbaar vervoer)
 - soort voertuig
 - te rijden route (soort weg)
 - omstandigheden (weer, verkeersintensiteit e.d.)
- Adequate uitvoering in de praktijk:
 - ritplanning
 - route keuze
 - zelfstandig rijden van de gekozen route aan de hand van bewegwijzering

Leerdoel Beginnende bestuurders III.2:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop hij aan het verkeer deelneemt.

Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname:

Mentale en fysieke gesteldheid:

- haast
- vermoeidheid
- stress
- sterke emoties (agressie e.d.)
- verminderde concentratie
- gemoedstoestand als gevolg van verplaatsingsmotief (zakelijk, woon-werk, recreatief, uitgaan e.d.)

Middelen die de rijvaardigheid beïnvloeden:

- alcohol
- drugs
- medicijnen

Uitvoeren van neventaken:

- telefoneren (telefoon wel of niet aan, wel/ niet handsfree)
- bediening apparatuur (radio, cd-speler wel of niet aan e.d.)
- kaartlezen

Moeilijke omstandigheden

- weersomstandigheden
- in het donker rijden
- invloed van anderen (wel of niet met name leeftijdgenoten gaan rijden)
- verkeersintensiteit / soort verkeer

Analyseren van de belangrijkste problemen die zich kunnen voordoen:

- Wat zijn de belangrijkste problemen die door de invloed van risicovolle motieven en impulsen kunnen ontstaan bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname?

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat risico's niet van invloed zijn op mijn gedrag in het verkeer?
- Hoe kan ik daartoe mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat de risicovolle situaties niet ontstaan?

Leerdoel Beginnende bestuurders III.3:

De 'beginnende bestuurder' kan risicovolle motieven en impulsen met betrekking tot de keuze en de planning van de verkeersdeelname bij zichzelf herkennen en hij toont de bereidheid om te voorkomen dat deze motieven en impulsen een negatieve rol spelen.

Herkennen en onderkennen van typisch risicovolle motieven en impulsen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname:

- Welke persoonlijke motieven en impulsen kunnen van invloed zijn op de ritvoorbereiding en de routekeuze?
- Waarom zijn ze van invloed en welke concrete risico's zijn eraan verbonden?

Adequate beschrijving van de negatieve rol van overschatting van de eigen vaardigheid bij de keuze en planning van verkeersdeelname.

Bewust worden en uitspreken van eigen attitude ten opzichte van typisch risicovolle motieven en impulsen:

- Wat is zin en onzin om rekening te houden met risicovolle motieven en impulsen voor mezelf en voor anderen?

Leerdoel Beginnende bestuurders II.1a:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat van belang is voor een veilige en verantwoorde oplossing van verkeerssituaties en hij kan de vereiste verkeersmanoeuvres op een juiste wijze uitvoeren.

Adequate beschrijving van zaken die van belang zijn voor een veilige en verantwoorde oplossing van verkeerssituaties:

Adequaat kijkgedrag:

- bij wegrijden
- bij uitvoering bijzondere verrichtingen
- bij uitvoering verkeersmanoeuvres
- in specifieke situaties

Tijdig waarnemen van relevante informatie:

- weg
- weercondities
- verkeerstekens (borden, verkeerslichten, markeringen op de weg)
- andere verkeersdeelnemers

Anticiperen op mogelijke situaties/ rekening houden met:

- rijkaracteristieken eigen voertuig
- rijkaracteristieken andere voertuigen
- weg en wegomgeving
- weersinvloeden
- sterke en zwakke punten van andere verkeersdeelnemers

Aanhouden veiligheidsmarges/ defensief rijgedrag:

- volgafstand
- ruimtekussen

Adequate uitvoering van manoeuvres in het verkeer:

- demonstreren van vaardigheid (adequate psychomotorische uitvoering)
- alert handelen
- interactie met andere verkeersdeelnemers

Leerdoel Beginnende bestuurders II.1b:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven aan welke verkeersregels hij zich dient te houden, hij kan beschrijven waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels op een juiste wijze toepassen in concrete verkeerssituaties.

Betekenis beschrijven van de regels, borden, tekens en aanwijzingen die het meest van belang zijn voor de automobilist:

- plaats op de weg
- voorrangregels
- voor laten gaan
- regels bij afslaan
- regels bij inhalen
- regels bij stilstaan en parkeren
- gebruik van autogordels en kinderbeveiligingsmiddelen
- gebruik van een veilig voertuig (verlichting, werking remmen e.d.)
- relevante borden en tekens in relatie tot voorrang en plaats op de weg
- verkeerslichten

Uitleggen wat er in algemene zin met de verkeersregels wordt beoogd en wat de wet- en regelgeving van verkeersdeelnemers verwacht:

- regels moeten verkeersveiligheid en doorstroming bevorderen
- iedereen is verplicht zich zo te gedragen in het verkeer dat geen gevaar wordt veroorzaakt of kan worden veroorzaakt en dat het verkeer niet wordt gehinderd of kan worden gehinderd (algemene bepaling Wegenverkeerswet)
- basisgedachte RVV: binnen de basisregels uitgaan van verantwoordelijkheid voor jezelf en voor anderen
- "Geef je verstand eens voorrang" als er geen regel of instructie voorhanden is

Uitleggen wat het belang is van naleven van de regels:

- dat anderen weten hoe je zult reageren of gedragen
- dat jij weet hoe anderen zullen reageren of zich gedragen
- dat twijfelend of onvoorspelbaar (niet op basis van de regels) gedrag gevaarlijk kan zijn

Herkennen van regels, borden en tekens in de praktijk en adequate toepassing van de regels in concrete verkeerssituaties.

- In deze situaties aan kunnen geven wat men moet doen en laten, en hoe anderen zich zullen gedragen op basis van de regels.

Leerdoel Beginnende bestuurders II.2:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij het uitvoeren van manoeuvres in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de uitvoering van manoeuvres.

Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij het uitvoeren van manoeuvres in het verkeer:

- risicovolle rijstijl (agressief rijden e.d.)
- verkeerd inschatten van situaties (inschattingsfouten)
- onvoorspelbaar gedrag vertonen/ negeren van verkeersregels en afspraken
- onvoldoende automatisering van vaardigheden bij de uitvoering van verkeersmanoeuvres
- kwetsbare verkeersdeelnemers (onvoldoende rekening houden met hun beperkingen)
- uitvoeren van neventaken (telefoneren, bediening apparatuur e.d.)
- moeilijke omstandigheden (weer, verkeersintensiteit, donker, passagiers, e.d.)

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat risico's niet van invloed zijn op de uitvoering van verkeersmanoeuvres?
- Hoe kan ik daartoe mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat de risicovolle situaties niet ontstaan?

Leerdoel Beginnende bestuurders II.3:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting is van de eigen vaardigheid om verkeersmanoeuvres uit te voeren, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten (en eventuele persoonlijke risico's) zijn en hij toont de bereidheid om de rijtaak af te stemmen op de eigen gedragsmogelijkheden.

Adequate beschrijving van de negatieve rol van overschatting van de eigen vaardigheid bij de uitvoering van verkeersmanoeuvres.

Adequate beschrijving van wat sterke en zwakke punten ten aanzien van de uitvoering van verkeersmanoeuvres zijn en welke invloed zij kunnen hebben op het gedrag in het verkeer.

Herkennen en onderkennen van de mogelijk negatieve rol van zelfoverschatting en van de eigen sterke en zwakke punten ten aanzien van de uitvoering van verkeersmanoeuvres.

Bewust worden en uitspreken van eigen attitude ten opzichte van de negatieve rol van zelfoverschatting bij de uitvoering van verkeersmanoeuvres: Wat is zin en onzin om rekening te houden met de negatieve rol van zelfoverschatting voor mezelf en voor anderen?

Bereidheid om dat de moeilijkheid van de gekozen verkeersmanoeuvres steeds zoveel mogelijk af te stemmen op de eigen mogelijkheden:

- door het rijgedrag aan te passen
- door moeilijke situaties 'aan te passen' of te vermijden

Leerdoel Beginnende bestuurders I.1a:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat van belang is voor een juiste technische bediening en controle van het voertuig en hij kan de technische basishandelingen (starten, koppelen, schakelen, gas geven, sturen, remmen e.d.) op een geautomatiseerd niveau uitvoeren.

Adequate beschrijving van zaken die van belang zijn voor een juiste uitvoering van de technische basishandelingen:

- technische bediening van de auto (uitvoering basishandelingen)
- stuurmethode
- zitpositie
- rij karakter van de auto (stuurkarakter, koersstabiliteit, motorvermogen, snelheid, remvertraging e.d.)
- (correct) gebruik van beveiligingsmiddelen

Uitvoering van basishandelingen op geautomatiseerd niveau:

- zithouding
- stuurgedrag
- starten
- koppelen, schakelen en gas geven
- remmen (bedrijfsrem, parkeerrem)
- wegrijden (na stop buiten/ in verkeer)

Leerdoel Beginnende bestuurders I.1b:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat van belang is met betrekking tot het voertuigonderhoud en de veiligheidscontrole van het voertuig en hij kan de veiligheidscontrole op een correcte wijze uitvoeren.

Adequate beschrijving van de zaken die voor het voertuigonderhoud en de veiligheidscontrole van het voertuig van belang zijn:

- elektrische installatie (accu e.d.)
- verlichting
- richtingaanwijzers
- remlichten
- banden
- wielophanging/ schokbrekers
- claxon
- snelheidsmeter
- ruitenwissers
- remmen
- stuurinrichting
- uitlaat
- oliepeil
- koelvloeistof

Adequate uitvoering van de veiligheidscontrole in de praktijk.

Leerdoel Beginnende bestuurders I.1c:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven waarom noodsituaties gevaarlijk zijn en welke risicofactoren daarbij een rol spelen en hij kan mogelijke noodsituaties tijdig herkennen.

Adequate beschrijving van zaken die van invloed zijn op het ontstaan van noodsituaties:

- rijsnelheid en benodigde stopafstand (reactietijd + remweg)
- invloed van conditie van de weg en weersgesteldheid op het rijkarakter van de auto
- invloed van belading op het rijkarakter van de auto
- invloed van banden (profiel, spanning en uitlijning) op de remweg
- losliggende voorwerpen in de auto (bewegingsenergie)

Herkennen en onderkennen van mogelijke noodsituaties:

- Tegen welke noodsituaties kan ik (persoonlijk) oplopen?
- Welke negatieve gevolgen kunnen die noodsituaties hebben?
- Waarom zijn noodsituaties onbeheersbaar?

Leerdoel Beginnende bestuurders I.1d:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat een milieu- en energiebewuste rijstijl inhoudt en hij kan deze rijstijl in de praktijk toepassen.

Adequate beschrijving geven van de uitgangspunten van een milieu- en energiebewuste rijstijl:

- veiligheid
- milieu (afname uitstoot schadelijke stoffen)
- rijcomfort
- brandstofbesparing (kostenreductie)

Adequate beschrijving van de belangrijkste principes van milieu- en energiebewuste rijstijl:

- starten zonder gas geven
- tijdig schakelen (bij benzinemotoren bij 2.000 á 2.500 toeren, bij dieselmotoren bij 1.500 á 2.000)
- gelijkmatige snelheid in zo hoog mogelijke versnelling
- uitrollen in de versnelling
- bochten en rotondes zo mogelijk in derde versnelling
- binnen bebouwde kom zo mogelijk in vierde en vijfde versnelling
- defensieve rijstijl (anticiperen, ruimtekussen, volgafstand)
- motor uit bij korte tussenstops

In de praktijk toepassen van de belangrijkste principes van een milieu- en energiebewuste rijstijl:

- starten zonder gas geven
- tijdig schakelen (bij benzinemotoren bij 2.000 á 2.500 toeren, bij dieselmotoren bij 1.500 á 2.000)
- gelijkmatige snelheid in zo hoog mogelijke versnelling
- uitrollen in de versnelling
- bochten en rotondes zo mogelijk in derde versnelling
- binnen bebouwde kom zo mogelijk in vierde en vijfde versnelling
- defensieve rijstijl (anticiperen, ruimtekussen, volgafstand)
- motor uit bij korte tussenstops

Leerdoel Beginnende bestuurders I.2:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de voertuigcontrole en de voertuigbeheersing en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze negatieve gevolgen hebben.

Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij de voertuigcontrole en de voertuigbeheersing:

- niet (correct) gebruiken van autogordels en kinderbeveiligingsmiddelen
- overschatting veiligheid auto (ABS, airbags e.d.)
- onvoldoende geautomatiseerde vaardigheden
- moeilijke omstandigheden (nat/ glad wegdek, duisternis e.d.)

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat risico's niet van invloed zijn op de voertuigcontrole en de voertuigbeheersing?
- Hoe kan ik daartoe mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat de risicovolle situaties niet ontstaan?

Leerdoel Beginnende bestuurders I.3:

De 'beginnende bestuurder' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting van eigen basisvaardigheden is, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten zijn, hij kan analyseren wat hij moet doen om zelfoverschatting te voorkomen en hij is gemotiveerd om dat te doen.

Adequate beschrijving van de negatieve rol van overschatting van de eigen technische basisvaardigheden.

Adequate beschrijving van wat sterke en zwakke punten ten aanzien van de technische basisvaardigheden zijn en welke invloed zij kunnen hebben op het gedrag in het verkeer.

Herkennen en onderkennen van de mogelijk negatieve rol van zelfoverschatting en van de eigen technische basisvaardigheden.

Herkennen en onderkennen van de eigen sterke en zwakke punten ten aanzien van de technische basisvaardigheden

Analyseren van de belangrijkste problemen die zich kunnen voordoen:

- Wat zijn de belangrijkste problemen die door zelfoverschatting kunnen ontstaan bij de uitvoering van de technische basisvaardigheden?

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van situaties of omstandigheden:

- Is het mogelijk om het gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden?

Bewust worden en uitspreken van eigen attitude ten opzichte van de negatieve rol van zelfoverschatting bij de uitvoering van technische basisvaardigheden:

- Wat is zin en onzin om rekening te houden met de negatieve rol van zelfoverschatting voor mezelf en voor anderen?

7. Leerdoelen doelgroep rijbewijsbezitters (25 – 60 jaar)

In de doelgroep 25 – 60 jarigen zijn door het verkeer jaarlijks circa 500 dodelijke slachtoffers te betreuren. Bij ruim 5.500 personen uit deze groep is na een verkeersongeval een ziekenhuisopname nodig. Spoedeisende poliklinische hulp moet jaarlijks in circa 30.000 gevallen worden verleend. Bij deze leeftijdsgroep hangen verkeersongevallen vooral samen met het gebruik van de auto (ongeveer twee derde) en de motorfiets (bijna één vijfde).

7.1 Context van het verkeersgedrag van rijbewijsbezitters

Niveau IV: Persoonlijke ambities en competenties

Aan het begin van deze levensfase is de turbulente periode van de groei naar volwassenheid die voor de doelgroep beginnende bestuurders zo kenmerkend is in het algemeen afgesloten. Men is de meeste wilde haren kwijt. Het proces van groeien naar een eigen identiteit, naar zelfstandigheid en naar volwassenheid is als het ware voltooid. Er komt meer vastigheid in het leven: velen vinden een vaste partner, vormen een huishouden en bouwen een gezin op. Het werk en/ of de zorg voor het gezin staat voor veel personen in deze levensfase centraal. In het algemeen geldt dat men in een meer stabiele levensfase is aanbeland. Gezien hun sociale positie (opvoeding van kinderen, meer verantwoordelijke positie in het werk e.d.) hebben personen in deze leeftijd vaak ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dat brengt met zich mee dat zij een voorbeeldfunctie hebben. Deze voorbeeldfunctie zou ook uitgewerkt moeten worden in voorbeeldgedrag in het verkeer.

De ontwikkeling naar meer stabiliteit is in het algemeen gunstig voor de verkeersveiligheid. Een negatieve factor blijft dat ook in deze leeftijdsfase sprake kan zijn van stressvolle persoonlijke omstandigheden, die een negatieve invloed kunnen hebben op het gedrag in het algemeen en op het gedrag in het verkeer in het bijzonder. Maar ook andere risicoverhogende factoren zoals het gebruik van de auto om zaken af te reageren, de behoefte aan spanning en non-conformistisch gedrag kunnen voor de doelgroep rijbewijsbezitters een rol spelen.

Ook voor de doelgroep rijbewijsbezitters is het van belang dat zij stilstaan bij persoonlijke eigenschappen die voor henzelf vanzelfsprekend zijn en er mogelijk toe kunnen leiden dat ze in het verkeer onjuiste beslissingen nemen. Eigenlijk is dit niet anders dan bij de doelgroep beginnende bestuurders. Alleen de hoop en de verwachting is dat bij de doelgroep rijbewijsbezitters deze persoonlijke eigenschappen min of meer stabiele persoonlijkheidskenmerken zijn geworden en dat men inmiddels beter weet “hoe men in elkaar zit”. Wat blijft is dat men moet weten “hoe men hiermee in het verkeer rekening kan houden” en dat men vervolgens ook gemotiveerd moet zijn om dat te doen.

Niveau III: Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext

Stond bij de beginnende bestuurder nog het groeien naar een zelfstandige verkeersdeelnemer centraal, voor de rijbewijsbezitter(zeker voor die met veel rijervaring) is dit geen probleem meer. Hij is gewend zelfstandig zijn weg in het verkeer te zoeken en te vinden. Maar ook voor rijbewijsbezitters blijft het belangrijk de verkeersdeelnemer goed voor te bereiden: wat is belangrijk voor een juiste keuze en planning van de verkeersdeelnemer?

Ten opzichte van de doelgroep beginnende bestuurders is bij de doelgroep rijbewijsbezitters tot op middelbare leeftijd sprake van een afname van de ongevalbetrokkenheid. De omslag naar opnieuw een toename in de ongevalbetrokkenheid doet zich pas voor vanaf 60 á 65 jaar. Vergeleken met andere leeftijdsgroepen is de doelgroep 25 tot 60 jaar de minst problematische in het verkeer. Kennelijk heeft men door praktijkervaring geleerd om beter met de risico's in het verkeer om te gaan. Desondanks blijven inzicht in en beheersing van risico's die een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelnemer belangrijk om gevaarlijke situaties en ongevallen te voorkomen.

De verkeerscontext van de doelgroep rijbewijsbezitters is sterk afhankelijk van het soort verplaatsingen dat men maakt c.q. het doel of het motief waarmee men zich verplaatst. In dit verband is het gebruikelijk onderscheid te maken in rijbewijsbezitters die het voertuig het meest gebruiken in de privé-sfeer, voor woon-werkverkeer of voor zakelijke verplaatsingen. Vooral tussen zakelijk gebruik en gebruik voor woon-werkverkeer of voor privé-doeleinden bestaan er verschillen. Het inzicht in verkeerssituaties en invloedsfactoren op verkeersveiligheid is bij zakelijke rijders in het algemeen hoger, maar het regelovertrekend gedrag is bij hen groter en de risico's ervan worden door hen lager ingeschat. Vooral op gebied van rijsnelheid en rijden onder invloed (komt het meest frequent voor in de leeftijdsgroep 35 – 50 jaar) worden door deze doelgroep (en dan opnieuw in het bijzonder de zakelijke rijders) meer risico's genomen.

Rijbewijsbezitters hebben mede vanwege de vele rijervaring de neiging hun mogelijkheden te overschatten: "Ik heb zoveel rijervaring dat ik best harder kan rijden dan is toegestaan, dat ik best wel wat glazen alcohol kan drinken...". Oorzaken van verkeersonveiligheid zoekt men eerder bij anderen dan bij zichzelf. Een en ander betekent dat de doelgroep vaak de eigen capaciteiten onvoldoende kent c.q. onvoldoende kritisch is op de eigen rijstijl.

Het leggen van de oorzaak van verkeersonveiligheid bij anderen kan ertoe leiden dat men onvoldoende rekening houdt met de belangen en tekortkomingen van die andere verkeersdeelnemers. Terwijl dit samenspel met andere, zwakkere verkeersdeelnemers essentieel is voor een veilige verkeersdeelnemer. Hieruit moet respect en zorg voor die andere verkeersdeelnemers spreken. Daarbij is het belangrijk dat men zich in de ander kan verplaatsen (perspectiefwisseling). In dit verband is het ook belangrijk dat men doordrongen is van de voorbeeldrol die men als ervaren verkeersdeelnemer heeft.

Niveau II: Beheersing van verkeerssituaties

De doelgroep rijbewijsbezitters beschikt in het algemeen over veel rijervaring. Oplossing van standaard verkeerssituaties is bij hen dan ook in belangrijke mate geautomatiseerd. Dit brengt als gevaar met zich mee dat de taakuitvoering 'overgeautomatiseerd' raakt, waardoor men niet meer adequaat reageert op plotselinge confrontaties.

De kennis van de verkeersregels laat in de doelgroep rijbewijsbezitters te wensen over. Feitelijke kennis van het Reglement Verkeersregels en Verkeerstekens schiet tekort. Dat kan worden afgeleid uit het feit dat weinig ervaren automobilisten voor het theorie-examen van het CBR zouden slagen. Belangrijker dan de kennis van de formele regels is echter een verstandige toepassing van de regels. Hoewel ook op dit gebied het gebrek aan kennis vaak wordt gecompenseerd door de grote rijervaring, is aandacht voor een juiste toepassing van (met name nieuwe regels) gewenst.

Bij ervaren rijbewijsbezitters bestaat het gevaar dat men zich te weinig bewust is van mogelijke risico's. Aanvankelijk bouwt men als beginnende bestuurder juist risicobewustzijn op door aan den lijve te ervaren wat risico's zijn en hoe je ermee om kunt gaan. Men leert risico's als het ware te 'beheersen'. Dit kan leiden tot de illusie dat men risico's onder controle heeft. Hierdoor kan men grenzen gaan verleggen en risico's gaan bagatelliseren.

De meeste verkeerssituaties worden door de vele rijervaring als het ware 'op de automatische piloot' opgelost. Omdat ongevallen meestal uitblijven, ontwikkelt men een groot vertrouwen in eigen kunnen. Desondanks is bij ervaren rijbewijsbezitters vaak sprake van ingesleten foutieve routines. Deze foutgedragingen zijn tot gewoonten geworden waarbij men niet meer stilstaat.

Niveau I: Uitvoering van concrete taken

Vergroting van basisvaardigheden die te maken hebben met de bediening van het voertuig is bij de doelgroep rijbewijsbezitters in het algemeen niet aan de orde. Deze basisvaardigheden zijn voldoende aanwezig en we kunnen ervan uitgaan dat men voldoende heeft leren omgaan met eventuele tekortkomingen in de basisvaardigheden. Hetgeen inhoudt dat men in die gevallen situaties die men niet aan kan zal vermijden of bijvoorbeeld het tempo van de taakuitvoering (lagere rijnsnelheid) zal aanpassen.

Wat betreft de basisvaardigheden is wel een punt van aandacht de toepassing van een milieu- en energiebewuste rijstijl. Een dergelijke energiebewuste rijstijl sluit aan bij de moderne motortechniek. De doelgroep rijbewijsbezitters is voor een belangrijk deel nog opgeleid in een rijstijl die hoort bij de oudere motortechniek, maar die zij nog steeds toepassen in hun huidige met de nieuwste motortechnieken uitgeruste auto's. Toepassing van een energiebewuste rijstijl is niet alleen milieuvriendelijk, maar is ook positief voor de verkeersveiligheid. Het is daarom belangrijk de groep rijbewijsbezitters bekend te maken met de principes van deze rijstijl en hen in de praktijk in deze nieuwe rijstijl te trainen.

Wat eventueel wel een probleem kan zijn bij de doelgroep rijbewijsbezitters is een te groot vertrouwen in de basisvaardigheden, hetgeen ertoe kan leiden dat er meer risico's worden genomen.

In dit verband is het voor rijbewijsbezitters relevant te beseffen dat het vermijden van noodsituaties belangrijker is dan het aanleren van vaardigheden om deze op te lossen. Met het oog hierop is het belangrijk rijbewijsbezitters te laten ervaren hoe moeilijk (zo niet onmogelijk) het is om noodsituaties op te lossen c.q. om noodmanoeuvres uit te voeren. Hier dient ook te worden genoemd het mogelijk negatieve effect van allerlei veiligheidsvoorzieningen die steeds meer standaard worden ingebouwd in moderne auto's, zoals ABS, airbags, SIPS e.d. Deze voorzieningen geven de bestuurder de indruk dat ze meer controle over het voertuig hebben, waardoor men de illusie heeft dat noodsituaties beter beheersbaar zijn.

Omdat met het toenemen van de rijervaring de basishandelingen die met de controle en de bediening van het voertuig te maken hebben vergaand zijn geautomatiseerd, maken rijbewijsbezitters niet meer een expliciete koppeling tussen de handeling (de uitvoering van de handeling) en wat er daarna gebeurt (het resultaat van de handeling). Er wordt in feite niet meer stilgestaan bij de risico's die kunnen ontstaan, wanneer men met de auto aan het manoeuvreren is.

Overschatting van de basisvaardigheden gaat vaak gepaard met onderschatting van de mogelijke gevaren. De rijbewijsbezitter moet niet alleen oog hebben voor de sterke en zwakke punten in zijn voertuigcontrole en voertuigbediening, hij moet tevens kijken naar wat aan voertuigcontrole en voertuigbediening nodig is met het oog op een veilig verkeersgedrag op de hiervoor beschreven hogere niveaus.

7.2 Overzicht leerdoelen doelgroep rijbewijsbezitters

7.2.1 Schematisch overzicht

Figuur Matrix met leerdoelen voor de doelgroep 25-60 jaar

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
<p>IV. Persoonlijke kenmerken, ambities en competenties (Algemeen niveau)</p>	<p>Invloed persoonlijke kenmerken op verkeersgedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> - leeftijd - sekse - leefstijl - normen referentiegroep - persoonlijke waarden en normen - maatschappelijke positie - maatschappelijke verantwoordelijkheid - voorbeeldfunctie en voorbeeldgedrag <p>(Leerdoel IV.1)</p>	<p>Risicovolle neigingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - aanpassing aan sociale druk (privé, werk/zakelijk gebruik) - gebruik auto om dingen af te reageren - behoefte aan spanning en sensatie - non-conformistisch gedrag (regelovertrekend gedrag algemeen) <p>(Leerdoel IV.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - overschatting van capaciteiten (algemeen) - persoonlijke vaardigheden ter controle van impulsgedrag (sterke en zwakke punten, algemeen) - persoonlijke risicovolle eigenschappen (algemeen) <p>(Leerdoel IV.3)</p>
<p>III. Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext (Strategisch niveau)</p>	<p>Keuze en planning van de verkeersdeelname:</p> <ul style="list-style-type: none"> - route (wegkenmerken) - tijdstip van vertrek - inschatting rijtijd - vervoerwijze - verkeer (intensiteit, samenstelling) <p>(Leerdoel III.1)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - haast - werkdruk - vermoeidheid - verminderde concentratie - gemoedstoestand (agressie e.d.) - gebruik alcohol/ drugs/ medicijnen - uitvoering dubbeltaken (gebruik mobiele telefoon e.d.) - verplaatsingsmotief - omstandigheden (weer, licht/donker e.d.) <p>(Leerdoel III.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - typische risicovolle persoonlijke motieven en impulsen (verkeersdeelname) - overschatting eigen vaardigheden (rol van rijervaring) - sterke en zwakke punten bij keuze en planning van de verkeersdeelname <p>(Leerdoel III.3)</p>

Vervolg figuur

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
II. Beheersing van verkeerssituaties (Tactisch niveau)	Overautomatisering van taken. (Leerdoel II.1a) Up-to-date kennis van verkeersregels en juiste toepassing. (Leerdoel II.1b)	Risico's veroorzaakt door: - te hoge rijsnelheid - onvoldoende ruimtekussen (inclusief volgafstand) - kwetsbare verkeersdeelnemers - moeilijke omstandigheden (slecht zicht, glad wegdek) (Leerdoel II.2)	Zelfbewustzijn t.a.v.: - ingesleten foutgedragingen (foutieve routines) - overschatting eigen vaardigheden - sterke en zwakke punten bij de oplossing van verkeerssituaties (Leerdoel II.3)
I. Uitvoering van concrete taken (Operationeel niveau)	Onbeheersbaarheid van noodsituaties. Omgaan met beperkingen van het voertuig. (Leerdoel I.1a) Milieu- en energiebewuste rijstijl (Leerdoel I.1b)	Risico's gerelateerd aan: - overschatting veiligheid auto (ABS, airbags e.d.) - moeilijke omstandigheden (slecht zicht, glad wegdek) - niet (correct) gebruiken beveiligingsmiddelen (Leerdoel I.2)	Zelfbewustzijn t.a.v.: - overschatting van basisvaardigheden - sterke en zwakke punten bij handelen in noodsituaties (Leerdoel I.3)

7.2.2 Leerdoelen niveau IV

Leerdoel IV.1:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke persoonlijke factoren en omstandigheden van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer.

Leerdoel IV.2:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke persoonlijke risicovolle neigingen van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en op het nemen van risico's.

Leerdoel IV.3:

De 'rijbewijsbezitter' kan persoonlijke eigenschappen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en de bereidheid om risico's te nemen bij zichzelf herkennen en hij toont de bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.

7.2.3 Leerdoelen niveau III

Leerdoel III.1:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname een rol spelen, hij weet wat hij moet doen om een verantwoorde keuze en planning te maken en hij kan een en ander in de praktijk uitvoeren.

Leerdoel III.2:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop hij aan het verkeer deelneemt.

Leerdoel III.3:

De 'rijbewijsbezitter' kan risicovolle motieven en impulsen met betrekking tot de keuze en de planning van de verkeersdeelname bij zichzelf herkennen en hij toont de bereidheid om te voorkomen dat deze motieven en impulsen een negatieve rol spelen.

7.2.4 Leerdoelen niveau II

Leerdoel II.1a:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven wat de gevaren zijn van overautomatisering bij het uitvoeren van verkeersmanoeuvres.

Leerdoel II.1b:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven aan welke verkeersregels hij zich dient te houden, hij kan beschrijven waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels op een juiste wijze toepassen in concrete verkeerssituaties.

Leerdoel II.2:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij het uitvoeren van manoeuvres in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de uitvoering van manoeuvres.

Leerdoel II.3:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting is van de eigen vaardigheid om verkeersmanoeuvres uit te voeren, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten zijn en hij toont de bereidheid de rijtaak af te stemmen op de eigen gedragsmogelijkheden.

7.2.5 Leerdoelen niveau I

Leerdoel I.1a:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven waarom noodsituaties gevaarlijk zijn en welke risicofactoren daarbij een rol spelen en hij kan mogelijke noodsituaties tijdig herkennen.

Leerdoel 1.1b:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven wat een milieu- en energiebewuste rijstijl inhoudt, hij kan deze rijstijl in de praktijk toepassen en hij is gemotiveerd om dat te doen.

Leerdoel 1.2:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de voertuigcontrole en voertuigbeheersing en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze negatieve gevolgen hebben.

Leerdoel 1.3:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting van de eigen basisvaardigheden is, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten zijn, hij kan analyseren wat hij moet doen om zelfoverschatting te voorkomen en hij is gemotiveerd om dat te doen.

7.3 Specifieke uitwerking leerdoelen doelgroep rijbewijsbezitters

Leerdoel Rijbewijsbezitters VI.1:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke persoonlijke factoren en omstandigheden van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer.

Adequate beschrijving van persoonlijke factoren en omstandigheden die van invloed kunnen zijn op het gedrag in het verkeer:

- leeftijd
- leefstijl
- sekse
- opleidingsniveau
- maatschappelijk positie (wel/ niet getrouwd, wel/ geen gezin, wel/ geen werk e.d.)
- persoonlijke waarden en normen
- waarden en normen van referentiegroep
- maatschappelijke verantwoordelijkheid
- voorbeeldfunctie en voorbeeldgedrag

Leerdoel Rijbewijsbezitters VI.2:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke persoonlijke risicovolle neigingen van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en op het nemen van risico's.

Adequate beschrijving van persoonlijke risicovolle neigingen:

- aanpassen aan sociale druk (privé, werk/zakelijk gebruik)
- gebruik van auto om dingen af te reageren (agressie, frustratie)
- behoefte aan spanning en sensatie
- non-conformistisch gedrag (lak aan regels)

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat persoonlijke risicovolle neigingen niet van invloed zijn op mijn gedrag in het verkeer?
- Hoe kan ik mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik mijn verkeersgedrag zo kiezen dat mijn persoonlijke risicovolle neigingen niet van invloed zijn?

Leerdoel Rijbewijsbezitters VI.3:

De 'rijbewijsbezitter' kan persoonlijke eigenschappen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag en de bereidheid risico's te nemen bij zichzelf herkennen en hij toont de bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.

Herkennen en onderkennen van persoonlijke eigenschappen die van invloed kunnen zijn op het gedrag in het verkeer:

- Welke persoonlijke eigenschappen kunnen van invloed zijn op het gedrag in het verkeer?
- Waarom zijn ze van invloed en welke concrete risico's zijn eraan verbonden?

Herkennen en onderkennen van sterke en zwakke punten in het eigen persoonlijke gedrag die een invloed kunnen hebben op het gedrag in het verkeer.

Bewust worden en uitspreken van eigen attitude ten opzichte van persoonlijke eigenschappen en sterke en zwakke punten in het eigen persoonlijke gedrag als mogelijke negatieve of positieve invloeden voor het rijgedrag:

- Wat is zin en onzin om rekening te houden met persoonlijke eigenschappen voor mezelf en voor anderen?
- Wat is zin en onzin om rekening te houden met zwakke en sterke punten in het eigen persoonlijke gedrag voor mezelf en voor anderen?

Leerdoel Rijbewijsbezitters III.1:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname een rol spelen, hij weet wat hij moet doen om een verantwoorde keuze en planning te maken en hij kan een en ander in de praktijk uitvoeren.

- Adequate beschrijving van de noodzaak van een juiste keuze en planning van de route:
 - verkeersveiligheid
 - mobiliteit/ doorstroming
 - milieu
- Adequate beschrijving van factoren die voor een juiste keuze en planning van de route van belang zijn:
 - vervoerwijze (bijvoorbeeld afweging auto of openbaar vervoer)
 - te rijden route (soort weg)
 - omstandigheden (weer, verkeersintensiteit e.d.)
- Adequate uitvoering in de praktijk:
 - ritplanning
 - route keuze
 - gebruik file informatie
 - gebruik maken van GPS

Leerdoel Rijbewijsbezitters III.2:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop hij aan het verkeer deelneemt.

Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname:

Mentale en fysieke gesteldheid:

- haast (zakelijke afspraken)
- vermoeidheid
- stress
- sterke emoties (agressie e.d.)
- verminderde concentratie

Middelen die de geest beïnvloeden:

- alcohol
- drugs
- medicijnen

Uitvoeren van neventaken:

- telefoneren (telefoon wel of niet aan, wel/ niet handsfree)
- bediening apparatuur (radio, cd-speler wel of niet aan e.d.)
- kaartlezen/ gebruik GPS

Analyseren van de belangrijkste problemen die zich kunnen voordoen:

- Wat zijn de belangrijkste problemen die door de invloed van risicovolle motieven en impulsen kunnen ontstaan bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname?

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat risico's niet van invloed zijn op mijn gedrag in het verkeer?
- Hoe kan ik daartoe mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat de risicovolle situaties niet ontstaan?

Leerdoel Rijbewijsbezitters III.3:

De 'rijbewijsbezitter' kan risicovolle motieven en impulsen met betrekking tot de keuze en de planning van de verkeersdeelname bij zichzelf herkennen en hij toont de bereidheid om te voorkomen dat deze motieven en impulsen een negatieve rol spelen.

Herkennen en onderkennen van typisch risicovolle motieven en impulsen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname:

- Welke persoonlijke motieven en impulsen kunnen van invloed zijn op de ritvoorbereiding en de routekeuze?
- Waarom zijn ze van invloed en welke concrete risico's zijn eraan verbonden?

Adequate beschrijving van de negatieve rol van overschatting van de eigen rijvaardigheid bij de keuze en planning van verkeersdeelname.

Bewust worden en uitspreken van eigen attitude ten opzichte van typisch risicovolle motieven en impulsen:

- Wat is zin en onzin om rekening te houden met risicovolle motieven en impulsen voor mezelf en voor anderen?

Leerdoel Rijbewijsbezitters II.1a:**De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven wat de gevaren zijn van overautomatisering bij het uitvoeren van verkeersmanoeuvres.**

Adequate beschrijving van de gevaren van overautomatisering:

- onvoldoende aandacht voor correcte uitvoering
- teveel op automatische piloot vertrouwen en daardoor niet alert genoeg
- onvoldoende aandacht voor de verkeersomgeving
- onderschatting van de rijtaak

Leerdoel Rijbewijsbezitters II.1b.:**De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven aan welke regels hij zich dient te houden, hij kan beschrijven waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels op een juiste wijze toepassen in concrete situaties.**

Betekenis beschrijven van de regels, borden, tekens en aanwijzingen die het meest van belang zijn voor de automobilist:

- plaats op de weg
- voorrangregels
- voor laten gaan
- regels bij afslaan
- regels bij inhalen
- regels bij stilstaan en parkeren
- gebruik van autogordels en kinderbeveiligingsmiddelen
- gebruik van een veilig voertuig (verlichting, werking remmen e.d.)
- relevante borden en tekens in relatie tot voorrang en plaats op de weg
- verkeerslichten

Uitleggen wat er in algemene zin met de verkeersregels wordt beoogd en wat de wet- en regelgeving van verkeersdeelnemers verwacht:

- regels moeten verkeersveiligheid en doorstroming bevorderen
- iedereen is verplicht zich zo te gedragen in het verkeer dat geen gevaar wordt veroorzaakt of kan worden veroorzaakt en dat het verkeer niet wordt gehinderd of kan worden gehinderd (algemene bepaling Wegenverkeerswet)
- basisgedachte RVV: binnen de basisregels uitgaan van verantwoordelijkheid voor jezelf en voor anderen
- "Geef je verstand eens voorrang" als er geen regel of instructie voorhanden is

Uitleggen wat het belang is van naleven van de regels:

- dat anderen weten hoe je zult reageren of gedragen
- dat jij weet hoe anderen zullen reageren of zich gedragen
- dat twijfelend of onvoorspelbaar (niet op basis van de regels) gedrag gevaarlijk kan zijn
- herkennen van regels, borden en tekens in de praktijk en adequate toepassing van de regels in concrete verkeerssituaties
- in deze situaties aan kunnen geven wat men moet doen en laten, en hoe anderen zich zullen gedragen op basis van de regels
- in concrete verkeerssituaties kunnen aangeven wanneer en waarom afgeweken mag en moet worden van de geldende verkeersregels

Leerdoel Rijbewijsbezitters II.2:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij het uitvoeren van manoeuvres in het verkeer, en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de uitvoering van manoeuvres.

Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij het uitvoeren van manoeuvres in het verkeer:

- risicovolle rijstijl (hoge rijsnelheid, agressief rijden e.d.)
- verkeerd inschatten van situaties (inschattingsfouten)
- onvoorspelbaar gedrag vertonen/ negeren van verkeersregels en afspraken
- kwetsbare verkeersdeelnemers (onvoldoende rekening houden met hun beperkingen)
- uitvoeren van neventaken (telefoneren, bediening apparatuur e.d.)

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat risico's niet van invloed zijn op de uitvoering van verkeersmanoeuvres?
- Hoe kan ik daartoe mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat de risicovolle situaties niet ontstaan?

Leerdoel Rijbewijsbezitters II.3:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting is van de eigen vaardigheid om verkeersmanoeuvres uit te voeren, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten (foutieve routines) zijn en hij toont de bereidheid de rijtaak af te stemmen op de eigen gedragsmogelijkheden.

Adequate beschrijving van de negatieve rol van overschatting van de eigen vaardigheid bij de uitvoering van verkeersmanoeuvres.

Adequate beschrijving van wat sterke en zwakke punten ten aanzien van de uitvoering van verkeersmanoeuvres zijn en welke invloed zij kunnen hebben op het gedrag in het verkeer.

Adequate beschrijving van de negatieve gevolgen van ingesleten foutieve gedragingen (foutoroutines) op de uitvoering van verkeersmanoeuvres.

Herkennen en onderkennen van de mogelijk negatieve rol van zelfoverschatting en van de eigen sterke en zwakke punten (inclusief foutoroutines) ten aanzien van de uitvoering van verkeersmanoeuvres.

Bewust worden en uitspreken van eigen attitude ten opzichte van de negatieve rol van zelfoverschatting bij de uitvoering van verkeersmanoeuvres:

- Wat is zin en onzin om rekening te houden met de negatieve rol van zelfoverschatting voor mezelf en voor anderen?

Bereidheid om dat de moeilijkheid van de gekozen verkeersmanoeuvres steeds zoveel mogelijk af te stemmen op de eigen mogelijkheden:

- door het rijgedrag aan te passen
- door moeilijke situaties 'aan te passen' of te vermijden

Leerdoel Rijbewijsbezitters 1.1a:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven waarom noodsituaties gevaarlijk zijn en welke risicofactoren daarbij een rol spelen en hij kan mogelijke noodsituaties tijdig herkennen.

Adequate beschrijving geven van noodsituaties:

- noodremming
- slip
- bermvlucht
- aquaplaning

Adequate beschrijving van zaken die van invloed zijn op het ontstaan van noodsituaties:

- rijsnelheid en benodigde stopafstand (reactietijd + remweg)
- invloed van conditie van de weg en weersgesteldheid op het rijkarakter van de auto
- invloed van belading op het rijkarakter van de auto
- invloed van banden (profiel, spanning en uitlijning) op de remweg
- losliggende voorwerpen in de auto (bewegingsenergie)
- intensiteit van het verkeer
- onvoldoende ruimtekussen, volgafstand

Herkennen en onderkennen van mogelijke noodsituaties:

- Tegen welke noodsituaties kan ik (persoonlijk) oplopen?
- Welke negatieve gevolgen kunnen die noodsituaties hebben?
- Waarom zijn noodsituaties onbeheersbaar?

Leerdoel Rijbewijsbezitters 1.1b:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven wat een milieu- en energiebewuste rijstijl inhoudt, hij kan deze rijstijl in de praktijk toepassen en hij is gemotiveerd om dat te doen.

Adequate beschrijving geven van de uitgangspunten van de milieu- en energiebewuste rijstijl:

- veiligheid
- milieu (afname uitstoot schadelijke stoffen)
- rijcomfort
- brandstofbesparing (kostenreductie)

Adequate beschrijving van de belangrijkste principes van de milieu- en energiebewuste rijstijl:

- starten zonder gas geven
- tijdig schakelen (bij benzinemotoren bij 2.000 á 2.500 toeren, bij dieselmotoren bij 1.500 á 2.000)
- gelijkmatige snelheid in zo hoog mogelijke versnelling
- uitrollen in de versnelling
- bochten en rotondes zo mogelijk in derde versnelling
- binnen bebouwde kom zo mogelijk in vierde en vijfde versnelling
- defensieve rijstijl (anticiperen, ruimtekussen, volgafstand)
- motor uit bij korte tussenstops

In de praktijk toepassen van de belangrijkste principes van de milieu- en energiebewuste rijstijl:

- starten zonder gas geven
- tijdig schakelen (bij benzinemotoren bij 2.000 á 2.500 toeren, bij dieselmotoren bij 1.500 á 2.000)
- gelijkmatige snelheid in zo hoog mogelijke versnelling
- uitrollen in de versnelling
- bochten en rotondes zo mogelijk in derde versnelling
- binnen bebouwde kom zo mogelijk in vierde en vijfde versnelling
- defensieve rijstijl (anticiperen, ruimtekussen, volgafstand)
- motor uit bij korte tussenstops

Leerdoel Rijbewijsbezitters 1.2:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de voertuigcontrole en voertuigbeheersing en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze negatieve gevolgen hebben.

Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij de voertuigcontrole en de voertuigbeheersing:

- niet (correct) gebruiken van autogordels en kinderbeveiligingsmiddelen
- overschatting veiligheid auto (ABS, airbags e.d.)
- onvoldoende geautomatiseerde vaardigheden
- moeilijke omstandigheden (nat/ glad wegdek, duisternis e.d.)

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat risico's niet van invloed zijn op de voertuigcontrole en de voertuigbeheersing?
- Hoe kan ik daartoe mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat de risicovolle situaties niet ontstaan?

Leerdoel Rijbewijsbezitters I.3:

De 'rijbewijsbezitter' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting van eigen basisvaardigheden is, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten zijn, hij kan analyseren wat hij moet doen om zelfoverschatting te voorkomen en hij is gemotiveerd om dat te doen.

Adequate beschrijving van de negatieve rol van overschatting van de eigen technische basisvaardigheden.

Adequate beschrijving van wat sterke en zwakke punten ten aanzien van de technische basisvaardigheden zijn en welke invloed zij kunnen hebben op het gedrag in het verkeer.

Herkennen en onderkennen van de mogelijk negatieve rol van zelfoverschatting en van de eigen technische basisvaardigheden.

Herkennen en onderkennen van de eigen sterke en zwakke punten ten aanzien van de technische basisvaardigheden

Analyseren van de belangrijkste problemen die zich kunnen voordoen:

- Wat zijn de belangrijkste problemen die door zelfoverschatting kunnen ontstaan bij de uitvoering van de technische basisvaardigheden?

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van situaties of omstandigheden:

- Is het mogelijk om het gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden?

Bewust worden en uitspreken van eigen attitude ten opzichte van de negatieve rol van zelfoverschatting bij de uitvoering van technische basisvaardigheden:

- Wat is zin en onzin om rekening te houden met de negatieve rol van zelfoverschatting voor mezelf en voor anderen?

8. Leerdoelen doelgroep oudere verkeersdeelnemers (> 60 jaar)

In de doelgroep ouderen vanaf circa 60 jaar zijn door het verkeer jaarlijks circa 275 dodelijke slachtoffers te betreuen. Bij ruim 1.700 personen uit deze groep is na een verkeersongeval een ziekenhuisopname nodig. Spoedeisende poliklinische hulp moet jaarlijks in circa 5.000 gevallen worden verleend. Bij deze leeftijdsgroep hangen verkeersongevallen voor ongeveer een derde samen met het gebruik van de auto. Ongeveer een derde deel van de verkeersongevallen vindt plaats op de fiets en circa een vijfde te voet.

8.1 Context van het verkeersgedrag van oudere verkeersdeelnemers

Niveau IV: Persoonlijke ambities en competenties

Deze levensfase wordt in het algemeen gekenmerkt door een terugtrekking uit het arbeidsproces en een groter aandeel vrije tijd. De kinderen zijn meestal de deur uit en hebben een zelfstandig leven opgebouwd. Vrije tijd wordt voor een deel aan de kleinkinderen besteed. Meer vrije tijd impliceert een grotere vrijheid bij het kiezen van tijden waarin men zich door het verkeer begeeft. Omdat men niet langer is gebonden aan werktijden kan op minder drukke tijden gereisd worden. Ook het reisdoel verandert. Men reist nu vooral voor recreatieve doeleinden. Verder heeft men een leeftijd bereikt waarin nauwelijks nog sprake is van agressief of competitief gedrag. Omdat in deze fase 'minder dingen echt moeten', heeft men een rustige levensstijl die zich eveneens uit in het verkeer. Gezien de sociale positie als grootouder heeft men nog steeds een voorbeeldfunctie wat zich uit in voorbeeldgedrag in het verkeer.

In deze levensfase wordt men vaak voor het eerst geconfronteerd met de lichamelijke gebreken. Het gezichtsvermogen en het gehoor worden minder (functieverlies) en men krijgt te maken met allerlei kwalen (kwetsbaarheid neemt toe). Ook de motoriek gaat achteruit en op het cognitieve vlak wordt het functioneren langzaam minder. Men heeft langer de tijd nodig om beslissingen te nemen en met het uitvoeren van dubbeltaken krijgt men meer moeite. Het verschijnsel wordt ernstiger als er sprake is van structurele uitval van functies, vergeetachtigheid en dementie. Bij dementie bestaat het gevaar dat men zich dikwijls niet bewust is van de tekortkomingen en denkt zonder gevaar aan het verkeer te kunnen deelnemen.

Het is voor deze doelgroep van belang dat men zich bewust is van zijn lichamelijke en geestelijke beperkingen en dat men het gedrag daarop afstemt. Men moet zich gaan realiseren dat men meer tijd nodig heeft om de verkeerssituatie in te schatten en beslissingen te nemen. De bewustwording leidt er vaak toe dat deze doelgroep rijbewijsbezitters zich onzeker in het verkeer gaat gedragen. Ouderen nemen gemiddeld duidelijk minder aan het verkeer deel en daarom is het voor hen ook van belang om de verkeersvaardigheid bij te houden door regelmatig "uit te gaan". Dit is bovendien bevorderlijk voor het behoud van fysieke en psychische kwaliteiten.

Niveau III: Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext

Gegeven de beperkingen waar men bij het ouder worden tegenaan loopt, is het van belang bij de keuze en planning van verkeersdeelname stil te staan voor welke vervoerswijze moet worden gekozen, wanneer te vertrekken en welke route te nemen. Is het bijvoorbeeld niet beter om het openbaar vervoer te nemen in plaats van de auto als men niet meer zo goed ziet? Anderzijds biedt de toegenomen vrije tijd ook meer keuzemogelijkheden. Gegeven het feit dat men meer tijd te besteden heeft, kan men kiezen voor de fiets in plaats van de auto. Ook kan men bij de planning van de rit meer rekening houden met bijvoorbeeld de drukte op de weg en de kenmerken van de weg.

Het ouder worden brengt bepaalde risico's met zich mee en het is van belang dat verkeersdeelnemers deze risico's inzien en deze in hun rijgedrag verdisconteren. Zo zal deze doelgroep er bijvoorbeeld rekening mee moeten houden dat ze eerder moe zijn en dus meer tijd voor een langere reis moeten uittrekken dan ze voorheen deden. Ook is het een bekend verschijnsel dat ouderen meer medicijnen gebruiken. Sommige medicijnen kunnen de rijvaardigheid beïnvloeden en ook met dit risico moet deze doelgroep – bijvoorbeeld bij de keuze van vervoerswijze – rekening houden. Andere factoren die voor deze doelgroep relevant zijn, is verkeersdeelname tijdens de spits en in het donker. Ook bepaalde weersomstandigheden kunnen risicoverhogend zijn.

Voor de doelgroep is het van belang dat men zich bewust is van de beperkingen en daar bij de keuze en planning van verkeersdeelname rekening mee houdt. Oudere verkeersdeelnemers hebben soms de neiging hun beperkingen niet onder ogen te (willen) zien. Men is zich vaak niet bewust van (geestelijke én lichamelijke) beperkingen en – indien men dit wel is – denkt men deze beperkingen met jarenlange rijervaring te kunnen compenseren. Deze compensatie gaat voor een deel op, maar voor een ander deel ook niet wat tot verkeersonveilig gedrag kan leiden.

Niveau II: Beheersing van verkeerssituaties

De doelgroep rijbewijsbezitters beschikt in het algemeen over een ruime ervaring. Deze ervaring compenseert in het begin van het ouder worden de beperkingen waar oudere verkeersdeelnemers zichzelf mee geconfronteerd zien. In een latere fase kunnen de beperkingen een te ernstig karakter krijgen dat ze niet met rijervaring kunnen worden gecompenseerd.

Wat betreft kennis is het voor oudere verkeersdeelnemers zaak op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen in het verkeer (nieuwe borden, regels die veranderen). Bij mensen die langer hun rijbewijs hebben zijn gedragspatronen zo diep ingeslepen dat nieuwe kennis vaak niet in het gedrag wordt geïntegreerd.

Voor de oudere verkeersdeelnemers zijn de risico's in het verkeer verbonden aan het afnemen van de informatieverwerking. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat andere weggebruikers niet tijdig worden waargenomen, dat men langere tijd nodig heeft om verkeerssituaties in te schatten, met name wanneer deze complex zijn. Ook de uitvoering van verkeersmanoeuvres komt af en toe aarzelend over omdat men langzaam de routine verliest.

Mensen uit deze doelgroep zijn zich vaak niet bewust van de afname in hun geestelijke en lichamelijke capaciteiten of willen hier niet aan toegeven. Vanaf een bepaalde leeftijd moeten oudere rijbewijsbezitters een medisch onderzoek ondergaan om hun rijvaardigheid te testen. Dit onderzoek kan hen aanzetten tot zelfreflectie. Voor zover men zich wel bewust is van de beperkingen is het van belang dat men deze tekortkomingen accepteert en daarnaar handelt.

Niveau I: Uitvoering van concrete taken

De risicofactoren bij deelname aan het verkeer zijn grotendeels gerelateerd aan de achteruitgang van de motorische en cognitieve vaardigheden. Een kleine teruggang, zoals een langere reactietijd, hoeft in het dagelijks verkeer niet tot problemen leiden maar kan in kritieke situaties waar elke seconde telt, cruciaal zijn. De problemen worden echt groot wanneer de tekortkomingen zo ernstig zijn dat deelname aan het dagelijks verkeer eigenlijk niet langer verantwoord is.

Het is cruciaal dat oudere verkeersdeelnemers zich bewust worden van hun beperkingen ten aanzien van de voertuigcontrole en de voertuigbeheersing en maatregelen nemen zoals die hierboven zijn geschetst. Het zich niet bewust worden heeft het gevaar dat men de eigen vaardigheden overschat en teveel risico's neemt. Anderzijds draagt het zich wel bewust worden met zich mee dat men zich bij de uitvoering van verkeershandelingen onzeker gedraagt. Om rijbewijsbezitters zich bewust te laten worden van hun beperkingen bestaat de mogelijkheid om bestuurders binnen de beschermde situatie van een rijimulator kritische situaties uit te laten voeren. Belangrijk is dat men weet op welke manier men voor het functieverlies kan compenseren (door gedragsaanpassing of technische hulpmiddelen).

8.2 Overzicht leerdoelen doelgroep oudere verkeersdeelnemers

8.2.1 Schematisch overzicht

Figuur Matrix met leerdoelen voor de doelgroep oudere verkeersdeelnemers

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
IV. <i>Persoonlijke kenmerken, ambities en competenties (Algemeen niveau)</i>	Invloed persoonlijke kenmerken op verkeersgedrag: <ul style="list-style-type: none"> - leeftijd - persoonlijke waarden en normen (tolerant, niet-agressief gedrag) - maatschappelijke positie (niet meer werkzaam, minder gebonden aan tijden) - voorbeeldgedrag (t.o.v. eventuele kleinkinderen) (Leerdoel IV.1)	Risico's verbonden aan het ouder worden, zoals: <ul style="list-style-type: none"> - ziekte - functiebeperkingen - lichamelijke kwetsbaarheid (Leerdoel IV.2)	Zelfbewustzijn t.a.v.: <ul style="list-style-type: none"> - persoonlijke risicovolle kenmerken - onzekerheid (Leerdoel IV.3)
III. <i>Afwegingen en beslissingen in de verkeerscontext (Strategisch niveau)</i>	Hoe te compenseren d.m.v. keuze en planning van de verkeersdeelname: <ul style="list-style-type: none"> - vervoerswijze - tijdstip van vertrek - route (wegkenmerken) - verkeer (intensiteit, samenstelling) (Leerdoel III.1)	Risico's gerelateerd aan: <ul style="list-style-type: none"> - medicijngebruik - vermoeidheid - verkeersdeelname tijdens de spits - verkeersdeelname in het donker - weersomstandigheden (Leerdoel III.2)	Zelfbewustzijn t.a.v.: <ul style="list-style-type: none"> - sterke en zwakke punten bij keuze en planning van de verkeersdeelname (Leerdoel III.3)

vervolg figuur

	1. Kennis en vaardigheden	2. Inzicht in en beheersing van risicoverhogende factoren	3. Zelfevaluatie, calibratie en motivatie
<p>II. Beheersing van verkeerssituaties (Tactisch niveau)</p>	<p>Kennis en vaardigheid met betrekking tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opvangen van functiebeperkingen aan de hand van de strategieën: compensatie, selectie en optimalisatie <p>(Leerdoel II.1a)</p> <p>'Up to date' kennis van verkeersregels, verkeersborden en juiste toepassing.</p> <p>(Leerdoel II.1b)</p>	<p>Risico's veroorzaakt door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - cognitieve beperkingen: <ul style="list-style-type: none"> · langere tijd die benodigd is om informatie te verwerken · moeite met het krijgen van overzicht, m.n. op complexe knooppunten · niet tijdig waarnemen van andere weggebruikers · minder routineus autorijden en fietsen · moeite met het uitvoeren van dubbeltaken - motorische beperkingen: <ul style="list-style-type: none"> · moeite met snel reageren op het andere verkeer - sensorische beperkingen: <ul style="list-style-type: none"> · moeite met geluidsfrequentie, achterhalen van welke kant het verkeer komt - moeilijke omstandigheden (slecht zicht, glad wegdek, weer, donker, e.d.) <p>(Leerdoel II.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sterke en zwakte punten bij de beheersing van verkeerssituaties - overschatting eigen vaardigheden - ingesleten gewoonten <p>(Leerdoel II.3)</p>
<p>I. Uitvoering van concrete taken (Operationeel niveau)</p>	<p>Kennis en vaardigheid m.b.t:</p> <ul style="list-style-type: none"> - compensatie, selectie, optimalisatie mogelijkheden/voertuigaanpassingen voor functiebeperkingen (spiegel op fiets, automaat i.p.v. handmatig schakelen) <p>(Leerdoel I.1.a)</p> <ul style="list-style-type: none"> - beveiligingsmiddelen (gordel, valhelm) en veiligheidsbevorderende voorzieningen (airbag) <p>(Leerdoel I.1.b)</p>	<p>Risico's gerelateerd aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - toenemende kwetsbaarheid - functiebeperkingen - niet (correct) gebruiken van beveiligingsmiddelen (autogordel, valhelm e.d.) <p>(Leerdoel I.2)</p>	<p>Zelfbewustzijn t.a.v.:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sterke en zwakte punten bij het uitvoeren van concrete taken - overschatting eigen basisvaardigheden - onzekerheid bij het uitvoeren van handelingen <p>(Leerdoel I.3)</p>

8.2.2 Leerdoelen niveau IV

Leerdoel IV.1:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke persoonlijke kenmerken en omstandigheden van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer.

Leerdoel IV.2:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke persoonlijke risicovolle kenmerken van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en het nemen van risico's.

Leerdoel IV.3:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan persoonlijke kenmerken en eigenschappen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag bij zichzelf herkennen en hij toont bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.

8.2.3 Leerdoelen niveau III

Leerdoel III.1:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname een rol spelen, hij weet wat hij moet doen om een verantwoorde keuze en planning te maken en hij kan een en ander in de praktijk uitvoeren.

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan door middel van een verantwoorde keuze en planning van de verkeersdeelname aan de hand van optimalisatie, selectie en compensatie, corrigeren voor zijn beperkingen die gepaard gaan met het ouder worden.

Leerdoel III.2:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop hij aan het verkeer deelneemt.

Leerdoel III.3:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan risico's bij de keuze en planning van de verkeersdeelname bij zichzelf herkennen en hij toont bereidheid om gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.

8.2.4 Leerdoelen niveau II

Leerdoel II.1.a:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven hoe hij bij de beheersing van verkeerssituaties kan optimaliseren, selecteren en compenseren, voor motorische, sensorische en cognitieve beperkingen en hij kan dit gedrag ook laten zien.

Leerdoel II.1.b:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven aan welke verkeersregels hij zich dient te houden, hij kan beschrijven waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels op een juiste wijze toepassen in concrete verkeerssituaties.

Leerdoel II.2:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij het beheersen van verkeerssituaties, hij kan deze risico's herkennen en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de beheersing van verkeerssituaties.

Leerdoel II.3:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting is van de eigen vaardigheid om verkeersmanoeuvres uit te voeren, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten (en eventuele persoonlijke risico's) zijn en hij toont de bereidheid de verkeersdeelname af te stemmen op de eigen gedragsmogelijkheden.

8.2.5 Leerdoelen niveau I*Leerdoel I.1.a:*

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven hoe hij bij de uitvoering van concrete taken in het verkeer kan optimaliseren, selecteren en compenseren voor functiebeperkingen en hij laat dit ook zien.

Leerdoel I.1.b:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke veiligheidsbevorderende voorzieningen en beveiligingsmiddelen er zijn, hoe ze werken en hij kan ze op correcte wijze toepassen.

Leerdoel I.2:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de uitvoering van concrete taken in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze negatieve gevolgen hebben.

Leerdoel I.3

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting van de eigen basisvaardigheden is, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten zijn en hij toont bereidheid om de verkeersdeelname af te stemmen op de eigen mogelijkheden.

8.3 Specifieke uitwerking leerdoelen doelgroep oudere verkeersdeelnemers

<p>Leerdoel 'ouderen' IV.1: De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke persoonlijke factoren en omstandigheden van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer.</p>
<p>Adequate beschrijving van persoonlijke factoren en omstandigheden die van invloed kunnen zijn op het gedrag in het verkeer:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ leeftijd ▪ persoonlijke waarden en normen (tolerant, niet-agressief) ▪ maatschappelijke positie (niet meer werkzaam, minder gebonden aan tijden) ▪ voorbeeldfunctie en voorbeeldgedrag t.o.v. eventuele kleinkinderen

<p>Leerdoel 'ouderen' IV.2: De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke persoonlijke risicovolle kenmerken van invloed kunnen zijn op zijn gedrag in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op het verkeersgedrag en het nemen van risico's.</p>
<p>Adequate beschrijving van persoonlijke risicovolle kenmerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ziekte ▪ functiebeperkingen ▪ lichamelijke kwetsbaarheid <p>Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermindering van de situatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoe kan ik ervoor zorgen dat persoonlijke risicovolle kenmerken niet van invloed zijn op mijn gedrag in het verkeer? ▪ Hoe kan ik mijn persoonlijke gedrag aanpassen? ▪ Hoe kan ik mijn verkeersgedrag zo kiezen dat mijn persoonlijke risicovolle kenmerken niet van invloed zijn?

<p>Leerdoel 'ouderen' IV.3: De 'oudere verkeersdeelnemer' kan persoonlijke kenmerken en eigenschappen die van invloed zijn op het eigen verkeersgedrag bij zichzelf herkennen en hij toont bereidheid om zijn gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.</p>
<p>Herkennen en onderkennen van persoonlijke kenmerken en eigenschappen die van invloed kunnen zijn op het gedrag in het verkeer:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Welke persoonlijke kenmerken en eigenschappen kunnen van invloed zijn op het gedrag in het verkeer? ▪ Waarom zijn ze van invloed en welke concrete risico's zijn eraan verbonden? <p>Bewust worden en uitspreken van de eigen attitude ten opzichte van persoonlijke kenmerken en eigenschappen als mogelijke negatieve of positieve invloeden op het rijgedrag:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ In welke gevallen is het al dan niet zinvol om rekening te houden met persoonlijke kenmerken en eigenschappen voor mezelf en voor anderen? ▪ Wat zijn de voor- en nadelen voor mezelf en voor anderen?

Leerdoel 'ouderen' III.1:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke factoren en omstandigheden bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname een rol spelen, hij weet wat hij moet doen om een verantwoorde keuze en planning te maken en hij kan een en ander in de praktijk uitvoeren.

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan door middel van een verantwoorde keuze en planning van de verkeersdeelname optimaliseren, selecteren en compenseren voor zijn beperkingen die gepaard gaan met het ouder worden.

Adequate beschrijving van de noodzaak van een juiste keuze en planning van de route:

- Optimaliseren, selecteren en compenseren voor beperkingen die gepaard gaan met het ouder worden

Adequate beschrijving van factoren die voor een juiste keuze en planning van de verkeersdeelname van belang zijn:

- vervoerwijze
- tijdstip van vertrek
- route (wegkenmerken)
- verkeer (intensiteit, samenstelling)

Adequate uitvoering in de praktijk:

- Keuze voor vervoermiddel
- Route plannen
- Omgaan met dienstregelingen Openbaar Vervoer
- Achterhalen van verkeersinformatie (via bijvoorbeeld internet, teletekst, radio)
- Rekening houden met vertragende factoren (weer, drukte)

Leerdoel 'ouderen' III.2:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de wijze waarop hij aan het verkeer deelneemt.

Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname:

Mentale en fysieke gesteldheid

- vermoeidheid

Middelen die de geest beïnvloeden

- medicijnen

Externe omstandigheden

- weersomstandigheden
- drukte (verkeersdeelname tijdens de spits)
- verkeersdeelname in het donker

Analyseren van de belangrijkste problemen die zich kunnen voordoen:

- Wat zijn de belangrijkste problemen die door genoemde risico's kunnen ontstaan bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname?

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat risico's niet van invloed zijn op mijn gedrag in het verkeer?
- Hoe kan ik daartoe mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat de risicovolle situaties niet ontstaan?

<p>Leerdoel 'ouderen' III.3: De 'oudere verkeersdeelnemer' kan risico's bij de keuze en planning van de verkeersdeelname bij zich zelf herkennen en hij toont bereidheid om gedragskeuzen af te stemmen op de eigen beperkingen en om voor zijn eigen veiligheid (en die van anderen) op te komen.</p>
<p>Bij zichzelf herkennen en onderkennen van risico's die een rol kunnen spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname en herkennen en onderkennen van hun mogelijke invloed op het gedrag in het verkeer:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Tegen welke risico's kan ik (persoonlijk) oplopen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname? ▪ Welke negatieve gevolgen kunnen die risico's hebben? <p>Bewust worden en uitspreken van de houding om de negatieve invloed van de risico's die een rol kunnen spelen bij de keuze en de planning van de verkeersdeelname te voorkomen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wat zijn voor- en nadelen voor jezelf, voor anderen, voor de maatschappij?

<p>Leerdoel 'ouderen' II.1a: De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven hoe hij bij de beheersing van verkeerssituaties kan optimaliseren, selecteren en compenseren voor motorische, sensorische en cognitieve beperkingen en hij kan dit gedrag ook laten zien.</p>
<p>Adequate beschrijving van de mogelijke gevaren bij de beheersing van verkeerssituaties van :</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ motorische beperkingen ▪ sensorische beperkingen ▪ cognitieve beperkingen <p>Adequate beschrijving van mogelijkheden voor optimaliserend, selecterend en compenserend gedrag voor deze beperkingen, bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ aanpassen snelheid ▪ afstappen van de fiets bij het oversteken ▪ aanpassen tijdstip van verkeersdeelname

<p>Leerdoel 'ouderen' II.1b: De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven aan welke verkeersregels hij zich dient te houden, hij kan beschrijven waarom het belangrijk is dat deze regels worden nageleefd en hij kan de regels op een juiste wijze toepassen in concrete verkeerssituaties.</p>
<p>Betekenis beschrijven van de regels, borden, tekens en aanwijzingen die het meest van belang zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ voorrang ▪ oversteken ▪ basisregels voor de rol als voetganger, fietser en automobilist ▪ gewijzigde regels, borden, tekens en aanwijzingen ▪ gebruik van (kinder)beveiligingsmiddelen ▪ gebruik van een veilig(e) fiets/ voertuig (verlichting, werking remmen e.d.) <p>Uitleggen wat het belang is van naleven van de regels:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ dat anderen weten hoe je zult reageren of gedragen ▪ dat jij weet hoe anderen zullen reageren of zich gedragen ▪ dat twijfelend of onvoorspelbaar (niet op basis van de regels) gedrag gevaarlijk kan zijn ▪ herkennen van regels, borden en tekens in de praktijk en adequate toepassing van de regels in concrete verkeerssituaties ▪ in situaties aan kunnen geven wat men moet doen en laten, en hoe anderen zich zullen gedragen op basis van de regels

Leerdoel 'ouderen' II.2:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij het beheersen van verkeerssituaties, hij kan deze risico's herkennen en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze een negatieve invloed hebben op de beheersing van verkeerssituaties.

Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij het beheersen van verkeerssituaties:

- cognitieve beperkingen:
- langere tijd die benodigd is om informatie te verwerken
- moeite met het krijgen van overzicht, m.n. op complexe knooppunten
- niet tijdig waarnemen van andere weggebruikers
- minder routineus autorijden, fietsen, brommen etc.
- moeite met het uitvoeren van dubbeltaken
- motorische beperkingen:
- moeite met snel reageren op het andere verkeer
- sensorische beperkingen:
- moeite met geluidsfrequentie, achterhalen van welke kant het verkeer komt
- moeilijke omstandigheden (slecht zicht, glad wegdek, slecht weer, donker e.d.)

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie:

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat risico's niet van invloed zijn op de beheersing van de verkeerssituaties?
- Hoe kan ik daartoe mijn persoonlijke gedrag aanpassen?
- Hoe kan ik ervoor zorgen dat de risicovolle situaties niet ontstaan?

Leerdoel 'ouderen' II.3:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting is van de eigen vaardigheid om verkeersmanoeuvres uit te voeren, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakte punten (en eventuele persoonlijke risico's) zijn en hij toont de bereidheid de verkeersdeelname af te stemmen op de eigen gedragsmogelijkheden.

Adequate beschrijving van de negatieve rol van overschatting van de eigen vaardigheid bij de uitvoering van verkeersmanoeuvres.

Adequate beschrijving van wat sterke en zwakte punten ten aanzien van de uitvoering van verkeersmanoeuvres zijn en welke invloed zij kunnen hebben op het gedrag in het verkeer.

Herkennen en onderkennen van de mogelijk negatieve rol van zelfoverschatting en van de eigen sterke en zwakte punten ten aanzien van de uitvoering van verkeersmanoeuvres.

Bewust worden en uitspreken van een eigen houding ten opzichte van de negatieve rol van zelfoverschatting bij de uitvoering van verkeersmanoeuvres: Wat is de zin en de onzin om rekening te houden met de negatieve rol van zelfoverschatting voor mezelf en voor anderen?

Bereidheid om de moeilijkheid van de gekozen verkeersmanoeuvres steeds zoveel mogelijk af te stemmen op de eigen mogelijkheden:

- door het rijgedrag aan te passen
- door moeilijke situaties 'aan te passen' of te vermijden

Leerdoel 'ouderen' I.1a: De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven hoe hij bij de uitvoering van concrete taken in het verkeer kan optimaliseren, selecteren en compenseren voor functiebeperkingen en hij laat dit ook zien.
Adequate beschrijving van de mogelijke gevaren bij de uitvoering van concrete taken in het verkeer van fysieke beperkingen
Adequate beschrijving van optimalisatie, selectie en compensatiemogelijkheden voor deze beperkingen, bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none">▪ spiegel op stuur van de fiets▪ overstappen op automaat
Adequaat gebruik van optimalisatie, selectie en compensatiemogelijkheden bij de uitvoering van concrete taken in het verkeer.

Leerdoel 'ouderen' I.1b: De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke veiligheidsbevorderende voorzieningen en beveiligingsmiddelen er zijn, hoe ze werken en hij kan ze op correcte wijze toepassen.
Adequate beschrijving van de werking van: <ul style="list-style-type: none">▪ veiligheidsbevorderende voorzieningen▪ beveiligingsmiddelen
Adequaat gebruik van veiligheidsbevorderende voorzieningen en beveiligingsmiddelen.

Leerdoel 'ouderen' I.2: De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven welke risico's een rol spelen bij de uitvoering van concrete taken in het verkeer en hij kan analyseren wat hij moet doen om te voorkomen dat ze negatieve gevolgen hebben.
Adequate beschrijving van risico's die een rol kunnen spelen bij de uitvoering van concrete taken in het verkeer: <ul style="list-style-type: none">▪ toenemende kwetsbaarheid▪ functiebeperkingen▪ niet (correct) gebruiken van beveiligingsmiddelen (autogordel, valhelm e.d.)
Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van de situatie: <ul style="list-style-type: none">▪ Hoe kan ik ervoor zorgen dat risico's niet van invloed zijn op de uitvoering van concrete taken in het verkeer?▪ Hoe kan ik daartoe mijn persoonlijke gedrag aanpassen?▪ Hoe kan ik ervoor zorgen dat de risicovolle situaties niet ontstaan?

Leerdoel 'ouderen' I.3:

De 'oudere verkeersdeelnemer' kan beschrijven wat de negatieve rol van zelfoverschatting van de eigen basisvaardigheden is, hij kan bij zichzelf herkennen wat zijn sterke en zwakke punten zijn en hij toont bereidheid om de verkeersdeelname af te stemmen op de eigen mogelijkheden.

Adequate beschrijving van de negatieve rol van overschatting van de eigen technische basisvaardigheden.

Adequate beschrijving van wat sterke en zwakke punten ten aanzien van de technische basisvaardigheden zijn en welke invloed zij kunnen hebben op het gedrag in het verkeer.

Herkennen en onderkennen van de mogelijk negatieve rol van zelfoverschatting en van de eigen technische basisvaardigheden.

Herkennen en onderkennen van de eigen sterke en zwakke punten ten aanzien van de technische basisvaardigheden

Analyseren van de belangrijkste problemen die zich kunnen voordoen:

- Wat zijn de belangrijkste problemen die door zelfoverschatting kunnen ontstaan bij de uitvoering van de technische basisvaardigheden?

Bedenken van effectieve oplossingen in termen van gedragsaanpassing of aanpassing c.q. vermijding van situaties of omstandigheden:

- Is het mogelijk om het gedrag aan te passen of is het beter om de situatie aan te passen respectievelijk te vermijden?

Bewust worden en uitspreken van een eigen houding ten opzichte van de negatieve rol van zelfoverschatting bij de uitvoering van technische basisvaardigheden:

- Wat is de zin en de onzin om rekening te houden met de negatieve rol van zelfoverschatting voor mezelf en voor anderen?